

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НІЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ
УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ПЕРЕЯСЛАВІ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**СИСТЕМА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ: СУЧАСНІ
ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ
(ДО 75-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ НАТО)**

Збірник матеріалів

Всеукраїнської наукової онлайн-конференції

25-26 квітня 2024 року

УДК 327.3:004.773.5(082)

С 40

Рекомендовано до друку Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
протокол № 12 від 30.05.2024 р.

Редакційна колегія:

Бровко Альона Григорівна – доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, кандидат історичних наук

Давиденко Юрій Миколайович – в. о. завідувача кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, кандидат історичних наук, доцент

С 40 Система міжнародної безпеки: сучасні тенденції та виклики (до 75-річчя створення НАТО): збірник матеріалів Всеукраїнської наукової онлайн-конференції (25–26 квітня 2024 року). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024 р. – 151 с.

Збірник містить наукові праці учасників Всеукраїнської наукової онлайн-конференції «Система міжнародної безпеки: сучасні тенденції та виклики (до 75-річчя створення НАТО)». Розрахований на викладачів вищих та середніх закладів освіти, науковців, аспірантів, студентів, учнів, усіх тих, хто цікавиться міжнародними відносинами та всесвітньою історією.

УДК 327.3:004.773.5(082)

© Колектив авторів, 2024

© НДУ ім. М. Гоголя, 2024

ЗМІСТ

ДОПОВІДІ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ

Коцур Віталій Вікторович

Протидія гібридним загрозам в контексті безпекової політики ЄС і НАТО..... 6

Коцур Леся Михайлівна

Стратегічні напрямки співпраці ЄС-НАТО в умовах геополітичних викликів і гібридних загроз ХХІ століття 14

Мицик Лариса Миколаївна

The potential of public diplomacy in ensuring national security..... 19

СЕКЦІЯ 1

ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ КРИЗИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА СТРАТЕГІЇ ПОСТКОМУНІСТИЧНОГО ВИБОРУ КРАЇН.

Гордієнко В'ячеслав Володимирович, Гордієнко Галина Миколаївна

*Антинатівська пропаганда в карикатурах журналу «Перець»:
історико-антропологічний огляд..... 30*

Ільницька Уляна Вікторівна

*Євроатлантичні стратегії у зовнішній політиці Скандинавських
країн у контексті безпекових викликів ХХІ століття..... 38*

Кучменко Елеонора Миколаївна

Вступ Польщі до НАТО: історична ретроспектива 47

Священко Зінаїда Василівна

*Трансформація НАТО в умовах формування нового середовища
безпеки у 1991 – 2014 рр 52*

Прудько В'ячеслав Олександрович

Переваги та недоліки НАТО: історична ретроспектива 62

Галета Дар'я Олександрівна

*Вплив штучного інтелекту на завдання НАТО з колективної оборони,
врегулювання криз і безпеки 67*

Заболотна Світлана Сергіївна

Стратегія ядерного стримування НАТО: «невикористання першими» ... 70

Заболотна Софія Сергіївна

ООН та НАТО: співробітництво з підтримання міжнародного миру та безпеки 79

СЕКЦІЯ 2

БОРОТЬБА УКРАЇНИ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ЯК ЧИННИК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Бровко Альона Григорівна

Україна – НАТО: співробітництво в умовах сучасних викликів 85

Дзьобань Олександр Петрович

Євроатлантичний вектор зовнішньополітичної орієнтації України і загрози її інформаційній безпеці 91

Калиновський Юрій Юрійович

Політико-владні трансформації як необхідна умова зміцнення національної безпеки України в умовах російської агресії 96

Касьянова Ангеліна Дмитрівна

Типологія політичних партій в Україні 101

СЕКЦІЯ 3

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Бобикайло Ольга Федорівна

Геополітичні динаміки в Європі та їх вплив на міжнародну безпеку 103

Дудка Раїса Анатоліївна

Військові конфлікти в Кавказькому регіоні в кінці XX – на початку XXI ст. 108

Лисюк Артем Русланович

Глобальні виклики та політичне регулювання на рівні ЄС 113

Прокоф'єв Максим Олександрович

Американо-японське економічне співробітництво як чинник безпеки в Азійсько-тихоокеанському регіоні 116

СЕКЦІЯ 4
НЕФОРМАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Данильян Олег Геннадійович <i>До питання про роль інформаційних аспектів у сучасній безпековій політиці</i>	123
Андрущенко Олеся Петрівна <i>Національна безпека і права людини: філософсько-правові аспекти кореляції</i>	128
Буліч Артем Ігорович <i>До питання сучасного розуміння прав людини в контексті проблеми безпеки</i>	133
Костенецький Павло Володимирович <i>НАТО та глобальні комунікаційні стратегії</i>	138
Плаунов Мирослав Олександрович <i>Дипломатія боргової пастки - фінансова стратегія Китаю та її наслідки для глобального півдня</i>	145

ДОПОВІДІ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ

Коцур Віталій Вікторович

ректор Університету Григорія Сковороди в Переяславі,

доктор історичних наук, професор.

ПРОТИДІЯ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС І НАТО

У статті проаналізовано реакцію Європейського Союзу та Північно-атлантичного альянсу (НАТО) на гібридні загрози, з особливим акцентом на зміну безпекового ландшафту на початку XXI століття. Розглядається використання Європейським Союзом і НАТО широкого спектру інструментів для контрзаходів щодо таких загроз, включаючи кіберзахист, забезпечення інформаційної безпеки, зміцнення міжнародної співпраці та підтримку вразливих груп населення.

Ключові слова: *гібридні конфлікти, безпекова політика, Європейський Союз, НАТО, міжнародна співпраця.*

The article analyses the response of the European Union and the North Atlantic Alliance (NATO) to hybrid threats, with a special focus on the changing security landscape at the beginning of the 21st century. The article examines the use of a wide range of tools by the European Union and NATO to counter such threats, including cyber defence, information security, strengthening international cooperation and support for vulnerable groups.

Keywords: *hybrid conflicts, security policy, European Union, NATO, international cooperation.*

У XXI столітті відбулися значні зміни у характері воєнно-політичних загроз, що спонукало провідні держави та міжнародні організації, такі як Європейський Союз і НАТО, розробляти нові стратегії в галузі безпеки. Це, зокрема, також стало

реакцією й на російсько-українську війну, конфлікт, який вимагав від ЄС і НАТО визначення нових концептуальних основ захисту проти потенційних загроз. Основною метою цих ініціатив було запобігання подальшій ескалації.

Дане дослідження охоплює вивчення сучасних стратегій ЄС та НАТО щодо гібридних загроз, що еволюціонували в новітні виклики міжнародної безпеки. Серед вітчизняних дослідників, які зосереджуються на аналізі інформаційної безпеки та протидії дезінформації можна виділити таких як: А. Білал [1], О. Горбач і К. Сигідус [2], а також В. Новородовський [4]. Їхні роботи підкреслюють важливість комплексного підходу до захисту від гібридних загроз в умовах глобальних політичних турбулентностей. Серед зарубіжних вчених однією із видатних фахівців у цій галузі є Florence Gaub [9; 10], яка працює у Європейському Союзі Інституту Стратегічних Студій (EUISS). Вона зосереджується на довгострокових глобальних тенденціях та їхньому впливі на Європейську безпеку, особливо на гібридні загрози. Інший дослідник, Stefan Meister [13] з Carnegie Europe, активно вивчає відносини ЄС і Росії, особливо в контексті гібридних військових і політичних стратегій. Ці дослідники вносять вагомий вклад у розуміння того, як гібридні загрози впливають на політичні та військові стратегії на міжнародному рівні, а також розробляють рекомендації для зміцнення глобальної і регіональної стабільності.

Метою даної статті є аналіз і висвітлення змін у характері воєнно-політичних загроз у XXI столітті та реакція на них провідних міжнародних організацій, таких як Європейський Союз і НАТО.

У 2003 році було розроблено «Європейську стратегію безпеки», яка включала заходи щодо запобігання масштабним війнам та потенційну відповідь на можливу агресію проти країн-членів ЄС. До 2016 року, з урахуванням нових загроз, Європейський Союз ухвалив Глобальну стратегію, яка визначала гібридні війни як ключовий ризик, потребує особливих заходів у рамках загальноєвропейської політики безпеки. Таким чином, ці документи були адаптовані до нових глобальних викликів [2].

З огляду на безпекову політику Європейського Союзу, існує ряд видів гібридної діяльності, які викликають занепокоєння. Ці види охоплюють широкий спектр тактик, що включають маніпулювання інформацією та законодавством для дестабілізації політичного балансу та демократичних структур, кібератаки, економічний тиск, використання міграційних потоків як засіб створення соціальної нестабільності, тероризм, популізм, пандемічні загрози, змагання за космічний простір, зміни клімату, когнітивну війну тощо [7; 14].

Гібридні дії ставлять під загрозу внутрішню стабільність держав, сприяючи зниженню рівня демократії у суспільстві, що може призвести до зростання внутрішніх конфліктів [9; 10]. Вразливими сферами, де такі загрози можуть мати найбільший вплив, є енергетична безпека, космічна інфраструктура, морська безпека, охорона здоров'я, транспортна система (авіація, морські та залізничні перевезення), кібербезпека, телекомунікації та фінансові системи. Гібридні загрози також мають потенціал цілеспрямованого впливу на соціально вразливі верстви населення, підриваючи ключові свободи та цінності, що є основою демократичного суспільства [8].

ЄС реагує на ці виклики шляхом розробки та імплементації комплексних стратегій, спрямованих на захист та зміцнення своєї колективної безпеки.

Політика Європейського Союзу у відповідь на гібридні загрози структурована навколо двох ключових документів: Спільної рамкової програми проти дії гібридним загрозам 2016 року [11] та Спільної програми 2018 року [12]. Ця політика орієнтується на чотири основні напрями дій: ситуаційна обізнаність, стійкість, реакція на загрози та міжнародна співпраця.

У рамках цих напрямків дій, ЄС також впроваджує гібридні інструменти для протидії загрозам, які включають превентивні заходи, ініціативи з побудови стабільності, обмежувальні заходи, і підтримку. Зокрема, ЄС розробляє механізми, які допомагають координувати міжсекторальні та індивідуальні відповіді на складні багатогранні гібридні кампанії. Наприклад, набір інструментів кібердипломатії та запропонований набір інструментів для маніпулювання іноземною інформацією та втручання (FIMI) служать для зміцнення спроможностей ЄС протидіяти кіберзагрозам та дезінформації [7].

Ці ініціативи формують загальну структуру ЄС для боротьби з гібридними загрозами, сприяючи зміцненню внутрішньої та зовнішньої безпеки його членів.

З 2014 року Європейський Союз і НАТО активно розробляють нормативно-правові акти для забезпечення кібербезпеки та захисту інформаційного простору своїх членів від гібридних загроз. Серед ключових документів, ухвалених ЄС у цій сфері, можна виділити «Спільну структуру протидії гібридним загрозам – відповідь Європейського Союзу» 2016 року, яка встановила основні принципи і координацію дій проти гібридних загроз. У 2018 році було прийнято програму «Підвищення стійкості та посилення можливостей для подолання гібридних загроз», спрямовану на зміцнення кіберстійкості. У 2020 році було опубліковано звіти про впровадження зазначених програм, які підкреслюють прогрес у боротьбі з цими загрозами, а також «Картографування заходів, пов'язаних із підвищенням стійкості та протидією гібридним загрозам», яке аналізує ефективність інструментів ЄС. Європейський Союз також розробив «Операційний протокол для протидії гібридним загрозам (EU Playbook)» у 2016 році, що є детальним планом швидкого реагування на такі загрози [5].

У відповідь на інтенсифікацію російської пропаганди та втручання у внутрішні справи, ЄС у 2016 році прийняв директиву про заходи для забезпечення високого спільного рівня безпеки мережевих та інформаційних систем, що вимагає від країн-членів розробки національних стратегій для посилення кібербезпеки та протидії кіберзлочинності [4]. Ця політика включає заходи проти DoS-атак та інших серйозних кіберінцидентів, таких як атаки WannaCry та NotPetya, що сталися у 2017 році [3].

У 2015 році Північноатлантичний альянс (НАТО) ухвалив Стратегію протидії гібридним загрозам, яка передбачає регулярне оновлення інструментарію реагування на такі загрози. Основними напрямками реалізації стратегії стали підвищення обізнаності щодо ситуації, що сприяє зміцненню зовнішньої розвідки, адаптація навчань НАТО, посилення стійкості держав-членів Альянсу, поліпшення кіберзахисту, розгортання команд підтримки протидії гібридним загрозам, стримування таких загроз, інтеграція цивільних і військових інстру-

ментів, застосування нових технологій, особливо в інформаційній сфері, виявлення та реагування на дезінформацію, поглиблення відносин між НАТО і ЄС, розширення співробітництва з партнерами та нові підходи до залучення урядових структур. З часом ця стратегія була доповнена і вдосконалена, що забезпечило перехід від методичного планування до більш гнучкого та динамічного підходу, де ключове значення має знання постійно змінюваної ситуації, що є основою для дискусій, прийняття рішень та їх контролю. З 2014 року країни НАТО зробили значний прогрес у сфері захисту своїх членів від гібридних загроз, зокрема через зміцнення стійкості на цивільному рівні та формування ефективних механізмів стратегічної комунікації [6].

У 2022 році, в контексті повномасштабної війни, розпочатої Росією проти України, яка включає традиційні та нетрадиційні методи ведення війни, Європейський Союз стикається з необхідністю переосмислення своєї стратегії відносин з Росією. Наприкінці 2022 року було запропоновано формулювання нової стратегії на основі семи принципів. Перший принцип визначає Україну як пріоритет в стратегії ЄС, з акцентом на підтримку демократизації та економічних реформ, що ведуть до послаблення російського авторитаризму. Другий принцип передбачає оновлення політики сусідства ЄС шляхом зміцнення впливу в таких пострадянських країнах, як Грузія, Молдова та Вірменія, де зберігається проросійський вплив. Третій принцип закликає до підтримки російського громадянського суспільства через створення платформ для обміну знаннями в науці, освіті, ЗМІ та політичному консультуванні. Четвертий принцип пропонує розробку нової візової політики для росіян, а п'ятий - запобігання повному розмежуванню з росією для уникнення посилення впливу Китаю. Шостий принцип зосереджується на зміцненні європейської енергетичної безпеки через інтеграцію енергетичних систем країн ЄС та сьомий принцип вказує на важливість уникнення помилок минулого, таких як політика умиротворення агресора та економічна залежність від росії. Ці принципи вже частково впроваджуються через різні політики ЄС, відображаючи зусилля блоку у відповідь на зростаючі виклики та загрози, пов'язані з діяльністю росії [13].

Гібридні загрози є витонченим інструментом впливу, який спрямований на використання та поглиблення існуючих вразливостей в державах-мішенях або міждержавних об'єднаннях, з метою загострення національних та міжнародних розбіжностей. Такі дії призводять до руйнівної ерозії основних цінностей співіснування, гармонії та плюралізму у демократичних суспільствах, а також підривають спроможність політичних лідерів приймати обдумані рішення. Основна мета гібридних загроз полягає у підриві довіри, яка є фундаментом для ефективного управління та соціальної згуртованості.

Відновлення та зміцнення довіри між громадянами та державними інституціями стає важливим бастіоном у протидії гібридним загрозам, особливо тим, що спрямовані на підрив демократичних структур. Довіра не просто сприяє згуртованості суспільства, але й є необхідною умовою для успішної реалізації політик та стратегічних відповідей на різні загрози. Без довіри жодна політична стратегія не зможе ефективно функціонувати або досягти бажаних результатів. Враховуючи це, країни Європейського Союзу активно працюють над зміцненням довіри громадян до національних урядів, Європейського парламенту та інших європейських інституцій, що є ключовим компонентом у забезпеченні стабільності та безпеки на континенті [1].

Таким чином, перед Європейським Союзом стоїть складне завдання забезпечення безпеки країн-членів у світлі гібридних загроз і наслідків повномасштабної російсько-української війни, що спалахнула у 2014 році та перейшла у нову фазу 24 лютого 2022 року. Вже на початку XXI століття ЄС розпочав формування власних підходів до безпеки, які, хоч і мають певні схожі риси з підходами НАТО, все ж таки залишаються унікальними у своїй специфіці. Особлива увага в рамках цих підходів приділяється гібридним загрозам, що включають як кібератаки, так і дезінформацію, політичне втручання та інші методи недержавного впливу.

З початком російсько-українського конфлікту Європейський Союз оперативно переглянув свою безпекову політику, акцентуючи зусилля на протидії саме гібридним загрозам, які стають дедалі більш складними та різноманітними. В

цьому контексті важливим стає постійне оновлення та удосконалення системи безпекових заходів, щоб відповідати на зростаючу кількість та складність викликів. ЄС зосереджується на розробці та впровадженні комплексних стратегій, які мають на меті не лише захистити його країни-члени, але й сприяти зміцненню міжнародної стабільності та безпеки у ширшому контексті.

Список використаних джерел та літератури:

1. Білал А. Гібридна війна – нові загрози, складність і «довіра» як антидот [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/11/30/gbridna-vjna-nov-zagrozi-skladnst-dovra-yak-antidot/index.html>
2. Горбач О., Сигідус К. Порівняльний аналіз Європейської стратегії безпеки (2003) та Глобальної стратегії Європейського Союзу (2016) // Гуманітарні візії. 2017. Вип. 3. № 2. С. 57–62.
3. Коцур В. Виклики і загрози колективній безпеці Європи в умовах російсько-української війни // Соціум. Документ. Комунікація. Переяслав, 2023. Вип. 18. С. 151–181.
4. Новородовський В. Інформаційна безпека України в умовах російської агресії // Соціум. Документ. Комунікація. Переяслав, 2020. Вип. 9. С. 150–179.
5. Хмель А. Боротьба із гібридними загрозами в ЄС (за нормативно-правовою базою Європейського Союзу) // Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI. Миколаїв, 2021–2022. Вип. 3. С. 91–101.
6. Ahmadly J. Overview of NATO and EU's struggle against hybrid threats // Visnyk NTUU «KPI». Politolohiya. Sotsiolohiya. Pravo. Kyiv, 2022. Vyp. 2 (54). S. 6–11.
7. Countering hybrid threats [Електронний ресурс]. – The Diplomatic Service of the European Union, Strategic Communications, 31.03.2022. – Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/eeas/countering-hybrid-threats_en.
8. FAQ: Joint Framework on countering hybrid threats [Електронний ресурс]. – Commissione europea, Bruxelles, 6 aprile 2016. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/it/MEMO_16_1250.

9. Gaub Florence. Global Trends To 2030 – Challenges and Choices for Europe [Электронный ресурс]. – The European Union Institute for Security Studies (EUISS), 08 April 2019. – Режим доступа: <https://www.iss.europa.eu/content/global-trends-2030-%E2%80%93-challenges-and-choices-europe>.

10. Gaub Florence. The Global Future - An Update [Электронный ресурс]. – European Strategy and Policy Analysis System (ESPAS), 2021: 17. – Режим доступа: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/ESPAS%20Mid-term%20report_0.pdf.

11. Joint communication to the European Parliament and the Council. Joint Framework on countering hybrid threats a European Union response. Document 52016JC0018 [Электронный ресурс]. – European Commission, Brussels, 6.4.2016. – Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0018>

12. Joint communication to the European Parliament, the European Council and the Council. Increasing resilience and bolstering capabilities to address hybrid threats. JOIN(2018) 16 final [Электронный ресурс]. – European Commission, Brussels, 13.6.2018. – Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:52018JC0016>

13. Stefan Meister. A Paradigm Shift: EU-Russia Relations After the War in Ukraine [Электронный ресурс]. – Carnegie Europe, November 29, 2022. – Режим доступа: <https://carnegieeurope.eu/2022/11/29/paradigm-shift-eu-russia-relations-after-war-in-ukraine-pub-88476>.

14. The 4th Cyber Power Symposium on Hybrid Conflict and Warfare [Электронный ресурс]. – Hybrid CoE, October 17, 2022. – Режим доступа: <https://www.hybridcoe.fi/news/the-fourth-cyber-power-symposium-on-hybrid-conflict-and-warfare/>.

Коцур Леся Михайлівна

*доцент кафедри політології Університету Григорія Сковороди в
Переяславі, кандидат історичних наук, доцент*

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ СПІВПРАЦІ ЄС-НАТО В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ І ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ ХХІ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена аналізу стратегічних напрямків співпраці ЄС та НАТО, пов'язаних з геополітичними викликами й загрозами у ХХІ столітті. З'ясовано, що до них належать: ситуаційна обізнаність й стратегічна комунікація; протидія гібридним загрозам широкого спектра; захист критичної інфраструктури; посилення співробітництва в оборонній сфері; вироблення механізмів протидії щодо посилення китайських гібридних стратегій в країнах, які є членами ЄС та НАТО.

***Ключові слова:** ЄС, НАТО, безпека, оборона, співпраця, гібридні загрози, критична інфраструктура.*

The article is devoted to the analysis of strategic directions of EU and NATO cooperation related to geopolitical challenges and threats in the 21st century. It was found that these include: situational awareness and strategic communication; countering a wide range of hybrid threats; protection of critical infrastructure; strengthening cooperation in the defense sphere; development of countermeasures for the strengthening of Chinese hybrid strategies in EU and NATO member countries.

***Keywords:** EU, NATO, security, defense, cooperation, hybrid threats, critical infrastructure.*

Актуальність теми. Аналіз нормативно-правових документів, концепцій і стратегій ЄС та НАТО переконливо доводить, що у ХХІ столітті перед світом постала низка нових викликів і загроз. Вони пов'язані, як з геополітичними й загарбницькими амбіціями окремих країн, так і появою нових інструментів досягнення політичних цілей на міжнародній арені, а саме – поширенням та вдосконаленням гібридних викликів і загроз. Зокрема агресивна політика РФ щодо України у 2014 р. змусила ЄС і НАТО по-новому поглянути на увесь спектр наявних й потенційних загроз, та виокремити нові напрями співпраці між цими організаціями, які сьогодні є надзвичайно актуальними.

Аналіз попередніх досліджень. Слід зауважити, що окремі напрямки співпраці між ЄС та НАТО проаналізували такі дослідники як М. Косьянчич, Е. Осоріо, М. Рюле, К. Робертс, Дж. Ахмадлі, Л. Компанцева, О. Заруба, С. Череватий, О. Акульшин, О. Давліканова та інші [1; 3; 4; 9; 11]. Водночас трансформації співпраці, які відбулися на тлі широкомасштабного вторгнення росії в Україну, лишаються маловивченими.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі стратегічних напрямків співпраці між ЄС і НАТО в умовах геополітичних викликів і загроз у XXI столітті, й запозичення передового досвіду для зміцнення національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Початок XXI століття характеризувався тим, щодо 2014 р. ключовою небезпекою, яка перебувала в полі зору ЄС та НАТО був *тероризм*, проте після 2014 р. на перший план вийшла *гібридна війна*.

Інструментарій гібридних форм і методів ведення війти, які РФ використовувала проти України неабияк стурбував суспільства Заходу. Тому, починаючи з 2016 р. і ЄС і НАТО докладають максимум зусиль, спрямованих на: 1) протидію гібридним загрозам; 2) оперативне співробітництво, у тому числі на морі та з питань міграції; 3) кібербезпеку та захист; 4) обороноздатність; 5) оборонну промисловість і дослідження; 6) тренування; 7) підтримку зусиль східних і південних партнерів з розбудови потенціалу [9]. *Ситуаційна обізнаність й стратегічна комунікація* між сторонами та *посилення стійкості громадянських інституцій* і суспільства є ключовими чинниками у боротьбі з гібридними загрозами [1; 3; 11]. На додаток з 2016 р. обидві організації виконують *Паралельні та скоординовані завдання (PACED)* для ефективноної боротьби з гібридними загрозами. З цією метою здійснюється аналітичний супровід цієї діяльності за допомогою *Європейського центру протидії гібридним загрозам (Hybrid CoE)*, створеному у 2017 р. [8]. Таким чином протидія гібридним викликам є однією з найважливіших сфер стратегічного партнерства між ЄС та НАТО.

Інша сфера посилення діалогу між сторонами – це зміцнення *оборонного потенціалу та планування* ЄС і НАТО. Головна мета полягає у тому, щоб такий потенціал у перспективі можна було використати як для операцій НАТО, так і для ЄС. У першу чергу мова йде про стратегічну авіацію, підвищення оперативної сумісності військ (у тому числі й на морі), оборонну промисловість тощо [6].

У 2022 р. одним зі стратегічних напрямів співпраці між ЄС та НАТО став *захист критичної інфраструктури*. Передувало цьому те, що у червні 2022 р. між Європейським парламентом і Радою було укладено політичну угоду щодо Директиви про стійкість критичних об'єктів (Директива CER) в ЄС [13]. Після того, як 6 вересня 2022 р. Швеція та Данія виявили чотири великі витoki в Nord Stream 1 і Nord Stream 2, робота у цьому напрямку прискорилася. Особливо після того, як через кілька днів після диверсій на Nord Stream Німеччина пережила ще один саботаж, коли волоконно-оптичні кабелі зв'язку, що обслуговували німецьку залізничну мережу, були аналогічно перерізані у двох різних місцях у «зловмисній і цілеспрямованій» дії. Це призвело до тривалих перебоїв у русі поїздів, що навіть вплинуло на міжнародне сполучення [14]. Тому, вже 14 грудня 2022 р. було прийнято Директиву про стійкість критично важливих об'єктів [7]. Нові правила спрямовані на посилення стійкості критичної інфраструктури до ряду загроз, включаючи природні небезпеки, терористичні атаки, внутрішні загрози або саботаж. Документ охоплює 11 секторів: *енергетику, транспорт, банківську справу, інфраструктуру фінансового ринку, охорону здоров'я, питну воду, стічні води, цифрову інфраструктуру, державне управління, космос і продовольство* [12].

У третій Спільній декларації ЄС-НАТО від 10 січня 2023 р. одним зі стратегічних напрямів співпраці між сторонами було вперше згадано про *спільну протидію щодо посилення Китаю*. У документі зазначається, що «зростаюча наполегливість і політика Китаю створюють виклики, які ми повинні вирішити». Щоб подолати ці виклики, НАТО та ЄС задекларували намір розширити співпрацю з індо-тихоокеанськими партнерами [5]. Ще 26 травня 2022 р. державний секретар США Ентоні Блінкен заявив, що Китай є єдиною країною, яка має намір змінити міжнародний порядок і, дедалі більше, має економічну, дипломатичну, військову та технологічну силу для цього. Підтвердженням цих слів є і те, що в останні роки Китай використав свою значну економічну та військову міць для просування своїх цілей у спосіб, який загрожує ліберальному порядку. А саме, тиск на сферу інтелектуальної власності, порушення норм міжнародного права щодо будівництва воєнних об'єктів та територіальні

претензії, придушення демократичних проявів тощо [10]. У 2021 р. французькі науковці П. Харон та Ж.-Б. Жанген Вільмер підготували масштабну аналітику «Операції китайського впливу: момент Макіавеллі», яка відображає еволюцію амбіцій та спектр інструментів впливу Китаю, від найбільш доброякісних (публічна дипломатія) до найгірших – що означає втручання у справи інших країн (таємна діяльність). Важливо підкреслити, що автори особливу увагу звертають на «русифікацію» китайських операцій впливу, що фактично свідчить про те, що Китай активно використовує такі ж підходи для ведення гібридної війни, як і РФ [4]. На додаток, 11 січня 2023 р. НАТО і ЄС створили Спеціальну групу з питань стійкості та критичної інфраструктури [2]. Доповнює перелік напрямків співпраці між організаціями, – поширення демократії у світі та захист культурних цінностей.

Висновки. Як бачимо, серед пріоритетних напрямків співпраці між ЄС та НАТО у сфері безпеки переважають: ситуаційна обізнаність й стратегічна комунікація; протидія гібридним загрозам широкого спектра; захист критичної інфраструктури; посилення співробітництва в оборонній сфері; вироблення механізмів протидії щодо посилення китайських гібридних стратегій в країнах, які є членами ЄС та НАТО.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ахмадлі Дж. Огляд боротьби НАТО і ЄС проти гібридних загроз. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право.* № 2(54), 2022, 6-11.
2. НАТО і ЄС створили Спеціальну групу з питань стійкості та критичної інфраструктури. *НАТО*, 11 січня 2023 р. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_210611.htm?selectedLocale=uk
3. *Стратегічні комунікації для безпекових і державних інституцій : практичний посібник* / [Л. Компанцева, О. Заруба, С. Череватий, О. Акульшин; за заг. ред. О. Давліканової, Л. Компанцевої]. – Київ: ТОВ «ВІСТКА», 2022. 278 с.
4. Charon P., Jeangène Vilmer J.-B. Chinese Influence Operations: A Machiavellian Moment. *Report by the Institute for Strategic Research (IRSEM)*, Paris, Ministry for the Armed Forces, October 2021: 654. <https://drive.google.com/file/d/1AhHevTIIOddtKcRaOl6pkUbZ1oXCOima/view>

5. Clapp S. The third joint EU-NATO declaration. European Union, February 9, 2023. <https://epthinktank.eu/2023/02/09/the-third-joint-eu-nato-declaration/>
6. Common set of proposals for the implementation of the Joint Declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization. *Hybrid CoE*, 2017: <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2017/08/Common-set-of-proposals-for-the-implementation-of-the-Joint-Declaration-2.pdf>
7. *Directive (EU) 2022/2557 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on the resilience of critical entities and repealing Council Directive 2008/114/EC*. European Union, 2023. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2557/oj>
8. Hybrid CoE, 2023. <https://www.hybridcoe.fi/who-what-and-how/>
9. Kocijancic M., Osorio E. EU-NATO cooperation – Factsheet. Bruxelles, 2017: <https://club.bruxelles2.eu/wp-content/uploads/2017/10/cooperationotanuefich@se171019.pdf>
10. Lundell G. Influence in the Indo-Pacific: The Transatlantic Alliance and China. *The Institute of International and European Affairs*, July 26th 2022. <https://www.iiea.com/blog/influence-in-the-indo-pacific-the-transatlantic-alliance-and-china>
11. Rühle M., Roberts C. Розширення інструментарію НАТО з протидії гібридним загрозам. *НАТО Ревю*, 19 березня 2021. <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/03/19/rozshirennya-nstrumentaryu-nato-z-protid-gbridnim-zagrozam/index.html>
12. New stronger rules start to apply for the cyber and physical resilience of critical entities and networks. *European Commission*, Daily News 16. 01. 2023. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/mex_23_226
13. Security Union: Commission welcomes today’s political agreement on new rules to enhance the resilience of critical entities. *European Commission*, 28 June 2022. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4157
14. Umbach F. New challenges in protecting critical EU infrastructure. *Geopolitical Intelligence Services AG*, February 6, 2023. <https://www.gisreportsonline.com/r/europe-critical-infrastructure/>

Мицик Лариса Миколаївна

*доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, кандидат
історичних наук, доцент*

THE POTENTIAL OF PUBLIC DIPLOMACY IN ENSURING NATIONAL SECURITY

The purpose of the paper is to emphasize the potential of public diplomacy as one of the powerful tools for ensuring national security and influencing the actions of foreign governments. In the author's opinion, public diplomacy is especially relevant for Ukraine in the conditions of hybrid and now open armed Russian aggression, because it plays a leading role in ensuring the support of our state and its Euro-Atlantic strategy by the international community. Since the beginning of the Russian aggression, thanks to public diplomacy, the whole world knows about Ukraine and the unity of the Ukrainian people in the fight against the enemy.

Key Words: *public diplomacy, national security, Ukraine, USA, Russian aggression.*

Мета статті – підкреслити потенціал публічної дипломатії як одного з потужних інструментів забезпечення національної безпеки та впливу на дії іноземних урядів. На думку автора, публічна дипломатія є особливо актуальною для України в умовах гібридної, а тепер і відкритої збройної російської агресії, оскільки відіграє провідну роль у забезпеченні підтримки нашої держави та її євроатлантичної стратегії міжнародним співтовариством. З початку російської агресії, завдяки публічній дипломатії, про Україну та єдність українського народу в боротьбі з ворогом знає весь світ.

Ключові слова: *публічна дипломатія, національна безпека, Україна, США, російська агресія.*

Despite the long-standing history of public diplomacy as a phenomenon of the foreign policy of states, discussions about its essence, content and instrumental components in the scientific and expert environment are still ongoing. The concept of

public diplomacy continues to evolve in the context of the latest trends in world politics. Back in 1953, the American political scientist Walter Lippmann, in his publication in the newspaper «Washington Post», combined three concepts: public diplomacy, propaganda and psychological operations into a single term «public diplomacy» [5, p.12].

Most scholars believe that the term «public diplomacy» in its modern sense was first used in 1965 by the American diplomat Edmund Gullion in connection with the establishment of the «Edward R. Murrow Center for Public Diplomacy», defining it as «dialogue on the most significant issues of international relations between representatives of the expert environment and civil society of different countries» [3, p. 162]. Gullion gave this concept a fundamentally new meaning, emphasizing the development of network communication platforms at the public and private levels that included the exchange of information and ideas.

In the 2000s, experts in the field of political communication proposed a number of definitions of the «public diplomacy» term. The authors of the «Voices of America: U.S. Public Diplomacy for the 21st Century» report define public diplomacy as the «promotion of national interests through efforts to inform, engage, and influence foreign publics.» [15, p. 13]. Information projects involve responding to information or misinformation from the foreign public. Such programs have a short-term effect. Influence is a long-term campaign aimed at the gradual transformation of public opinion or the attitude of a foreign target audience toward a certain issue. Finally, engagement is about building long-term partnerships between countries. [2, p.5-6].

Robert Satloff defines the essence of public diplomacy as follows:»Just as traditional diplomacy revolves around strengthening allies, weakening adversaries, and advancing America's interests and values, the same can be said of public diplomacy. Although the targets are different (peoples, not government) and the operational time frame is often longer, the objectives are similar: empowering friends, undermining the influence of adversaries, and nurturing popular understanding of (and, one hopes, support for) U.S. national interests and values.» [18, p. 182].

The modern understanding of public diplomacy is mainly related to the neoliberal concept of «soft power» in the implementation of foreign policy, which belongs to the American political scientist J. Nye, Jr. [17], and its latest modification

- the concept of «smart power», which consists in balancing between «hard» (primarily military capabilities of the state) and «soft» powers.

At the same time, the researchers emphasize the requirement of the integrity and awareness of the specified activity as public diplomacy, that is, the promotion of the national interests of the state (its goals and values) by methods different from traditional diplomacy. Obviously, the absolute majority of countries use these tools to one degree or another, but if they are not coordinated among themselves, do not have a clear common goal and implementation plan, transparent results, and are not adjusted in accordance with changes in the strategic priorities of the state, then we can hardly talk about public diplomacy as such in the country, because this phenomenon does not exist outside of state politics. Therefore, according to experts, real public diplomacy requires several interrelated elements:

1. Special government structures that deal with issues of implementation and development of public diplomacy.

2. Transparent strategies and implementation plans aligned with national interests.

3. A developed toolkit of public diplomacy, which is constantly being improved and adjusted in accordance with the requirements of the times.

4. Optional, but important, according to D. Dubov, is another component - public supervision of such activities; «concerned citizens» should strive to improve this system and prevent it from turning into a fictitious demonstration system, draw the attention of government officials to the issues of the development of public diplomacy, and make clear and realistic proposals for its improvement [5, p. 20].

So, over more than 150 years of existence, the term «public diplomacy» has changed connotation according to the global political situation. Openness, propaganda, soft power - that's it these concepts public diplomacy was associated with at different times. At the present stage, public diplomacy is perceived mainly as two- or multilateral process involving the feedback. One of the key goals of public diplomacy is to develop extensive communication network that would create a favorable foundation for foreign policy and diplomacy in general [16, p. 239].

The purpose of the paper is to emphasize the potential of public diplomacy as one of the powerful tools for ensuring national security and influencing the actions of

foreign governments. The target audience of public diplomacy is primarily foreign society, which is the conductor of such influence. Since one of the forms of solving national security problems is war, propaganda and psychological operations are key tools of public diplomacy of belligerent countries, while for their non-belligerent allies and partners it is a means of promoting military and economic aid.

D. Dubov believes that the USA has always been one of the «drivers» of public diplomacy in the world [5, p.12], although the development of American public diplomacy in the post-bipolar period had a contradictory character. The euphoria from the triumph in the Cold War caused a temporary weakening of attention to it and, accordingly, the financing of many directions and projects, including in the regions of Latin America and the Middle East, which are strategically important to the United States. The tragic events of September 11, 2001 forced a rethinking of the importance of communications with the public in those regions in order to promote democratic values and protect the national interests of the United States that led to the reform of the public diplomacy system and the implementation of innovative political solutions.

The main priorities of the US public diplomacy that are relevant for Ukraine are the issues of reforming society, namely the development of democracy, independent mass media, ensuring human rights, environmental protection etc. «Ukraine and the USA are interested in mutual commitment, which they both need for expanding the circle of democratic countries, stability, and economic prosperity. The long-term goals of the United States regarding our country and Ukraine itself coincide: a democratic, market-oriented, prosperous state based on the rule of law and integrated into Europe. For the United States, these goals are permanent and are supported by a strong bipartisan consensus... That is why the United States will continue to support a reform program that meets Ukraine's desire to integrate into Europe.» [14, p. 282].

Public diplomacy is especially relevant for Ukraine in the conditions of hybrid and now open armed Russian aggression, because it plays a leading role in ensuring the support of our state and its Euro-Atlantic strategy by the international community.

Russian aggression against Ukraine in 2014-2023 is a threat to the entire democratic world. As D. Dubov rightly points out, «today Russia is a donor of global danger, which exports instability on a geopolitical scale: support for the proxy armies

of the DPR and LPR and the annexation of Crimea, assistance to the authoritarian regime of B. Assad, attempts at coups d'état in European countries, restoration of networks of «useful fools» or outright «agents of influence» in democratic countries (various «anti-globalist», right- and left-wing radical youth currents and in general any destructive and anti-systemic forces in Europe), interference in democratic election procedures (USA, France), attempts to incite separatist movements around the world (Spain, Italy, USA).» [5, p.6].

Since the current methods of Russia's information and propaganda influence on the public opinion of the democratic West and Ukraine are stereotyped and similar to those used by the USSR during the Cold War, the historical experience of the United States in restraining the Kremlin's ideological expansion is extremely important. The American counter-model of information work of the bipolar era is currently being actively implemented in Ukraine's public diplomacy strategy towards its aggressive neighbor.

First of all, with the support of the USA, Ukraine is coordinating its public diplomacy with the development of a single state system of strategic communications. Over the years of the war, several important steps have been taken along this path. On September 22, 2015, the Secretary of the National Security and Defense Council of Ukraine O. Turchynov and NATO Secretary General Ye. Stoltenberg signed the Strategic Communications Partnership Roadmap. In order to present the Ukrainian vision of the development of the strategic communications system to foreign partners, the Action Plan for the implementation of the Roadmap was approved. [5, p. 137]. Decree of the President of Ukraine dated September 24, 2015 No. 555 approved a new version of the Military Doctrine of Ukraine, in which «strategic communications» is defined as «coordinated and proper use of the state's communication capabilities - public diplomacy, public relations, military relations, informational and psychological operations, measures aimed at promoting the goals of the state» [11]. Therefore, public diplomacy is recognized as one of the important components of the entire system of strategic communications of the state. In the Information Security Doctrine of Ukraine adopted in 2017 [12], the concepts of «strategic narrative» and «government communications» are additionally defined, and the overall responsibility for the development of the Ukrainian strategic communications is assigned to the Ministry of Information Policy of Ukraine.

In 2020, the new version of the National Security Strategy of Ukraine also sets the task of building a strategic communications system, to which the Ministry of Defense of Ukraine, the Ministry of Information Policy of Ukraine, the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, other ministries and departments are actively involved [10].

The National Institute of Strategic Studies conducted a functional analysis of the field of strategic communications, aimed at finding out:

- the functions of the authorities, which they perform within the framework of a single system of implementation of strategic communications;
- the ability of these bodies to implement such functions;
- the role and place of a specific authority in the general system of implementing strategic communications [6].

By Decree No. 121 / 2021 dated March 25, President Volodymyr Zelenskyy implemented the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine «On the Military Security Strategy of Ukraine» dated March 25, 2021. The strategy focuses on «strategic communications and information policy in the military area, the area of defense and military construction, European and Euro-Atlantic integration of Ukraine.» The prospective model of the organization of the defense of Ukraine provides, in particular, the elimination of the advantage of the enemy in the information space and cyberspace, as well as «strengthening the role of the diplomatic service in matters of restoring the territorial integrity of Ukraine through political and diplomatic means.»[13].

Since the beginning of the Russian aggression, thanks to public diplomacy, the whole world knows about Ukraine and the unity of the Ukrainian people in the fight against the enemy. Dmytro Kuleba, the Minister of Foreign Affairs of Ukraine characterizes modern public diplomacy as an «army of a hybrid front», a «soft weapon of a wide range of action in the conditions of a hybrid war». According to him, «public diplomacy is not alchemy or entertainment, but a creative system of consistent actions... Where official diplomacy is forced to speak behind closed doors, public diplomacy speaks openly - in conference halls, galleries, apartments, concert halls, squares, and streets. Where the door will not be opened to official diplomacy, public diplomacy will be hospitably invited to enter» [8].

According to American journalist and historian Anne Applebaum, «Ukrainians, and especially their president Zelenskyy, turned this issue into a global one, arguing

that they are fighting for universal ideas - yes, democracy, but also for civic nationalism based on patriotism and respect for rights; for a peaceful Europe where disputes are resolved in institutions and not in war; for resistance to the dictatorship. Zelenskyy called on Americans to remember Pearl Harbor... He called on the European Parliament to «prove that you are really Europeans» and accept Ukraine into the European Union... This speech is effective because it awakens the principles that unite most Europeans, Americans, and many other people around the world, reminding them how much worse the world was in the bloodier past and how much worse it could be in the future if these principles no longer matter.» [7].

The democratic community led by the USA is today united in its support for Ukraine. As Reuters writes, «Biden, ..., said that Putin mistakenly believed that a large-scale invasion of Ukraine would collapse NATO and the European Union. Instead, the USA and many European countries rallied around Ukraine.» [1].

US public diplomacy toward Ukraine currently focuses on such issues as President Zelenskyy's peace formula; the idea of United24, aimed at updating the global security system by creating opportunities to deflect or at least stop any aggression within 24 hours; provision of weapons necessary for our state; sanctions against the Russian aggressor; post-war reconstruction of Ukraine, including patronage by American partners over Ukrainian cities, regions or industries, as well as investment in the Ukrainian economy in the future; support for Ukrainian immigrants to the USA and humanitarian assistance to civilians in Ukraine. Volunteers from the USA fight side by side with citizens of more than 90 countries in the ranks of the Foreign Legion, and American volunteers provide comprehensive assistance to the population of Ukraine. Therefore, public diplomacy operates both at the government level and at the front and in the rear.

In the rating of the most friendly states for Ukraine, compiled by *Forbes* magazine based on 11 criteria, in particular, voting at the UN General Assembly for the withdrawal of Russian troops; the introduction of sanctions against Russia and the closure of its airspace; recognition of the Genocide of Russia/USSR against Ukraine; expulsion of Russian diplomats; inclusion of Russia in the list of enemy countries; participation in a conference in support of Ukraine at the Ramstein base; the amount of aid to Ukraine as estimated by the Kiel Institute in monetary terms and as a share of

GDP, as well as visits of senior officials to Ukraine from February 24 to May 30, 2022, the United States ranked second (96 points out of 100) after Poland (97 points). [9].

NGOs and forums, for example, the 90th annual Conference of Mayors of the United States (June 2022), the American Jewish Committee Global Forum (June 2022), the Bridge of America Summit (April 2023), etc., were powerful tools of US public diplomacy in helping Ukraine.

At the same time, today, the United States successfully implements public diplomacy activities and communication with the population of Ukraine for the long-term perspective as well. In response to the security challenges and humanitarian crisis caused by large-scale Russian aggression, in 2023 the German Marshall Fund of the United States announced a new call for applications for the implementation of projects by NGOs and independent media of Ukraine within the framework of the «Ukraine: Relief, Resilience, Recovery» program. Building on GMF's more than 15 years of assisting democracy through the Black Sea Regional Cooperation Fund, U3R pursues three broad objectives. First, it helps Ukrainian civil society and mass media to ensure the immediate safety of their employees; preserve human, organizational, and technical capabilities; and ensure uninterrupted operation. Second, it works to increase the resilience of Ukrainian society by supporting public figures and media that fight disinformation, helps the most vulnerable social groups, supports the reintegration of liberated territories and internally displaced persons, and participates in risk education and youth engagement. Third, it promotes the earliest and strongest possible involvement of Ukrainian civil society and local communities in the planning of internationally funded reconstruction efforts. All this U3R does mainly through small and medium grants to public initiatives, civil society organizations, and independent media [4].

So, the key tool of US public diplomacy in Ukraine in wartime is the idea of the unity of the entire democratic world in the fight against Russian aggression and tyranny and collective support for the heroic resistance of the Ukrainian people. This idea is implemented both at the highest federal level through the speeches of US President Joe Biden and strategic decisions of the White House and Congress on foreign policy issues, and at the level of the American public, which helps Ukrainians through non-governmental organizations, volunteer projects, public forums, etc.

Today, US public diplomacy toward Ukraine is aimed at achieving three interrelated strategic foreign policy goals: comprehensive support for Ukraine in order to stop Russia's aggression as soon as possible and holding the latter accountable to the democratic world; effectively overcoming the risks caused by the war for the global economy and ensuring the victory of the democratic worldview in the international information space. The American model of public diplomacy is also used by Ukraine as a standard for coordination with the national system of strategic communications. US public diplomacy also continues the implementation of projects to support private entrepreneurship and civil society institutions in Ukraine, designed for the long term and aimed at the reintegration of de-occupied territories, restoration of destroyed economic and social infrastructure, acceleration of movement of Ukraine on the path of Euro-Atlantic integration.

Bibliography

1. Байден занепокоєний тим, що в Путіна зараз немає виходу з війни проти України. 10.05.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-biden-putin/31842321.html>
2. Висоцький О.Ю. Публічна дипломатія: конспект лекцій. Частина I. Дніпро: СПД «Охотник», 2020, 56 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vysotskyi/Oleksandr/Publichna_dyplomatiia_konspekt_lektsii_Chastyna_I.pdf
3. Гуцал С. Публічна дипломатія та стратегічні комунікації: визначення концептуальних основ. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/2769/2473
4. До 25 000 дол США – гранти для реалізації проєктів громадськими організаціями та незалежними медіа України. URL: <http://www.chaszmin.com.ua/do-25-000-dol-ssha-granty-dlya-realizatsiyi-proyektiv-gromadskymy-organizatsiyamy-ta-nezalezhnymy-media-ukrayiny-3/>
5. Дубов Д. В. Публічна дипломатія США в добу Холодної війни. Як США завойовували «серця і розум людей» (у дзеркалі розсекречених документів ЦРУ): аналіт. доп. Київ: НІСД, 2020. 164 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/analytrep_01_2021.pdf

6. Дубов Д. В., Баровська А. В. Функціональний аналіз сфери стратегічних комунікацій (скорочена версія). *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 4 (41). С. 105–112
7. Еплблом Е. Україна мусить перемогти. 23.03.2022. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/kolonki/enn-eplbom-ukrayina-musit-peremogti/>
8. Кулеба Д. Публічна дипломатія – нова зброя України в умовах гібридної війни. URL: <https://www.euointegration.com.ua/experts/2015/09/23/7038633/>
9. Ланда В., Гненний К. Рейтинг друзів України. 20 країн, які найбільше допомогли Україні з моменту російського вторгнення. 31.05.2022. URL: <https://forbes.ua/inside/rejting-druziv-ukraini-20-krain-yaki-naybilshe-dopomogli-ukraini-z-momentu-rosiyskogo-vtorgnennya-rejting-forbes-31052022-6292>
10. Петров В. В. Щодо становлення системи стратегічних комунікацій органів державної влади у контексті розвитку відносин з НАТО. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 4 (41). С. 24–29
11. Про нову редакцію Воєнної доктрини України: Указ Президента України №555/2015 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 02.09.2015 р. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України № 47/2017. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>
13. Про рішення Ради національної безпеки і оборони (РНБО) України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України». Указ президента України №121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>
14. Черцова О. В. Демократизаційна політика США щодо України в період глобальних міжнародно-політичних трансформацій постбіполярності. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 102 (Частина I), 2011, 270-283. URL: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/2199>
15. Kristin, M. Lord. *Voices of America: U.S. Public Diplomacy for the 21st Century*. November 2008. 57 p. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/11_public_diplomacy_lord.pdf
16. Mytsyk, L. (2021). Specifics of the development of digital diplomacy as a direction of public diplomacy. *Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. 05-06 листопада 2021 р.,

м. Дніпро. / ред. кол.: І.В. Іщенко, І.К. Головка, П.Г. Петров. Дніпро: ПрінтДім. 384 с., С.238-243

17. Nye, J. (1990). Soft Power. *Foreign Policy*, No. 80, Twentieth Anniversary. Autumn. P. 153-171. URL: <https://www.jstor.org/stable/1148580?origin=crossref&seq=1>

18. Satloff, R. A Practical Guide to Tapping America's Underappreciated, Underutilized Anti-Islamist Allies across the Muslim World. Hoover Press. August 2004. Pp. 181-194. URL: https://www.hoover.org/sites/default/files/uploads/documents/0817945423_181.pdf

СЕКЦІЯ 1

ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ КРИЗИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА СТРАТЕГІЇ ПОСТКОМУНІСТИЧНОГО ВИБОРУ КРАЇН.

Гордієнко В'ячеслав Володимирович

*доцент кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського
державного педагогічного університету
імені Павла Тичини, кандидат історичних наук, доцент*

Гордієнко Галина Миколаївна

*доцент кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського
державного педагогічного університету
імені Павла Тичини, кандидат історичних наук, доцент*

АНТИНАТІВСЬКА ПРОПАГАНДА В КАРИКАТУРАХ ЖУРНАЛУ «ПЕРЕЦЬ»: ІСТОРИКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ОГЛЯД

Стаття присвячена технології радянської пропаганди, спрямованої на створення негативного образу Північно-атлантичного альянсу у свідомості громадян радянської України з допомогою мистецтва карикатури. Зазначено, що радянські стереотипні уявлення про НАТО були достатньо міцними і довготривалими. Вказано, що деяка частина українських громадян, незважаючи на широкомасштабне вторгнення військ РФ в Україну, все ще зберігають настороженість щодо західного світу загалом, і до військово-політичного блоку НАТО, зокрема. Підкреслюється значення іконографії і ритуалів у конструюванні потрібних правлячому режимові установок і дискурсу. Вказано, що популярний в радянській Україні гумористично-сатиричний часопис «Перець» систематично публікував карикатури антинатівського змісту, виконуючи завдання кремлівської пропаганди. Виявлено, що автори карикатур мимоволі зверталися до глибинних ментальних структур, негативних почуттів і емоцій пересічних українців з метою конструювання образу екзистенційного ворога. Охарактеризовано кілька типових карикатур, які започаткували відповідні стандарти сатиричного зображення НАТО.

Ключові слова: *пропаганда, карикатура, журнал «Перець», НАТО, радянська Україна.*

ANTI-NATO PROPAGANDA IN THE CARICATURE OF THE JOURNAL «PERETS» («PEPPER»): HISTORICAL AND ANTHROPOLOGICAL REVIEW

The article is devoted to the technology of Soviet propaganda aimed at creating a negative image of the North Atlantic Alliance in the mind of citizens of Soviet Ukraine through the art of caricature. It is noted that the Soviet stereotypical ideas about NATO were quite strong and long-lasting. It is indicated that some Ukrainian citizens, despite the large-scale invasion of Russian troops in Ukraine, still remain wary of the Western world in general, and of the military-political bloc of NATO, in particular. The importance of iconography and rituals in the construction of the attitudes and discourse necessary for the ruling regime is emphasized. It is indicated that the popular in Soviet Ukraine humorous-satirical journal «Perets» («Pepper») systematically published caricatures of anti-NATO content, performing the tasks of Kremlin propaganda. It is revealed that the authors of the caricatures unwittingly turned to the deep mental structures, negative feelings and emotions of ordinary Ukrainians in order to construct the image of an existential enemy. Several typical caricatures have been characterized, which set the appropriate standards for satirical portrayal of NATO.

Keywords: *propaganda, caricature, «Perets» journal, NATO, Soviet Ukraine.*

Актуальність теми. Нещодавно Центр аналізу та соціологічних досліджень Міжнародного республіканського інституту (IRI) замовив чергове соціологічне дослідження серед українців. Опитування упродовж 17–21 лютого 2024 р. провели фахівці з відомої соціологічної групи «Рейтинг». Вибірка включала 2000 респондентів віком від 18 років і старше на всій території України за винятком окупованих Криму та Донбасу. Респондентам було запропоновано питання про ставлення до приєднання України до певного економічного союзу. Крім цього, українців запитали, як би вони проголосували, якби нині був референдум про вступ в НАТО. Щодо відповідей на перше питання, то приблизно 77 % опитуваних виявили підтримку вступу України до Європейського Союзу. Слід зазначити, що рік тому цей показник сягав 85 %. Це засвідчило, що упродовж останніх місяців українці пережили певне розчарування у своїх надіях.

Така ж тенденція проявилася і в ставленні опитуваних до вступу нашої країни в НАТО. Нині однозначно бажаючих підтримати на референдумі приєднання України до Північно-атлантичного оборонного союзу є 77 %. Це – на 5 відсотків менше, ніж у лютому 2023 р. [1]

Привертає увагу цифра в 23 відсотків тих, хто не бачить у НАТО організації, вступ до якої забезпечив би Україні надійний захист від агресивних зазіхань. І це, незважаючи на вісім років гібридної війни і два роки відкритої агресії РФ, знищені міста, безліч військових злочинів, постійні ракетні обстріли, загибель невинних мирних жителів і тисяч українських вояків на фронті. Двадцять три відсотки громадян України ладні погодитися із геноцидом свого народу (кремлівська пропаганда вже відкрито заявляє про необхідність знищення держави України і всіх мешканців країни, які вважають себе українцями), але заперечують життєву необхідність вступу до блоку НАТО.

Наявність 23 відсотків противників НАТО в Україні в 2024 р. можна пояснити, крім іншого, тривалим збереженням у свідомості українців радянських ідеологічних стереотипів, які ретельно формувалися і устійнювалися з допомогою активної і войовничої радянської пропаганди. Помітне місце в радянській системі промивання мізків займало візуальне мистецтво. Яскравий агітаційний плакат, жанрова побутова картина, дотепна карикатура у постійному доступі впливали на радянську людину не меншою мірою, ніж армія ідеологічних працівників.

Аналіз попередніх досліджень. У новітній історіографії проблематику використання іконографії і ритуалів для конструювання дійсності і трансформування дискурсів у суспільстві, яке переживає радикальні зміни, розробляла американська історикиня Лін Гант [10]. Особливо активно ці питання вивчаються в рамках популярного нині напряму історіографії «візуальна історія». Соціальний контекст зображень, свідомі чи підсвідомі правила і звичаї, які визначають сприйняття і тлумачення зображень у межах відповідного типу культури аналізують А. Хаузер [9], Дж. Роуз [11]. Методологією і методами візуальної історії займаються й українські дослідники Є. С. Рачков [8] та О. О. Ковалевська [3].

Метою статті є вивчення впливу жанру карикатури на формування негативного образу Північно-атлантичного альянсу у свідомості громадян радянської

України і виявлення ментальних структур, на які спиралася антинатівська пропаганда.

Виклад основного матеріалу. Серед візуальних засобів впливу на свідомість і підсвідомість особливе місце завжди займав такий жанр образотворчого мистецтва як карикатура. Комічний ефект карикатурі забезпечують техніка перебільшення, загострення неприємних і, часто жахливих рис, несподівані поєднання і втілення. Сатиричну спрямованість карикатура посилювала, спираючись на суспільні уявлення про огидне. Теодор Адорно, зокрема, зазначав: «Враження огидності спирається на принцип насильства та руїни» [2, с. 69]. Жанр карикатури активно використовувала радянська пропаганда. З його допомогою можна було досить ефективно навіювати населенню потрібні для правлячого режиму образи своїх ворогів або бажане сприйняття ворожих ідей. За словами харківського дослідника Є. С. Рачкова, «... візуальні образи розглядаються як складові частини категоріальної та дискурсивної матриці візуальної мови, які можуть використовуватися для опису старих та конструювання нових культурних та політичних спільнот» [8, с. 37].

Упродовж майже всього радянського періоду в Україні чи не найпопулярнішим виданням був гумористично-сатиричний журнал «Перець». У 1986 р. наклад видання сягнув 3,3 млн. примірників. Серед численних невиразних, нецікавих, ідеологічно зашорених часописів «Перець» зберігав, звісно, в дуже обмежених обсягах, елементи живого мистецтва. Тут можна іноді було прочитати дотепну гумореску, усмішку, гострий фейлетон, побачити й оцінити якісну карикатуру. Популярність часопису була зумовлена не тільки тим, що це був єдиний доступний в Україні сатирично-гумористичний журнал, але й ментальною схильністю українців до жарту і гумору, особливо ж, у понурі десятиліття панування радянського режиму.

Створення Північно-атлантичного оборонного союзу викликало негативну реакцію кремлівських правителів, оскільки постала потужна перешкода планам радянської експансії під маскою «світової соціалістичної революції». Невдовзі радянська пропаганда розпочала активну діяльність з метою сформувати негативний образ НАТО, який би викликав страх, обурення і, водночас огиду в пересічного радянського обивателя. Тут і знадобилося мистецтво карикатури.

Перша карикатура в УРСР, присвячена «Атлантичному пакту» була поміщена у вересні 1949 р. у сімнадцятому числі журналу «Перець». Малюнок вийшов під рубрикою «Перчанські ілюстрації до англійських прислів'їв». Сюжет: на довгій і сухій гілці жовтого кольору понівеченого дерева з написом «Атлантичний пакт» сидять шість типово-комічних персонажів у чорних фраках і сюртуках, у деяких на головах – знамениті циліндри «капіталіста». Всі тримають під пахвою папки або портфелі. В рисах фізіономій вгадуються європейські державці, які підписали важливий міжнародний документ, зокрема П. А. Ш. Спаак, Г. Расмуссен, Р. Шуман, Д. Стікер, Е. Бевін, Д. Ачесон. Підпис під карикатурою: «Птахи з однаковим пір'ям збираються докупи». З допомогою традиційного народно-міфологічного образу вороння, як знаку близької біди, художник спробував навіяти читачам часопису однозначно негативне ставлення до факту підписання у Вашингтоні 4 квітня 1949 р. Північноатлантичного договору. Водночас, перчанський малюнок засвідчив відсутність на той момент у радянських пропагандистів чітких установок від партійно-урядових структур щодо висвітлення феномену НАТО [4, с. 4].

Наступна карикатура в часописі «Перець», присвячена Північно-атлантичному договору, з'явилася невдовзі, у 22-му числі за листопад 1949 р. Художник Б. Єфімов намалював похмуру скелю з вузькою стежиною. На скелі стрілка з напрямом руху і написом «До світового панування». Над написом – свастика. На слизькій льодяній стежці три фігури. У першій дебелий фігурі з факелом у руці вгадуються риси Вінстона Черчіля зі знаменитою сигарою в роті. У правій руці «Черчіля» – факел, а в лівій – папір з текстом і заголовком «Північно-атлантичний пакт». За ним – така ж огрядна постать в окулярах, очевидно, бельгійський прем'єр-міністр П.-А. Ш. Спаак. На слизькій стежці, під ногами пішоходів видніється череп у німецькій касці зі свастикою. «Черчілль» і «Спаак» не бачать, що стежка закінчується проваллям, на дні якого черепи і кістки. Карикатура має підпис: «По дорозі туди, де Макар телят не пас». А над карикатурою, у вигляді епіграфу цитата з доповіді Г. М. Маленкова «Чи можуть бути які-небудь сумніви в тому, що коли імперіалісти розв'яжуть третю світову війну, то ця війна буде могилою вже не для окремих капіталістичних держав, а й для всього світового капіталізму» [5, с. 2].

У цій карикатурі можна побачити вже більш чітке розуміння правлячим режимом у СРСР небезпеки своїм планам, яку несла у собі ініціатива військово-

політичного об'єднання західних країн з метою не допустити поширення комунізму в Європі. Задля посилення психологічного ефекту в читача карикатура містить образи, які викликають страх, обурення, огиду. Особливо емоційно громадяни радянської України у перші післявоєнні роки сприймали знаки нацизму – свастику, сталевий шолом піхотинця вермахту з сатанинськими «ріжками». Свастикою позначено стежку «До світового панування», по якій нібито В. Черчіль веде за собою союзників по НАТО. Художник, виконуючи ідеологічне замовлення, у своїй карикатурі навмисно поєднав образ В. Черчіля – ушанованого лідера антигітлерівської коаліції, зі свастикою. Нібито дорога, по якій веде союзників англійський прем'єр-міністр, це дорога смерті; нею недавно пройшли нацисти і члени «Антикомінтернівського пакту», останки котрих (черепи, кістки) зображено на дні провалля. Характерною особливістю радянської пропаганди, як і нинішньої рашистської, завжди було нахабне приписування своєму противникові злочинних дій, які чинили в минулому і чинять нині самі кремлівські правителі. «До світового панування» прагнула саме перша на планеті комуністична держава СРСР, а не країни-члени Північно-атлантичного договору, які від самого початку чітко задекларували оборонний характер свого військово-політичного союзу.

Вже в перших перчанських карикатурах проти НАТО було сформовано головні виражальні стандарти для сприйняття читачами часопису. У тій або іншій формі вони з'являлися і в наступних сатиричних зображеннях альянсу. З часом в антинатівські карикатури вносилися нові образи і символи, які зумовлювалися новими реаліями в геополітиці і, відповідно, новими завданнями радянської пропаганди.

На початку 50-х рр. ХХ ст. політичне життя західного світу і засоби масової інформації сколихнула звістка про нібито розробки в американських і західно-європейських біолабораторіях елементів бактеріологічної зброї – збудників чуми, тифу і т. п. Художнику О. Козюренку відвели цілу першу сторінку десятого числа «Перця» за 1952 р. Карикатурист намалював «пам'ятник» президентові США Г. Трумену, який напередодні завершення своєї каденції на прес-конференції сказав журналістам, що бажав би, щоб епітафією на його майбутньому пам'ятнику були слова «Він зробив усе, що міг». «Трумен» на карикатурі зображений у вигляді вершника з атомною бомбою у правій руці і книгою в лівій; на палітурці книги –

заголовок «Північно-атлантичний пакт» і знак долара. Замість шаблі на лівому стегні в президента – великий медичний шприц, напо-ловину наповнений рідиною а на фалдах сюртука, що розвіваються, напис «ООН». Втім, смисловим центром карикатури стала істота, на якій верхи «скавав» «Трумен». Це – огидна велетенська воша з чіпкими передніми лапками й опуклим черевцем з рідкими ворсинками. На голові воші – військова каска з написом «UA». Задні лапки відразливого створіння художник помістив у купу людських черепів. Влас-не, ця купа на малюнку, алюзія на знамениту картину художника Верещагіна «Апофеоз війни», зображає п'єдестал пам'ятника, оточений чотирма стовпами, з'єднаними важкими ланцюгами. Стовпи О. Козюренко намалював у вигляді напівзаповнених шприців голками доверху з написами, відповідно «Чума», «Тиф». На купі черепів – меморіальна дошка з епітафією «Він зробив усе, що міг» [6, с. 1]. Крім глумління над американським президентом, карикатура нав'язувала українцям ідею, що НАТО – це біологічна зброя. Автор добре знав, які емоції могла викликати карикатура у людей, які лишень кілька років тому пережили велику війну і ще зберігали ясно у своїй пам'яті воєнні поневіряння у вигляді жахливої антисанітарії, епідемій і голоду.

Ще одним засобом дегуманізації НАТО в перчанській карикатурі стало зображення нібито його генетичного зв'язку з нацизмом. Типовим можна вважати малюнок художника В. Гливенка, опублікований у другому числі «Перця» за 1958 р. Зверху над малюнком поміщено пропагандистський текст: «Міжнародний фашизм став союзником американського імперіалізму». Чита-чеві на сторінці часопису одразу кидався у вічі череватий здоровило з яйцеподібною головою, традиційним алкогольним червоним носом і закривавленими руками, якого маленький і хирлявий «лікар» з пов'язкою зі знаком долара на руці і з улесливою посмішкою прослуховує стетоскопом. Сюжет карикатури нагадує огляд призовника перед мобілізацією. У здоровила на тілі художник В. Гливенко помістив татуювання у вигляді свастики і есесівської емблеми, тобто, цей персонаж, згідно із задумом, символізував «міжнародний фашизм». Щоб у читача не виникало труднощів з осмисленням суті карикатури, автор підписав її так: «У штабі НАТО» [7, с. 4].

Висновки. Упродовж сорока років (1949–1989) в радянській Україні вийшло близько тисячі номерів популярного журналу «Перець». Майже в кожному із

чисел видання були антинатівські карикатури. Примітивна, прямолінійна радянська пропаганда у цьому жанрі мала досить широкі можливості впливу на свідомість радянських людей. Карикатури, спрямовані проти НАТО, спиралися на глибинні, ментальні підстави повсякденного життя громадян радянської України, на їхні тривоги, страхи, почуття відрази. Антинатівські карикатури містили експресивні образи загрози, відчаю, безвиході, смерті, які мимоволі западали в пам'ять цілим поколінням читачів «Перця». Отож, найпопулярніший український гумористично-сатиричний журнал зробив свій внесок у формування стійких антизахідних і антинатівських стереотипів, які дають про себе знати й донині.

Список використаних джерел та літератури:

1. 77% українців підтримують вступ України до НАТО та ЄС, – опитування. Режим доступу: <https://censor.net/ua/n3482501>
2. Адорно Теодор. Теорія естетики. К. : Видавництво Соломії Павличко «ОСНОВИ», 2002. 518 с.
3. Ковалевська О. Візуальні дослідження та іконографія: проблема розмежування об'єкта, методу та понятійно-категоріального апарату. *Спеціальні історичні дисципліни*. 2013. № 22. С. 296–304.
4. Перець. 1949. Вересень. № 17.
5. Перець. 1949. Листопад. № 22.
6. Перець. 1952. Травень. № 10.
7. Перець. 1958. Січень. № 2.
8. Рачков Є. С. Методи та підходи візуальної історії. *Харківський історіографічний збірник*. 2015. Вип. 14. С. 27–41.
9. Hauser A. *The Social History of Art, Volume 2: Renaissance, Mannerism, Baroque*. Blue Ash, Ohio, 2006. 232 p.
10. Hunt L. *Politics, Culture and Class in French Revolution*. Berkeley and Los Angeles, 1984. 251 p.
11. Rose G. *Visual Methodologies. An Introduction to the Interpretation of Visual*. London, Thousand Oaks, New Delhi, 2007. 304 p.

Ільницька Уляна Вікторівна

доцент кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка», кандидат політичних наук, доцент

**ЄВРОАТЛАНТИЧНІ СТРАТЕГІЇ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ
СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН У КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ
XXI СТОЛІТТЯ**

Досліджено геополітичні, історичні передумови формування системи безпеки Скандинавських країн та особливості Євроатлантичних векторів їх зовнішньої політики. Проаналізовано специфіку та проблеми у реалізації Євроатлантичних стратегій Фінляндії та Швеції в умовах безпекових загроз, експансіонізму російської федерації та повномасштабної російсько-української війни. Висвітлено особливості й проблеми інтеграції та вступу Швеції і Фінляндії до НАТО й набуття ними повноправного членства у Північноатлантичному Альянсі.

Ключові слова: *Скандинавські країни, НАТО, Північноатлантичний альянс, Євроатлантичні стратегії Скандинавських держав, політика безпеки Скандинавських країн, нейтралітет, позаблоковість, євроатлантична інтеграція.*

**EURO-ATLANTIC STRATEGIES IN THE FOREIGN POLICY OF THE
SCANDINAVIAN COUNTRIES IN THE CONTEXT OF SECURITY
CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY**

The geopolitical and historical prerequisites for the formation of the security system of the Scandinavian countries and the peculiarities of the Euro-Atlantic vectors of their foreign policy are investigated. The specifics and problems in the implementation of the Euro-Atlantic strategies of Finland and Sweden in the conditions of security threats, the expansionism of the Russian Federation and the full-scale Russian-Ukrainian war are analyzed, and the specifics and problems of the integration and accession of Sweden and Finland to NATO and their acquisition of full membership in the North Atlantic Alliance are highlighted.

Key words: *Scandinavian countries, NATO, North Atlantic Alliance, Euro-Atlantic strategies of the Scandinavian countries, security policy of the Scandinavian countries, neutrality, non-alignment, Euro-Atlantic integration.* **Key words:** *Scandinavian countries, NATO, North Atlantic Alliance, Euro-Atlantic strategies of the Scandinavian countries, security policy of the Scandinavian countries, neutrality, non-alignment, Euro-Atlantic integration.*

Актуальність проблеми. Формування та реалізація Євроатлантичного вектору у зовнішній політиці Скандинавських країн (Данії, Норвегії, Швеції, Фінляндії та Ісландії) актуалізувалась одразу після завершення Другої Світової війни та створення у 1949 НАТО. Історично склалося, що Скандинавські країни, незважаючи на нейтральність чи позаблоковий статус, завжди підтримували партнерство із євроатлантичною структурою, – або через членство в Альянсі (Данія, Норвегія, Ісландія), або шляхом тісної співпраці з Північноатлантичним Альянсом, без інтеграції у структури НАТО (йдеться про Фінляндію та Швецію до 2022 року). Активізація євроатлантичних стратегій у зовнішній політиці та інтеграція й вступ у безпеково-оборонну структуру таких Скандинавських країн, як Фінляндія та Швеція, зумовлена геополітичними безпековими викликами, загрозами та проблемами у світовій та регіональній системі оборони й безпеки.

Проблема інтеграції Скандинавських країн до Північноатлантичного Альянсу, ефективності співпраці кожної держави з НАТО, специфіки реалізації євроатлантичного вектору зовнішньої політики Скандинавських країн в умовах безпекових викликів і загроз ХХІ століття, експансіоністської політики російської федерації та повномасштабної російсько-української війни *актуальною* та потребує дослідження.

Аналіз попередніх досліджень проблематики. Актуальна проблематика стала темою досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Вивченню питання безпекових та оборонних стратегій у зовнішній політиці Скандинавських країн, що пов'язане з інтеграцією у НАТО, присвячені праці зарубіжних науковців, таких як В. Екелен [24], Н. Петерсон [26], Г. Сейболт [27], А. Стрьом-Еріхсен [28].

Серед вітчизняних дослідників, які аналізують проблеми розширення НАТО та реалізацію євроатлантичних стратегій держав в умовах безпекових викликів, варто відзначити наукові розвідки Т. Брежневої, В. Антошкіна, Н. Мельника, М. Пашкова [1, 10, 13]. Євроатлантичній інтеграції Скандинавських країн та еволюції їх безпекової парадигми присвячені праці вітчизняних науковців: В. Вдовенко, М. Гладиш, Р. Кирпичника, Д. Пугачової [4, 5, 7, 14, 15].

Зважаючи на актуальність проблематики та недостатню дослідженість окремих аспектів теми, *мета статті*: дослідити особливості, специфіку реалізації та трансформації євроатлантичного вектору зовнішньої політики Скандинавських країн (Данії, Норвегії, Ісландії, Фінляндії та Швеції) проаналізувати специфіку та проблеми у реалізації Євроатлантичних стратегій Фінляндії та Швеції в умовах безпекових викликів, загроз, експансіонізму російської федерації та повномасштабної російсько-української війни, а також висвітлити особливості їх вступу до НАТО та набуття повноправного членства у Північноатлантичному Альянсі.

Викладосновного матеріалу. Відносини між Скандинавськими країнами і НАТО у сфері безпеки та оборони завжди відзначались консолідованістю та узгодженістю. Різним був ступінь інтеграції в євроатлантичну структуру та рівень співпраці кожної держави з цією міжнародною організацією. Однак, незважаючи на відмінності в інтегрованості Скандинавських країн до євроатлантичних структур, специфіку політик нейтралітету та позаблоковості кожної з держав, варто відзначити консолідованість їх безпекових зовнішньополітичних стратегій.

Політика нейтралітету та позаблоковості на різних історичних етапах в Скандинавських країнах мали відмінності. Однак, в умовах безпекових викликів та загроз, коли держави не можуть самостійно забезпечувати стабільність, мир та безпеку у регіоні, Скандинавські держави поступово змінювали свої принципи та засади зовнішньої політики, трансформували концептуальні засади політики безпеки та оборони, посилюючи та максимально розвиваючи діалог та партнерство з Північноатлантичним Альянсом, який гарантує захист та безпеку.

Після Другої світової війни Скандинавські країни почали обмежувати свій позаблоковий та нейтральний статус. *Норвегія*, яка спочатку намагалася уникати вступу в будь-який міждержавний альянс, остаточно відмовилася від свого нейтралітету, коли колишні західні союзники по антигітлерівській коаліції почали протистояти між собою. Після вступу до НАТО (1949 р.), безпекова та оборонна політика Норвегії максимально інтегрувалась з курсом Північноатлантичного Альянсу.

Інтеграція *Данії* до НАТО проходила у період 1949-1961 років. Данія разом з Норвегією під час «холодної війни» дотримувалася політики «відносного нейтралітету». Після вступу Данії та Норвегії до НАТО 4 квітня 1949 року напрям політики безпеки в цих країнах визначався двома векторами. Щодо СРСР – застосовувався ефект «стримування» агресії радянського Союзу, а щодо Альянсу – інтеграція в НАТО стала необхідною умовою отримання допомоги від союзників. Данія та Норвегія мають особливий статус в Атлантичному альянсі, спрямований на збереження безпеки Північного регіону [14].

Особливістю відносин *Ісландії та НАТО* є те, що держава не має власних постійних збройних сил і повністю залежить від обороноздатності Альянсу. Відносини Ісландії з НАТО базуються на тих же умовах, що й відносини Альянсу з іншими членами, тобто країна бере участь у військових діях, навчаннях Альянсу та робить внески до фондів НАТО. Оскільки країна не має власних збройних сил, існують додаткові угоди з країнами-членами НАТО – Норвегією та Данією, – про співпрацю та взаємодопомогу, коли це необхідно для Ісландії [3, с. 92]. У 1990-х роках при Міністерстві закордонних справ Ісландії був створений підрозділ, який мав спеціалізацію щодо участі в міжнародних миротворчих і поліцейських операціях за кордоном. Ісландія направила поліцейський контингент до KFOR після того, як влітку 1999 року НАТО розпочала стабілізаційну операцію в Косово [12, с. 45]. Крім того, Ісландія підписала угоди про співпрацю, взаємну дію та взаємодопомогу з країнами НАТО, зокрема угоду про співпрацю з Норвегією та Данією.

Отже, в умовах глобальних безпекових проблем світового розвитку у 1990-х і 2000-х роках, Данія, Норвегія, Ісландія, Швеція та Фінляндія максимально активізували співпрацю з НАТО.

Масштабна військова російська агресія та експансіонізм проти України зруйнувала світовий порядок та докорінно змінили геополітичну, економічну, безпекову карту світу. Агресія росії (2014-2024 років), зростання загроз зумовили зміни у безпековій політиці *Швеції та Фінляндії*. Новітній спектр загроз європейській безпеці актуалізував питання щодо можливого членства цих держав у НАТО. Повномасштабна війна, яка почалася 24 лютого 2022 року нападом росії на Україну, кардинально змінює європейську модель нейтралітету. У контексті безпекових викликів та загроз трансформується політика нейтралітету та позаблоковості Фінляндії та Швеції. Правляча Соціал-демократична партія *Швеції*, яка завжди виступала за нейтралітет і неприєднання добудь-яких блоків і союзів, 15 травня 2022 року оголосила про підтримку заявки на приєднання держави до НАТО, як надійного гаранта безпеки. Отже, повномасштабне російське вторгнення в Україну, нейтралізувало усі стримуючі фактори для приєднання Фінляндії і Швеції до Альянсу. Враховуючи геополітичні загострення та загрозу миру через агресію РФ, ці дві Скандинавські держави переглянули політику позаблоковості та нейтральний статус.

Незважаючи на нейтральний статус, *Швеція та Фінляндія* завжди мали досвід активної взаємодії з Альянсом. Обидві держави були членами «Партнерства заради миру» та мали розширений статус партнерства з 2014 року, беручи участь в миротворчих операціях і місіях НАТО за кордоном. Але питання про членство в Альянсі не виникало до весни 2022 року.

Російське широкомасштабне вторгнення в Україну в лютому 2022 року переконало Швецію та Фінляндію відмовитися від політики нейтралітету і позаблоковості та розпочати переговори щодо вступу в Альянс. У відповідь на вторгнення Росії в Україну 2022 року Швеція та Фінляндія оголосили про наміри приєднатись до НАТО. Обидві країни розглядають НАТО як надійного гаранта безпеки та стабільності.

В умовах екстренного саміту НАТО у 2022 році, Швеція та Фінляндія, як члени програми НАТО «Партнерство заради миру», засудили російський екстремізм, надали допомогу Україні та оголосили про наміри приєднання до

Євроатлантичного Альянсу [24]. 3 квітня 2022 року Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив, що Альянс спроможний швидко прийняти Фінляндію та Швецію після подання ними заявок на членство у НАТО. Швеція та Фінляндія відповідають усім вимогам та критеріям членства в НАТО, як у політичному, так і у військовому плані. 15 травня 2022 року офіційно оголошено рішення щодо приєднання Фінляндії до НАТО. 18 травня 2022 року Фінляндія та Швеція офіційно подали заявки на членство в НАТО.

Лідери держав-членів НАТО погодили вступ Швеції та Фінляндії до Альянсу. 29 червня 2022 року Саміт НАТО ухвалив історичне рішення про прийняття Швеції та Фінляндії за прискореною процедурою. Про це рішення Генсек Альянсу Єнс Столтенберг оголосив на прес-конференції за результатами саміту НАТО в Мадриді [21]. Однак, через політику незгоди з боку Туреччини та Угорщини, процес вступу Фінляндії та Швеції до НАТО реалізується державами окремо.

У результаті дипломатичних переговорів, Фінляндія узгодила усі протиріччя між Туреччиною та Угорщиною, і парламенти дали згоду на приєднання Фінляндії до Альянсу. У квітні 2023 року, у рекордно короткий термін, Фінляндія стає 31 членом НАТО. Держава інтегрувалась до Північноатлантичного Альянсу після того, як документ про ратифікацію членства отримав держсекретар США Ентоні Блінкен під час зустрічі міністрів НАТО, а прапор Фінляндії підняли біля штаб-квартири НАТО в Брюсселі. Це сталося через рік від моменту спільного подання Фінляндією та Швецією заявок на членство в НАТО [21].

Шведський шлях до членства в НАТО активно блокувався Туреччиною і Угорщиною. Анкара звинуватила країну у «підтримці тероризму», у наданні притулку членам терористичних організацій. Угорщина висловила незадоволення шведською критикою прем'єра Віктора Орбана, якого звинувачують у порушенні принципу верховенства права. Угорщина зазначила, що затримує схвалення заявки щодо вступу Швеції до НАТО саме через критику політики угорського уряду, звинувачення у порушенні принципів демократії та верховенства права в державі.

За складних умов переговорів, сторони дійшли дипломатичної згоди. Швеція стала найновішим членом НАТО 7 березня 2024 року, після розміщення своїх інструментів приєднання до Північноатлантичного договору на збереження в уряді Сполучених Штатів у Вашингтоні, округ Колумбія [23]. Зі вступом Швеції, НАТО тепер налічує 32 країни.

Висновок. Політика діалогу та партнерства НАТО зі Скандинавськими країнами історично будувалася на довірі між партнерами, враховуючи безпекові ризики та загрози. Євроатлантичні стратегії Скандинавських країн, відмова держав від політики нейтралітету та інтеграція у НАТО зумовлюють стабільність та безпеку у регіоні, посилюють позиції Альянсу, забезпечують розширення наземного, морського і повітряного потенціалу НАТО.

Список використаних джерел та літератури:

1. Антошкін В. К. Трансформація концепції нейтралітету та позаблоковості європейських країн в умовах глобалізації. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 2. С. 161 – 167.
2. Барна Б. Безпековий вимір відносин Норвегії з Європейським Союзом. *Гілея*. 2015. Вип. 101. С. 509 – 512.
3. Брайчевська О. А. Особливості зовнішньої політики Швеції в умовах сучасної геополітичної ситуації. *Вісник Черкаського університету*. 2017. № 3. С. 90–98.
4. Вдовенко В. М. Роль і місце європейських нейтральних країн в загальноєвропейській системі безпеки. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2005. Вип. 55. Частина II. С. 68 – 77.
5. Гладиш М. Еволюція безпекової парадигми скандинавських держав протягом ХХ століття. *Вісник Львівського університету*. Серія: Міжнародні відносини. 2019. № 46. С. 27–36.
6. Камінський Є. Є. Забезпечення національних інтересів Швеції в умовах нейтралітету. *Гілея: науковий вісник. зб. наук. праць*. 2010. Вип. 38. С. 528–537.
7. Кирпичник Р.І. Вступ Швеції та Фінляндії в НАТО: новий етап в історії формування політичної культури Скандинавії. *Регіональні студії*, 2023. № 33. С. 20-24.

8. Кирпичник Р.І. Політично-культурні стримуючі фактори вступу Швеції і Фінляндії в НАТО та шляхи їх подолання. *Молодий вчений*. 2019. № 12. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/12/11.pdf> .
9. Лідери країн НАТО погодили вступ Швеції та Фінляндії до Альянсу. BBC. 29 червня 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61901391>
10. Мельник Н. А. Трансформація концепції нейтралітету в умовах глобалізації: автореф. дис.... канд. політ. наук : 23.00.04. Одеса, 2008. 21 с.
11. Мурза Н. О. Країни Скандинавії на початковому етапі європейської інтеграції. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2011. № 2. С. 78 – 82.
12. Павленко В. Воєнно-політична інтеграція країн Скандинавії в архітектурі європейської безпеки після Другої світової війни. *Європейські історичні студії*. 2017. №8. С. 39 – 51.
13. Пашков М. Шведська модель безпеки: миролюбний, добре озброєний нейтралітет. *Національна безпека і оборона*. 2009. № 1. С. 40 – 43.
14. Пугачова Д. В. Норвезьке членство в НАТО: становлення та еволюція (кін. 40-х рр. ХХ ст.–початок ХХІ ст.). *Проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць*. 2014. Вип. 8. С. 410 – 421.
15. Пугачова Д. В. Скандинавські країни в сучасній системі міжнародних відносин: безпекова складова. *Молодий вчений*. 2015. № 5(4). С. 121 – 125.
16. Пугачова Д. В. Специфіка взаємодії країн Скандинавії у сфері зовнішньої політики: безпековий вимір. *S.P.A.C.E. НУ «ОЮА»*. 2017. Вип. 2. С. 89–93.
17. Столтенберг: Україна буде в НАТО «в довгостроковій перспективі». BBC. 28 лютого 2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64801325>
18. Україна може вступити до НАТО без ПДЧ, як Фінляндія та Швеція – США. BBC. 16 травня 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61464909>
19. Федуняк С. Г. Європейські виміри безпеки на пострадянському просторі. Формування інтегрованої безпеки Заходу і Нових незалежних держав. Чернівці: Рута, 2005. 336 с.
20. Фінляндія офіційно стала членом НАТО. URL: <https://suspilne.media/434727-finlandia-oficijno-stala-clenom-nato/>
21. Фінляндія та Швеція через війну в Україні ідуть до НАТО. Росія різко проти. BBC. 11 квітня 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61068090>

22. Чому Туреччина проти вступу Фінляндії та Швеції до НАТО. BBC. 16 травня 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61505807>
23. Швеція офіційно вступила до НАТО. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_223446.htm
24. Eekelen W. V. NATO and the European Security and Defence Policy. NATO Parliamentary Assembly. Defence and Security Sub Committee on Transatlantic Defence and Security Co-Operation. International Secretariat. URL: <http://www.natopa.int/publications/comrep/2001/au-099-e.html> (дата звернення: 27.03.2023)
25. NATO-News: Швеція офіційно вступила до НАТО, 07-Mar.-2024. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_223446.htm
26. Peterson J. The institutions of the European Union. New York: Oxford University Press, 2006. 390 p.
27. Seybolt T. Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and Failure. Oxford University Press, 2007. 294 p.
28. Strom-Erihsen A.G. More NATO exercise in the North. URL: <https://www.regjeringen.no/en/dep/fd/id380>.

Кучменко Елеонора Миколаївна
*професор кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя, доктор історичних наук, професор*

ВСТУПУ ПОЛЬЩІ ДО НАТО (ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА)

Після розпаду СРСР та соціалістичної співдружності, країни регіону Центральної та Східної Європи чітко визначилися зі своєю геополітичною приналежністю. Деякі з них вступили до НАТО, тим самим остаточно знявши питання про свою стратегічну орієнтацію. Враховуючи сучасні реалії, а саме війни, яку веде Росія проти України, вступ України до НАТО стає надзвичайно актуальним. Тому досвід Польщі, а саме її вступ до Північно-атлантичного альянсу заслуговують на те, щоб цей процес уважно проаналізувати. Це пов'язано ще і з тим, що Польща до України має чітку стратегію – «доктрина Гедройца-Мерошевського». Польща, на міжнародній арені, постійно виступає провідником інтересів України і чітко, на усіх міжнародних платформах, зазначає, що двері до ЄС і НАТО для України повинні залишатися відкритими постійно.

Звернення до методу історичного аналізу щодо розвитку відносин Польщі з НАТО (до вступу країни в організацію), а також, аналізуючи причини вдалого завершення інтеграції Польщі та НАТО можна констатувати, що умови, які склалися в Польщі, на момент вирішення цього питання, були сприятливими, саме суспільство на усіх рівнях, було підготовлено до нього.

Ключові слова: НАТО, Польща, Україна, історичні передумови.

After the collapse of the USSR and the socialist commonwealth, the countries of the Central and Eastern European region clearly defined their geopolitical affiliation. Some of them joined NATO, thereby finally removing the question of their strategic orientation. Considering the current realities, namely the war waged by Russia against Ukraine, Ukraine's accession to NATO becomes extremely urgent. Therefore, the experience of Poland, namely its entry into the North Atlantic Alliance, deserves to be carefully analyzed. This is also due to the fact that Poland has a clear

strategy towards Ukraine - the «Gedroyc-Meroszewski doctrine». Poland, in the international arena, constantly acts as a leader of Ukraine's interests and clearly, on all international platforms, notes that the door to the EU and NATO must remain open for Ukraine at all times.

Turning to the method of historical analysis regarding the development of Poland's relations with NATO (before the country's entry into the organization), as well as analyzing the reasons for the successful completion of the integration of Poland and NATO, it can be stated that the conditions that existed in Poland at the time of solving this issue were favorable, society itself at all levels was prepared for it.

Key words: *NATO, Poland, Ukraine, historical background.*

З розпадом СРСР та соціалістичної співдружності країни регіону Центральної та Східної Європи чітко визначилися зі своєю геополітичною приналежністю. Деякі з них вступили до НАТО, тим самим остаточно знявши питання про свою стратегічну орієнтацію.

Слід зауважити, що 90-і роки ХХ століття - період, коли перед країнами Центрально-Східної Європи постала проблема вибору моделей подальшого геополітичного розвитку. Саме протягом цього періоду Польща з різною часткою успіху займалася передусім питаннями забезпечення власної безпеки. Наприкінці 90-х років ХХ ст. вона, фактично, вирішила це питання.

Щодо стану наукової розробки вищезазначеної проблеми, то слід відмітити, що проблема вибору моделей розвитку для посткомуністичних країн має неоднаковий стан наукової розробки у цих країнах. Що стосується Польщі, то наукові розробки польських вчених, на відмінну від їхніх українських колег, вирізнялися більшою чіткістю та більш однозначною спрямованістю у визначенні моделей розвитку для своєї країни.

Серед польських вчених практично не існувало гострих дискусій щодо магістрального напрямку руху у забезпеченні польської безпеки. Типовим прикладом праць, які з'являлись у процесі інтеграції Польщі до НАТО, може слугувати дослідження В. Ващиковського «Польща у процесі партнерства з НАТО» [1]. У

праці подано чіткій аналіз ситуації в світі та Європі після закінчення «холодної війни», зазначені позитивні та негативні наслідки змін, які сталися на мапі Європи на початку 90-х років ХХ ст. Після констатації факту знаходження Польщі у «сірій зоні вакууму безпеки» наводиться три моделі поведінки, які б могла обрати Польща для забезпечення власної безпеки: розвиток системи двосторонніх політичних договорів зі своїми сусідами; розвиток європейської системи безпеки та системи колективної безпеки ООН, включно з угодами про роззброєння та контроль над озброєнням; тісне політичне та військове співробітництво країн з НАТО та з ЄС і членами цих організацій, включаючи тристороннє співробітництво з Німеччиною та Францією. Надалі автор наводить чіткі аргументи на користь «атлантичного вибору», вважаючи його єдиною альтернативою гарантіям безпеки з боку Росії (що неминуче, на його думку, призведуть до політичного домінування та диктату Росії) та структурам регіональної безпеки (які, на думку автора, є надто слабкими, щоб ефективно протистояти можливому тиску «певної держави»). В роботі висловлюється думка, що для забезпечення неперервності процесу економічних реформ надзвичайно важливим є «відчуття зовнішньої безпеки», а це «відчуття» може бути досягнуте лише за рахунок швидкої інтеграції до НАТО. Цим твердженням одразу знімаються спекуляції щодо необхідності провести спершу економічні реформи, а вже потім говорити про інтеграцію до євроатлантичних структур. Крім того автор доводить тезу про те, що вступ є вигідним не лише для самої Польщі, а для країн-членів НАТО. Подібні праці бралися до уваги при розробці стратегічних документів, що визначали зовнішню політику Польщі.

Так, в документі «Основні засади зовнішньої політики Республіки Польща» та «Оборонній стратегії Республіки Польща» від 2 листопада 1992 року чітко зазначається, що «основним пріоритетом зовнішньої політики країни є швидка інтеграція до Північноатлантичного альянсу та Європейського Союзу» [2].

Слід відмітити, що успіхи Польщі у відносинах з НАТО та її вступу до цієї організації, багато у чому завдячували успіхам у відносинах Польщі зі Сполученими Штатами Америки

До середини 90-х років ХХ століття Польща налагоджувала тісні контакти з Північноатлантичним альянсом і в цей період, перед нею ще не були поставлені конкретні вимоги та критерії членства.

На початку другої половини 90-х років ХХ століття відносини Польщі та НАТО почали виходити на якісно новий рівень. Нагадаємо, що в січні 1996 року Альянс запропонував Польщі розпочати Індивідуальний діалог, а вже в жовтні 1996 року вперше з'явилась дата імовірного розширення НАТО. Протягом періоду, який передував входженню до альянсу, Польща доволі сумлінно виконувала свої зобов'язання перед НАТО. Протоколи щодо вступу Польщі до НАТО були підписані у грудні 1997 р., а 12 березня 1999 р. Польща, Чехія та Угорщина приєдналися до НАТО.

2 серпня 2019 року Російська Федерація і США офіційно розірвали ядерний договір, в результаті чого у світі виникала небезпека щодо приводу нової можливої гонки озброєння. Міністерство закордонних справ Польщі, з цього приводу, зробило заяву, в якій зазначалося, що цілком підтримує рішення США [3].

Проте, однак одним із критеріїв входження будь-якої країни до НАТО є урегульованість відносин із своїми сусідами та відсутність будь-яких протиріч між ними. Тому Польща просто була змушена звернути свої погляди на Україну як одного з найбільших своїх сусідів на сході, відносини з якими мали доволі непросту історію.

Слід відмітити, що відносини України, як і низки інших центрально-європейських держав, з НАТО здійснюються на основі програми «Партнерство заради миру», прийнятою цією організацією і підписаною відповідними державами [4]. У межах програми відносини з Україною мають характер «особливого партнерства», яке визнає міжнародну вагомість України та її безперечний потенціал у європейській безпеці. У 1997 р. в Києві було відкрито Інформаційний центр НАТО, призначення якого полягає в тому, щоб оперативно надавати достовірну інформацію про цю організацію. У цьому ж році було підписано «Хартію про особливе партнерство між НАТО й Україною», в якій, зокрема, задекларовані гарантії безпеки України в новій системі європейського порядку.

Чітка стратегія Польщі щодо України зазначена в «доктрині Гедройца-Мерошевського». І можна сказати, що певних і вельми вагомих успіхів на українському напрямі Варшава послідовно домагається. Під час X сесії Міжпарламентської асамблеї Верховної Ради України, Сейму Литовської Республіки і Сейму та Сенату Республіки Польща (7-8 червня 2019 року, м. Київ), Маршалок Сенату С. Карчевський підкреслював, що двері до ЄС і НАТО для України повинні залишатися відкритими [5].

Після приходу до влади у 1995 році нового президента Польщі А. Кваснєвського, який продовжив курс на якнайшвидшу інтеграцію до НАТО, було взято курс на встановлення якомога тісніших зв'язків з Україною. Початок цьому було закладено під час першого державного візиту Президента Республіки Польща А. Кваснєвського в Україну (20-22 травня 1997 року).

Список використаних джерел та літератури:

1. Waszczkowski W. Poland in partnership with NATO. <http://www.msz.gov.pl/english/nato/partnership.html>
2. Див.: <http://www.msz.gov.pl/English>
3. Польща підтримала вихід США з «ракетного договору» [Електронний ресурс] – Режим доступу (<https://www.depo.ua/ukr/svit/polshcha-pidtrimala-vikhid-ssha-z-raketnogo-dogovoru-201908021005972>).
4. Партнерство заради миру (<http://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/ukraine-nato/partnership-for-peace>).
5. Маршалок Сенату Польщі: для України двері до НАТО і ЄС мають бути відкритими (<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2717486-marsalok-senatu-polsi-dla-ukraini-dveri-do-nato-i-es-maut-buti-vidcinenimi.html>).

Священко Зінаїда Василівна

професор кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, доктор історичних наук, професор

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАТОВ УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОГО СЕРЕДОВИЩА БЕЗПЕКИ У 1991–2014 РР.

У статті проаналізовано процес трансформації НАТО в умовах формування нового середовища безпеки у 1991–2014 рр., пов'язаного із закінченням «холодної війни», ліквідацією Організації Варшавського договору, розпадом СРСР і, як наслідок, знищенням біполярної системи на європейському континенті. Основне місце у процесі трансформації займали питання майбутнього формату існування НАТО та підходів до вирішення проблем регіонального і глобального характеру, а також місця Альянсу в новій архітектурі європейської безпеки. Особлива увага приділяється питанням адаптації, трансформації та процесу розширення НАТО на Схід.

Зазначається, що початок агресії Росії проти України у 2014 р. змінив напрям трансформування системи європейської і трансатлантичної безпеки, підштовхнув до переоцінки державами-членами НАТО особливостей функціонування Альянсу за умов безпосереднього збройного конфлікту поблизу його східних кордонів.

Ключові слова: *безпека, військово-політичне співробітництво, геополітичний простір, зовнішня політика, НАТО, трансформація.*

The article analyzes the process of NATO transformation in the context of the formation of a new security environment in 1991-2014, associated with the end of the Cold War, the liquidation of the Warsaw Pact Organization, the collapse of the USSR and, as a result, the destruction of the bipolar system on the European continent. The main place in the transformation process was occupied by issues of the future format of NATO's existence and approaches to solving problems of a regional and global nature, as well as the place of the Alliance in the new European security architecture. Special attention is paid to the issues of adaptation, transformation and the process of NATO's expansion to the East.

It is noted that the beginning of Russia's aggression against Ukraine in 2014 changed the direction of transformation of the European and transatlantic security system, prompted NATO member states to reassess the specifics of the Alliance's functioning under conditions of direct armed conflict near its eastern borders.

Key words: *security, military-political cooperation, geopolitical space, foreign policy, NATO, transformation.*

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) була створена ще на початку «холодної війни» з метою стримування радянської загрози, недопущення поширення комунізму в Європі і сприяння процесу європейської політичної інтеграції. Однак кардинальні зміни після закінчення «холодної війни», спричинені розпадом СРСР і біполярної системи, змусили Альянс замислитись над адаптацією до нових умов міжнародного середовища безпеки. Перед лідерами НАТО постала ціла низка складних питань і проблем від вирішення котрих залежала подальша доля організації: призначення Альянсу в нових геополітичних умовах і пов'язані з цим питання організації, складу і структури НАТО, її роль і місце в складній системі взаємопов'язаних європейських інститутів.

Метою дослідження є узагальнюючий аналіз процесу трансформації ролі й статусу НАТО в нових умовах регіональної та світової безпеки у 1991 – 2014 рр. а також розвитку власне європейських оборонно-безпекових ініціатив.

Проблеми, пов'язані з НАТО є темою дослідження багатьох зарубіжних науковців. Серед робіт американських та європейських фахівців-міжнародників, присвячених дослідженню діяльності Альянсу, особливої уваги заслуговують праці політологів Р. Кагана, У. Хопкінсона, М. Хьюената С. Слоуна, котрий, зокрема, досліджує якісні зміни безпекової сфери. Заявлена у дослідженні проблема також була предметом наукових розвідок вітчизняних вчених, серед яких праці Ю. Басняк[5], Т. Брежнєвої [13], К. Головіної [8], К. Федуняка [4]. Євроатлантичній інтеграції України в контексті сучасної інвазії РФ значну увагу у своїх дослідженнях приділяє І.Тодоров [5].

Першою офіційною реакцією НАТО на глобальні зміни в середовищі безпеки стала Лондонська Декларація, підписана в липні 1990 року. Лідери організації заявили про курс на трансформацію Альянсу, з урахуванням нової архітектури безпеки і бажання спільними зусиллями всіх європейських держав забезпечити мир, стабільність і процвітання на континенті [6]. Процес трансформації ролі й статусу Альянсу в нових умовах регіональної та світової безпеки був запущений Римським самітом НАТО 1991 р., на якому було затверджено нову стратегічну концепцію з викладом основних цілей організації в новій Європі. Ліквідація Організації Варшавського договору та розпад Радянського Союзу фактично означали завершення «холодної війни» й актуалізували для союзників дискусії щодо майбутнього формату існування НАТО та підходів до вирішення проблем регіонального і глобального характеру. «Римська декларація про мир і співробітництво» підкреслювала важливість традиційної місії Альянсу по колективній обороні та підтримці стабільного середовища безпеки в Європі, визначала місце НАТО в новій архітектурі європейської безпеки, декларувала посилення ролі НБСЄ і створення Ради Північноатлантичного співробітництва в якості консультативного механізму у відносинах з країнами колишнього ОВД. Особлива увага в документі приділялась закликам до розвитку європейської системи безпеки і оборони для подальшого зміцнення європейської опори в рамках НАТО [6].

У Стратегічній концепції Альянсу 1991 р. акцентовано увагу на зміні геополітичного балансу й розширенні простору євроатлантичної безпеки (зважаючи на трансформації, які відбувалися в країнах Центральної Європи). Було узгоджено рішення про посилення політичної ролі НАТО та функціонування Альянсу на основі принципів колективної оборони, діалогу й співпраці, зокрема, щодо сприяння проведенню реформ у країнах колишнього соціалістичного табору та започаткування нових форматів взаємодії з іншими гравцями в регіоні Центральної та Східної Європи.

Ще одним кроком в напрямі подальшого оновлення і розвитку НАТО та укріплення позицій організації в Європі став Січневий саміт в Брюсселі 1994

року. Брюсельська декларація проголошувала всебічну підтримку розвитку Європейської безпеки і оборони, готовність Альянсу до участі в колективних операціях Західноєвропейського союзу, курс на адаптацію командування та структури управління НАТО для забезпечення гнучкої взаємодії багатонаціональних оперативних сил, однак найголовнішим рішенням брюсельського саміту було питання про приєднання нових учасників. В документі зазначалося, що Альянс відкритий для розширення [6].

Серед форматів розширення окрема роль відводилася ініціативі «Партнерство заради миру» [7], рішення про створення якої було ухвалене на цьому ж саміті. Відповідна програма передбачала започаткування співпраці Альянсу з країнами колишнього СРСР, які не мали статусу союзників (зокрема, з Україною).

У прийнятій у грудні 1995 року на саміті США-ЄС в Мадриді декларації «Новий трансатлантичний порядок денний», як спільна мета та взаємне застосування політичних зусиль називалися глобальне поширення принципів і стандартів демократії та ринкової економіки [8].

Поширення ліберальних економічних і політичних принципів поряд зі зміцненням трансатлантичної взаємодії з глобальних соціально-економічних, екологічних питань та у сфері безпеки розглядалося в «Порядку денному» як цільова основа спільних дій з будівництва більш відкритої світової економіки, в якій були б надійно захищені фінансові, ресурсні та гуманітарні інвестиції.

У грудні 1996 року чергова сесія Ради НАТО в Брюсселі офіційно санкціонувала початок розширення Альянсу, затвердивши графік організаційних заходів щодо його підготовки [1, с. 105]. У липні 1997 р на сесії Ради НАТО в Мадриді було заявлено про перше розширення НАТО у східному напрямі. Три перші колишні соціалістичні країни – Польща, Угорщина і Чехія – отримали запрошення стати членами НАТО (прийняті до складу в 1999 році). Розпочався процес розширення Альянсу, який став визначальною тенденцією розвитку геополітичного простору трансатлантичного регіону впродовж наступного десятиліття і справив значний вплив на його організаційну структуру та принципи взаємодії держав у міжнародно-політичній сфері.

Підчас Мадридського саміту НАТО у 1997 р. було підписано Хартію про особливе партнерство між Україною й Альянсом, яка регулювала формат взаємодії сторін на політичному рівні [9].

На Вашингтонському саміті Альянсу 1999 р. було прийнято нову «Стратегічну концепцію НАТО». Вона діяла протягом усього першого десятиліття XXI століття [10]. Головна ідея нової концепції – вільне розширення НАТО. В концепції наголошувалось на необхідності співробітництва з колишніми противниками. Стратегічна концепція була спрямована передусім на посилення політичного реагування НАТО на регіональні загрози, пов'язані з подіями в колишній Югославії, а також на нові глобальні виклики асиметричної природи: тероризм, організовану злочинність тощо. Особливе місце відводилося й підтвердженню вільного розширення Альянсу (політиці відкритих дверей).

Для досягнення своєї мети НАТО передбачало виконання ряду фундаментальних завдань в сфері безпеки: гарантувати розвиток демократичних інститутів та мирне вирішення конфліктів; виконувати функцію головного трансатлантичного форуму, для консультацій між членами Альянсу; стримувати і захищати від будь-якої загрози держав-членів; розвивати широко-масштабні програми партнерства [3]. Одним з найголовніших проявів еволюції Альянсу, стало те, що вперше організація відходила від суто оборонної стратегії, задекларувавши своє право на ведення військових операцій «за межами» традиційної зони відповідальності [1, с. 105].

Протягом 2000-х років важливою обставиною розвитку НАТО було те, що розширення меж блоку відбувалося протягом двох десятиліть у форматі прямої інтеграції в Альянс уже не тільки колишніх соціалістичних країн, а й колишніх республік СРСР. Навіть ті пострадянські держави, що не заявляли про своє прагнення стати частиною трансатлантичного простору і увійти до складу НАТО, а також відкрито не розглядалися керівництвом Альянсу як потенційні члени, все щільніше залучалися до політичної, економічної та військово-політичної взаємодії з ними.

Теракти 11 вересня 2001 року стали передумовою подальших кроків з розширення Альянсу. Включення держав у структури трансатлантичного простору і у сферу інтересів США, провідних європейських держав, ЄС і НАТО доповнювало і гарантувало їх екстенсивне вбудовування в інтернаціоналізовану міжнародну економічну систему. Ядром цієї системи, не зважаючи на те, що в 1990 – 2000-х роках в середині неї спостерігались економічні протиріччя, а також поява нових центрів економічної могутності, продовжували залишатися США і ЄС – тобто країни НАТО і їх партнери [4, с. 124].

Нові політико-економічні тенденції, пов'язані з підвищенням активності Заходу на пострадянському просторі, стали набувати системного характеру щодо подальшого розвитку блоку. У 2004 році в Альянс були прийняті Болгарія, Румунія, Словенія та Словаччина, а також три колишні республіки СРСР – Естонія, Литва і Латвія.

У травні 2006 року американський віце-президент Р. Чейніна сесії Альянсу у Вільнюсі висловився за те, щоб слідом за Прибалтикою, Причорномор'я, теж стало сферою «поширення демократії» [11].

Під час Бухарестського саміту НАТО 2008 р. союзники обговорювали перспективи подальшого розширення Альянсу, зокрема вступ низки балканських країн (Хорватії, Албанії, Македонії). Водночас саміт продемонстрував неузгодженість позицій держав – членів НАТО щодо можливостей надання Плану дій щодо членства в Альянсі для України й Грузії. Можливість ПДЧ не була підтримана передусім з боку Франції та ФРН через їх неготовність загострювати відносини з РФ.

Черговий перегляд стратегічного підходу НАТО до існування в нових умовах відбувся під час Лісабонського саміту 2010 р. Цьому сприяла трансформація глобальної архітектури безпеки з актуалізацією таких загроз, як міжнародний тероризм, розповсюдження біологічної зброї та зброї масового знищення, кіберзагрози, енергетичні та екологічні проблеми тощо [12, с. 3].

Перехід від регіонального до глобального порядку денного та «міжнародної» місії союзників з акцентом на невійськових і превентивних заходах

попередження загроз, позначила Стратегічна Концепція Альянсу 2010 р. «Активне залучення, сучасна оборона» [13]. Головна мета оновлення Стратегічної концепції Альянсу полягала в тому, щоб офіційно зобов'язати країни-члени брати активну участь у забезпеченні безпеки союзу через операції та місії. Участь в операціях передбачала не тільки військову фазу, але й заходи щодо запобігання кризам, управління конфліктами та стабілізації після кризової ситуації. Стратегічна концепція передбачала тісну взаємодію з міжнародними партнерами НАТО, такими як ООН та ЄС, оскільки ці організації мають досвід та володіють певними інструментами, що не потребуватиме дублювання в Альянсі. Розширювалася роль партнерів через більше політичне залучення і значну роль у конфігурації операцій під проводом НАТО в яких вони беруть участь. Альянс продовжуватиме постійно реформуватись, модернізуватись та трансформуватись, щоб «платники податків отримали більше безпеки за гроші, які вони інвестують в оборону» [2, с. 12].

Основними принципами функціонування НАТО в подальші десять років стали традиційна колективна оборона (спрямована на стримування), антикризове управління й кооперативна безпека (розвиток і підтримка глобального партнерства Альянсу з іншими державами і міжнародними організаціями).

Початок агресії Росії проти України у 2014 р. змінив напрям трансформування системи європейської і трансатлантичної безпеки, підштовхнув до переоцінки державами-членами НАТО особливостей функціонування Альянсу за умов безпосереднього збройного конфлікту поблизу його східних кордонів. Гібридні дії РФ проти України та інших держав регіону порушили стабільність у просторі від Балтії до Чорноморсько-Каспійського басейну, створили серйозний виклик миру та безпеці регіону. Актуалізація екзистенційних викликів для держав-членів Альянсу на східному фланзі фактично порушила перед Організацією Північноатлантичного договору завдання щодо повернення до її базової оборонної функції. У новому безпековому середовищі члени НАТО поступово переосмислили своє ставлення до Росії, сформувалося нове розуміння її ролі як противника Альянсу [12, с. 4].

З 2014 р. триває одне з найбільших з часів «холодної війни» загострень у відносинах між Росією та НАТО. Сторони переважно не мають довіри щодо намірів одне одного з низки принципових питань глобальної і регіональної безпеки на Європейському континенті. Зокрема, це стосується розміщення ракетного озброєння, контролю за звичайними збройними силами, приєднання до Альянсу нових держав і просування інтересів РФ у регіонах Східної Європи і Чорного моря. Загалом Росія схильна розглядати НАТО насамперед через призму домінування в організації США, котрі, на думку російського керівництва, мають вирішальний вплив на процес ухвалення рішень в межах Альянсу як найбільша військова потуга.

За такої ситуації розроблення НАТО комплексу заходів щодо стримування РФ стало життєво важливим для недопущення реалізації сценарію повномасштабної війни в Європі.

Перегляд місії НАТО з оновленням підходів до реагування на російську загрозу стали на порядку денному саміту НАТО в Уельсі у 2014 р. Союзники дійшли висновку, що дії РФ у регіоні потребують багатовимірних відповідей: у сфері міжнародного права, на оперативно-тактичному рівні, в площині пошуку нових концептуальних підходів до підтримки трансатлантичної безпеки. Формуються нові стратегічні засади діяльності Альянсу, спрямовані на активне стримування агресивної політики Кремля.

В умовах протистояння новим «жорстким» загрозам, з огляду на зміщення основної зони ризиків на Європейський континент, союзники прагнули зміцнювати роль НАТО як регіонального гравця. Відповідні умови повернули послаблену в минулі роки зовнішньополітичну увагу США до Європи, відновлено роль Сполучених Штатів як одного з важливих чинників європейської безпеки [12, с. 5].

Російська агресія проти України стала безпосередньою причиною припинення військової та цивільної співпраці між НАТО та Росією, а також нарощування військової присутності країн Альянсу на східному фланзі поряд із кордонами РФ.

Отже, аналіз еволюції НАТО в умовах формування нового середовища безпеки у 1991 – 2014 рр. дозволяє зробити висновок про перетворення Альянсу на найважливіший військово-політичний інститут трансатлантичного простору. Це відбувалося за кількома взаємозалежними напрямками, серед яких залучення до НАТО нових членів; створення механізмів і вироблення засобів політичного, військово-політичного, політико-економічного та ідеологічного впливу на держави, які не є членами НАТО; перегляд концептуальних основ існування і діяльності блоку, – тобто надання їм глобального характеру; засвоєння структурами НАТО нових для них міжнародно-політичних функцій; втягнення в зону відповідальності НАТО тих регіонів світу, які раніше туди не входили. Особливе значення має питома активізація взаємодії блоку з тими групами країн, з якими встановлено особливе партнерство.

Список використаних джерел та літератури:

1. Басняк Ю. Особливості формування безпекової політики НАТО у 1990-х – поч. 2000-х рр. *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. Sv. 4, Vyd. 2. С. 101–109.
2. Брежнєва Т. В. Стратегічна концепція НАТО: вплив на європейську військову політику. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2011/175-163-3.pdf>
3. Головіна К. Г. Стратегічні концепції НАТО 1991, 1999 та 2010 років: трансформація ролі НАТО. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path=/page/issues/31/golovina.pdf
4. Федуняк С. Г. Європейські виміри безпеки на пострадянському просторі: формування інтегрованої системи безпеки Заходу і Нових незалежних держав. Чернівці : Рута, 2005. 334 с.
5. Тодоров, І. Україна – НАТО: сучасний стан відносин і перспективи. *Міжнародний науковий вісник : зб. наук. пр.* / ред. кол. І. В. Артёмов (голова) та ін. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2023. Вип. 1-2 (27-28). С. 10–20.

6. The Evolution of NATO, 1988–2001. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://history.state.gov/milestones/1993-2000/evolution-of-nato>
7. Партнерство заради миру. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nato.int/cps/ru/natolive/topics_50349.htm
8. The New Transatlantic Agenda. (1995). [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/210469/New-Transatlantic-Agenda_EN.pdf
9. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text
10. The Alliance’s Strategic Concept. Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23rd and 24th April. Офіс інформації та преси НАТО, 1999. 19 с.
11. Heuven V. M. The Transatlantic Relationship: The Interplay between Values and Interests. *NewGlobalStudies*. 2011. Vol. 5, Article 3. 1–6.
12. Сучасний стан і перспективи розвитку й трансформації Північно-атлантичного альянсу : аналіт. доп. / В. Кравченко, В. Орлик, М. Замікула, В. Ярмоленко, О. Давимука ; за заг. ред. М. Паламарчука та О. Александрова. Наук. електрон. вид. Київ : НІСД, 2021. 36 с.
13. Активне залучення, сучасна оборона : Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору, прийнята главами держав та урядів у Лісабоні 19 листопада 2010 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natolive/official_texts_68580.htm

Прудько В'ячеслав Олександрович

*доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,
кандидат історичних наук*

**ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ НАТО:
ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА**

Дана стаття присвячена огляду історії та функціонування Північно-атлантичного союзу (НАТО) як одного з найбільших та найвпливовіших військових союзів у світі. Розглядаються ключові етапи розвитку НАТО від його заснування у 1949 році до сучасних викликів та проблем, з якими стикається цей оборонний союз. Аналізується роль НАТО у забезпеченні міжнародної безпеки та стабільності в Європі та Північній Америці, а також обговорюються політичні переваги та недоліки членства у НАТО для країн-учасниць. Висвітлюються провальні аспекти деяких військових операцій НАТО та інші складнощі, що виникають у процесі його функціонування. На основі аналізу історичного досвіду та сучасних викликів робиться висновок про важливість постійного удосконалення та адаптації НАТО для ефективного забезпечення безпеки та стабільності у сучасному світі.

Ключові слова: НАТО, переваги, недоліки, військові операції

**ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF NATO: A HISTORICAL
RETROSPECTIVE**

Abstract: This article provides an overview of the history and functioning of the North Atlantic Treaty Organization (NATO) as one of the largest and most influential military alliances in the world. The key stages of NATO's development from its founding in 1949 to the current challenges and problems faced by this defense alliance are considered. It analyzes NATO's role in ensuring international security and stability in Europe and North America, and discusses the political advantages and disadvantages of NATO membership for member states. The author

highlights the failed aspects of some of NATO's military operations and other difficulties that arise in the course of its functioning. Based on the analysis of historical experience and current challenges, the author concludes that it is important to constantly improve and adapt NATO to effectively ensure security and stability in the modern world.

Keywords: NATO, advantages, disadvantages, military operations

Блок НАТО (Північноатлантичний союз) є одним з найбільших та найвпливовіших військових союзів у світі. Його історія починається у післявоєнний період, коли світ став перед великими викликами політичної та військової безпеки.

НАТО був заснований у 1949 році з метою об'єднання країн Західної Європи та Північної Америки для спільного забезпечення безпеки у зв'язку з загрозою з боку СРСР та розвитком холодної війни.

Основними принципами НАТО є колективна оборона (стаття 5 Договору про НАТО), демократичні цінності, міжнародний мир і безпека.

НАТО відіграв важливу роль у підтримці стабільності у Європі після Другої світової війни, сприяючи інтеграції країн-членів у міжнародні організації та політичні альянси.

З часом НАТО зазнав різних етапів розвитку, включаючи розширення на сході та півдні (розширення до 30 країн-членів), адаптацію до нових загроз (тероризм, кібератаки) та зміну стратегії відповідно до геополітичних змін.

На сьогодні НАТО стикається з новими викликами, такими як агресивна поведінка Росії, кризи безпеки на Близькому Сході та північній Африці, а також питання кібербезпеки та гібридних загроз.

Історія НАТО показує, що цей оборонний союз виявився важливим механізмом забезпечення міжнародної безпеки та стабільності у Європі та Північній Америці протягом понад півстоліття.

Тривала історія існування – 75 років, дозволяє зробити ряд узагальнень стосовно переваг та недоліків, котрих не оминув блок за час свого функціонування.

Політичні переваги членства в НАТО можуть бути значними для країни і включають низку аспектів. Членство в НАТО надає країні гарантію колективної безпеки в разі агресії або загрози з боку інших країн чи організацій. Членство в НАТО збільшує політичний вплив країни у міжнародних справах, оскільки вона має можливість взяти участь у прийнятті стратегічних рішень та формуванні політичних альянсів. НАТО допомагає зміцнити безпеку та стабільність в регіоні через спільні оборонні заходи та обмін інформацією щодо загроз. Членство в НАТО підкреслює зобов'язання країни до демократичних цінностей, прав людини та правової держави. Країна-член НАТО має можливість отримати військову допомогу та підтримку в разі потреби від інших членів альянсу. НАТО сприяє співпраці між країнами-членами у різних сферах, таких як безпека, оборона, розвідка, технології тощо. Членство в НАТО забезпечує країну стабільністю та прогнозованістю у плані оборони та безпеки, що сприяє економічному та соціальному розвитку.

Узагальнюючи, членство в НАТО надає країні політичний, дипломатичний та військовий захист, підвищує її міжнародний статус та сприяє зміцненню стабільності і безпеки як на національному, так і на міжнародному рівні.

Хоча НАТО є важливим оборонним союзом і було багато успішних операцій, є деякі операції, які можна вважати провальними або з проблемами. Ось деякі з них:

1. Операція «Ніхто не може дійти» (Operation Deliberate Force) у Боснії та Герцеговині: Ця операція була спрямована на припинення насильства у Боснії, але була піддана критиці за недостатній обсяг втручання та повільний темп реакції на злочини проти людяності.

2. Операція «Історія відступу» (Operation Allied Force) у Косово: Хоча ця операція призвела до припинення насильства у Косово, вона також була розкритикована за непропорційність у використанні сили та цивільні жертви під час бомбардувань.

3. Операція в Афганістані (після 2001 року): НАТО взяло участь у військових діях у Афганістані, але конфлікт триває протягом багатьох років, і багато зусиль НАТО не принесли значних результатів у стабілізації регіону.

4. **Операція «Драгун» (Operation Dragon) у Лівії:** НАТО брала участь у військових діях під час громадянської війни в Лівії у 2011 році. Операція отримала критику за недостатній контроль над подіями після зміни режиму та погіршення безпеки у регіоні.

Ці провальні аспекти показують складність та виклики, з якими стикається НАТО при виконанні своїх завдань на міжнародній арені, а також необхідність постійного аналізу та вдосконалення своєї діяльності для досягнення більш ефективних результатів у сфері безпеки та стабільності.

Поряд з невдало проведеними військовими операціями блок НАТО супроводжує й низка інших протиріч та проблем. Серед них варто зупинити увагу на таких як:

Економічні витрати: Участь у НАТО вимагає значних витрат на оборону та військові програми, що може бути фінансово важким для деяких країн-членів.

Підвищення напруги: Деякі критики стверджують, що наявність міжнародних військових блоків, таких як НАТО, може сприяти підвищенню напруги і провокаціям з боку противників.

Військові дії та втручання: У минулому НАТО декілька разів зазнавав критику за непропорційне використання сили або за військові дії, які могли мати негативні наслідки для мирних жителів.

Неоднозначні результати операцій: Деякі військові операції, в яких брало участь НАТО, не завжди приносили очікувані результати або вирішення конфліктів.

Нерівномірна участь країн-членів: Деякі країни-члени НАТО вкладають більше зусиль і ресурсів у спільні обов'язки, ніж інші, що може викликати напругу та нерівновагу у союзі.

Відносини з іншими державами: Участь у НАТО може вплинути на відносини з іншими державами, зокрема з країнами, які не є членами союзу.

Ці недоліки варто розглядати в контексті загального впливу та ефективності НАТО як оборонного союзу. Важливо підтримувати постійну дискусію та

удосконалення співпраці для забезпечення більш ефективної та стабільної безпеки на міжнародній арені.

Список використаних джерел та літератури:

1. Авраменко О. вступ до НАТО: «за» і «проти». пошук переконливої політичної мотивації / о. авраменко, Г. Ярмиш // політика і час. – К.: літопис-XX, 2006. –№ 1. – с. 94 – 96.
2. Бадрак В., Згурець С., Самусь М., Набоченко О., Канарський М. Шлях до НаТо: вимір безпеки. – К., 2006. –222 с.
3. Палій О. вступ до НаТо: двадцять переваг проти шести проблем на користь України // Економічний часопис – XXI. – К.: Ред. ж-лу, 2006. – № 7 – 8. – с. 18 – 20.
4. Федонюк С. В. НаТо: історія, структура, діяльність, перспективи: навч. посіб. / С. В. Федонюк, В. Й. Лажнік, А. А. Моренчук, Н. І. Романюк. – Луцьк: венса, 2008. –258 с.

Галета Дар'я Олександрівна

студентка II курсу факультету філології, історії та політико-юридичних наук Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЗАВДАННЯ НАТО З КОЛЕКТИВНОЇ ОБОРОНИ, ВРЕГУЛЮВАННЯ КРИЗ І БЕЗПЕКИ

Штучний розум (ШР) – здатність машин виконувати завдання, які зазвичай вимагають людського розуму, – змінює міжнародне середовище безпеки, в якому діє НАТО. Завдяки своєму наскрізному характеру ШР створює широкий набір проблем для міжнародної безпеки, які впливають як на традиційні військові сили і засоби, так і на сферу гібридних загроз, але й також створює нові можливості відповіді на них. ШР впливатиме на усі основні завдання НАТО з колективної оборони, врегулювання криз і безпеки через співпрацю.

Ключові слова: *штучний інтелект, НАТО, безпека, загрози.*

Artificialintelligence (AI) – theabilityof a machine to perform tasks that traditionally require humanintelligence – is changing the international security environ mentin which NATO operates. Duetoitscross-cuttingnature, CSW creates a widerange of challenges for internationa lsecurity that affect both traditional military forces an dassets, as wellas the sphere of hybrid threats, but also creates new opportunities to respond to them. The SR affects all of NATO’s maint ask sof collective defense, crisis management and security through cooperation.

Key words: *artificialintelligence, NATO, security, threats.*

Актуальність теми: ШІ є однією з найважливіших технологічних розробок нашого часу. Він має потенціал революціонізувати багато аспектів нашого життя, включаючи те, як ми ведемо війну.

Мета статті: дослідити вплив ШІ на міжнародну безпеку та оборону. Стаття розгляне як потенційні переваги, так і ризики використання ШІ у військовій сфері, а також етичні, правові та політичні особливості цього питання.

Виклад основного матеріалу. На даний момент світ охопила гонка за впровадженням новітніх технологій. Держави-конкуренти активно використовують ці

досягнення, прагнучи не лише покращити свою економічну стійкість, але й зміцнити військовий потенціал. Члени Альянсу стикаються з низкою труднощів, намагаючись встигнути за цим стрімким розвитком та впровадити у власну діяльність нові, революційні технології. Ці виклики ґрунтуються на двох ключових принципах: динамічному впровадженню інновацій та відповідальному управлінню ними. В основі цього лежить штучний інтелект (ШІ).

Перше з офіційних означень НАТО було включене в настанову AJP3.10 Ed. B, Ver. 1. Allied Joint Doctrine for Information Operations. У її проєкті, датованому травнем 2021 року, в переліку термінів зазначено, що штучний інтелект – це «розділ інформатики, присвячений розробці систем аналізу даних, які виконують функції, зазвичай пов'язані з людським інтелектом, такі як міркування, навчання та самовдосконалення»

Досліджуючи вплив ШІ на роботу Північно-атлантичного Альянсу, логічно було б виділити позитивні наслідки і загрози.

У сфері військового управління технології штучного інтелекту розглядають як важливе доповнення до людських ресурсів за цілим спектром напрямів, зокрема: розширення ситуаційної обізнаності та обмін даними; координація командування підрозділами; розподіл цілей; координація функціонування датчиків і засобів ураження; виявлення та ідентифікація загроз, скорочення часу реакції на них; оцінка намірів; напівавтономний вибір зброї; робота з меншими ресурсами, з частковим вилученням людини з процесу прийняття рішень тощо.

Беззаперечно, існує значний потенціал для застосування штучного інтелекту (ШІ) у медицині, що відкриває нові можливості для покращення командування та управління медичними підрозділами, особливо в умовах масових жертв, як у бойових, так і в гуманітарних місіях.

Вплив штучного інтелекту (ШІ) на наземні операції НАТО виходить далеко за межі простого покращення існуючих процесів. Доктрина «Allied Joint Doctrine for Operations Security and Deception» робить революційний крок, визнаючи ШІ рівноправним суб'єктом прийняття рішень нарівні з людиною. Відповідно до цього документу, ШІ може використовуватися на будь-якому

рівні ієрархії та в будь-якому середовищі, впливати на посилення поведінки або креативно змінювати її. Використання ШІ в якості суб'єкта прийняття рішень може значно підвищити ефективність наземних операцій НАТО. Це може призвести до кращого розуміння ситуації на полі бою, більш швидкого прийняття рішень та, зрештою, до перемоги над противником.

Доступні технології ШІ здатні забезпечити генерацію зображень за їх голосовим або текстовим описом, перетворювати текстові звіти та повідомлення в анотації та символи доповненої реальності або ж, за потреби, озвучувати їх чи трансформувати в аудіосимволи.

Хоча поєднання ШІ та автономності у військовій сфері відкриває нові можливості, воно також породжує низку проблем, пов'язаних з безпекою застосування автономних систем озброєнь на основі ШІ. Ці питання турбують не лише експертів НАТО, а й фахівців з усього світу.

До того ж 2023 рік, який розпочався з чат-ботів і штучного інтелекту (ШІ) як тем основних новин завершився прийняттям членами Конгресу Сполучених Штатів закону про недопущення систем ШІ до ядерної зброї і підписанням Президентом Байденом розпорядження щодо цього.

Крім того, розробка та використання автономних систем озброєнь на основі ШІ може призвести до порушення етичних принципів ведення війни та спричинити втрату людського контролю над застосуванням сили.

Існує ризик, що ШІ може бути використаний для розробки упереджених або дискримінаційних систем, які можуть завдати шкоди певним групам людей.

Активний розвиток штучного інтелекту спонукає зосередити увагу на можливих безпекових ризиках. Зловмисники можуть захопити або зламати системи ШІ, що може призвести до непередбачуваних наслідків та завдати шкоди людям або інфраструктурі. Також існує ризик кібервійни, в якій ШІ використовуватиметься для атак на комп'ютерні системи та критичну інфраструктуру.

Висновки: ШІ має значний потенціал для покращення роботи НАТО, але його використання також несе в собі ризики, які необхідно ретельно вивчити та

вирішити. НАТО має продовжувати досліджувати та впроваджувати ШІ відповідально, щоб максимізувати його переваги та мінімізувати ризики.

Список використаних джерел та літератури

1. Edward Hunter Christie. Artificial Intelligence at NATO: dynamic adoption, responsible use. NATO REVIEW. 2020. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2020/11/24/artificial-intelligence-at-nato-dynamic-adoption-responsible-use/index.html>.

2. D.F Reding J. Eaton. Science & Technology Trends 2020-2040. Copyright, 2020. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/190422-ST_Tech_Trends_Report_2020-2040.pdf.

3. Zoe Stanley-Lockman Edward Hunter Christie. Стратегія щодо штучного розуму для НАТО. NATO REVIEW. 2021. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/10/25/strategy-shchodo-shtuchnogo-rozumu-dlya-nato/index.html>.

4. Слюсар В. І. «Штучний інтелект у сфері безпеки та оборони». URL: https://www.slyusar.kiev.ua/Slyusar_AI_2022-1-1_ua.pdf

Заболотна Світлана Сергіївна
*Студентка Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини, Історичного факультету м. Умань*

**СТРАТЕГІЯ ЯДЕРНОГО СТРИМУВАННЯ НАТО:
«НЕВИКОРИСТАННЯ ПЕРШИМИ»**

Стратегія ядерного стримування в рамках НАТО відображає складність та важливість управління ядерною безпекою в сучасному геополітичному контексті. У статті досліджується сутність та ефективність стратегії ядерного стримування та її застосування в рамках союзу НАТО. Зокрема, аналізуються основні принципи, стратегічні вимоги та інструменти, які використовуються для забезпечення ядерної безпеки та стримування потенційних загроз. Крім того, досліджено роль НАТО у забезпеченні стабільності та безпеки в регіоні, а також в контексті міжнародних відносин. Висновки цього дослідження сприятимуть розумінню та удосконаленню стратегій ядерного стримування для забезпечення колективної безпеки та стабільності на міжнародній арені.

Ключові слова: *ядерне стримування, НАТО, стратегія, міжнародні відносини, колективна безпека.*

NATO's nuclear deterrence strategy reflects the complexity and importance of nuclear security management in the current geopolitical context. This policy paper explores the nature and effectiveness of the nuclear deterrence strategy, with a particular focus on its application within the NATO Alliance. In particular, it analyzes the basic principles, strategic requirements and tools used to ensure nuclear security and deter potential threats. In addition, the paper examines NATO's role in ensuring stability and security in the region and in the context of international relations. The findings of this study will contribute to the understanding and improvement of nuclear deterrence strategies to ensure collective security and stability in the international arena.

Key words: *nuclear deterrence, NATO, strategy, international relations, collective security.*

Актуальність теми: Стратегія ядерного стримування належить до однієї з ключових складових безпеки у сучасному світі, особливо в контексті розвитку

глобальних загроз та конфліктів. Зокрема, участь НАТО у ядерному стримуванні стає актуальною через поширення ядерної зброї та зміну геополітичних зв'язків. Російсько-українська війна вкотре довела, що «світ ходить по тонкому лезу» з постійними ядерними шантажами. Розуміння й дотримання ефективних стратегій та політик у цій області є критичним для забезпечення міжнародної стабільності та безпеки.

Аналіз попередніх досліджень. Попередні дослідження в цій області зосереджувалися на аналізі стратегій ядерного стримування, їхньому впливі на безпеку та стабільність, а також на роль НАТО у забезпеченні ядерної безпеки. Деякі роботи досліджували еволюцію стратегій у контексті зміни міжнародної ситуації та розвитку нових технологій. Зокрема, це статті І. Бекешкіної [5], Т. Мельника [2], Т. Кулика та Д. Прошина [10], ГрегориУівер [6] та ін. Проте, існує потреба у подальшому дослідженні у цій області.

Метою цієї статті є систематизація та аналіз стратегії ядерного стримування у рамках НАТО, вивчення її впливу на міжнародну безпеку та стабільність. Дослідження спрямоване на визначення ключових принципів та інструментів стратегії ядерного стримування, а також на оцінку ролі НАТО у цьому контексті. В результаті статті розкриваються можливі шляхи покращення стратегій ядерного стримування для забезпечення міжнародної безпеки та стабільності.

Виклад основного матеріалу. НАТО, як оборонний союз 32 країн Європи та Північної Америки, покликаний захищати держав-членів та один мільярд громадян, які в них живуть. Альянс робить це, об'єднуючи зусилля урядів і збройних сил 32 країн-союзниць та надаючи безпекову гарантію того, що напад на одну з них буде нападом на всіх членів. Після того, як Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 році, держави-члени Альянсу задіяли оборонні плани НАТО і додатково розмістили тисячі військовослужбовців з країн НАТО по обидва боки Атлантики. Ситуація з регулярним ядерним шантажем від Росії, яка несе небезпеку для всієї планети, вкотре переконує світ у важливості дотримання ядерного стримування [1].

Поява ядерної зброї не перевернула структуру міжнародної арени, адже поняття влади, балансу сил, формування союзів та використання сили залишаються ключовими елементами стратегій державних зовнішньополітичних дій. Політика стримування виявилася ефективною у протидії світовому конфлікту. Питання про невикористання ядерної зброї першими в Сполучених Штатах Америки обговорювалося регулярно, хоча не мало такої самої нагальності, як для країн Європи, зважаючи на перевагу СРСР у звичайних силах та географічних параметрах. Географічне розташування дозволяло Радянському Союзу мобілізувати всі свої сили для війни, у той час як американським резервам доводилося перетнути Атлантику, ризикуючи зазнати атаки радянських підводних човнів. І до того часу, коли повна допомога від США дійде до Європи, хід війни може бути вже не на користь Європи [2, с. 100-101]. З метою протидії можливій радянській експансії та захисту європейських союзників, Сполучені Штати створили Організацію Північно-атлантичного договору. Ця організація забезпечила гарантії реагування США на будь-який радянський напад на їх союзників як на атаку на саму Америку.

Сучасні виклики перед ядерним стримуванням включають в себе відсутність чіткого розділу сфер впливу та повного контролю над ними зі сторони основних гравців, загрозу з'явлення нових ядерних держав, а також проблему ірраціональності таких «гравців», як Північна Корея. Найважливіше завдання полягає в підтримці та модернізації ядерних потенціалів, незважаючи на зобов'язання їх знищення. Додатково, важливо вирішувати питання використання ядерного або іншого стримування стосовно недержавних або трансдержавних акторів, таких як терористичні організації, також і стосовно Росії після її повномасштабного вторгнення в Україну. Для забезпечення стабільності в Європі, НАТО доводилось дотримуватися відомої формули: «стримувати Росію (СРСР), нейтралізувати Німеччину та утримувати США в Європі». Стимування СРСР передбачало переважно використання ядерних засобів, спочатку залучених до Європи з боку США. Пізніше, в рамках НАТО, до ядерної оборони приєдналися Велика Британія та Франція. Їхня роль була подвійною – не тільки стримувати

напад СРСР, а й мати гарантії залучення ядерних сил США, щоб вони не залишилися осторонь у разі обміну ядерними ударами в Європі [3, с. 125-127].

Ядерне стримування лежить в основі взаємних гарантій безпеки і колективної оборони НАТО з моменту створення Альянсу в 1949 році. Найперша Стратегічна концепція НАТО (1949 р.) містила вимогу «забезпечити здатність швидко здійснювати стратегічні бомбардування усіма можливими засобами з використанням усіх без винятку видів зброї». Згодом Сполучені Штати передали НАТО ядерну зброю в липні 1953 року, а перша американська ядерна зброя прибула до Європи у вересні 1954 року. Домовленості НАТО про спільне використання ядерної зброї, які вже існували на момент початку переговорів щодо Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) в 1960-х роках, були кодифіковані Сполученими Штатами Америки і Радянським Союзом як передумова для остаточного узгодженого тексту про ядерне стримування. Сполучене Королівство також призначило свої ядерні сили, в тому числі нинішню єдину систему, що базується на підводних човнах, і систему постійного стримування на морі, на захист членів НАТО з 1962 року [4].

НАТО має ядерні сили у розпорядженні трьох країн-членів – США, Великої Британії і Франції. З часів розпалу «холодної війни» Альянс скоротив розмір своїх наземних запасів ядерної зброї на понад 90 відсотків, зменшивши кількість ядерних озброєнь, розміщених в Європі, і свою залежність від ядерної зброї в стратегії. Відповідно до ядерної доктрини Альянсу, ухваленої на саміті НАТО в Римі в листопаді 1991 р. в межах тодішньої Стратегії Альянсу, ядерні сили НАТО в Європі було скорочено з 6000 боєголовок до близько 150–200 боєголовок. Однак значення ядерних гарантій, що їх надає НАТО своїм членам, залишається надзвичайно важливим, члени НАТО і по завершенні «холодної війни» розглядають ядерну складову НАТО як базис гарантій безпеки, що їх надає Альянс. Ядерні сили розташовано в сімох країнах НАТО – Бельгії, Великій Британії, Греції, Італії, Нідерландах, Німеччині та Туреччині. Деякі з цих ядерних озброєнь доступні для авіації США, деякі – для авіації шістьох неядерних країн, але лише у разі війни. У мирний час ці озброєння перебувають під американським контролем [5].

НАТО має давні зобов'язання проводити активну політику в сфері контролю над озброєннями, роззброєння та нерозповсюдження. Завдяки цій політиці Альянс продовжує досягати своїх цілей безпеки, водночас забезпечуючи дотримання своїх зобов'язань щодо колективної оборони та виконання повного спектру своїх місій. Для встановлення і підтримання європейської стабільності в НАТО є вибір:

а) втручання, яке передбачає обмежене чи повномасштабне використання сили – до нього за всі роки існування НАТО вдалося тільки одного разу – у 90-ті роки ХХ століття, щоб припинити війни та етнічні чистки на території колишньої Югославії після її розпаду;

б) стримування. Суть стримування полягає у тому, аби переконати іншу сторону в тому, що її агресивні дії призведуть до реакції у відповідь, за якої вона зазнає неприйнятних для себе втрат, що набагато перевищать отримані або заплановані вигоди. В цьому і заключається основа для тези «невикористання першими» [6, с. 18].

Сьогодні ж ми бачимо ситуацію, коли відбуваються фундаментальні зміни в міжнародному безпековому середовищі. У зв'язку зі швидким наростанням ядерних потенціалів Китаю, Сполучені Штати та їхні союзники незабаром можуть зіткнутися з двома супротивниками, що мають рівні їм за ядерними можливостями потенціали, вперше в історії ядерної епохи. Якщо новий статус Китаю як рівного за ядерними можливостями спонукатиме його до агресії проти Тайваню, російське керівництво може розглянути можливість вжиття агресивних заходів проти НАТО. Це може бути обумовлено тим, що інший супротивник, який рівний за ядерним потенціалом, відволікатиме увагу американських військових [7]. Перевага НАТО над Росією у звичайних збройних силах в такому сценарії значно скоротиться або зникне, що змусить НАТО використати погрози ядерною зброєю для протидії російській перевазі у звичайних силах. І якщо Росія прийде до висновку, що її перевага у ядерній зброї на театрі воєнних дій надає їй вирішальну військову перевагу, у випадку невдачі агресії проти НАТО звичайними силами, це може призвести до війни між Росією і НАТО [1]. НАТО повинна залишатись ядерним Альянсом, але чи нинішні ядерні сили і засоби НАТО достатні для забезпечення дієвого стримування Росії?

Хоча НАТО оприлюднила нову Стратегічну концепцію НАТО–2022, ухвалену главами держав і урядів на Мадридському саміті НАТО 29 червня 2022 р., в якій висвітлена роль ядерної зброї як стримування з боку Альянсу, в документі не вистачає конкретики, він вказує лише на те, що члени Альянсу покладатимуться на «належний набір» (параграф 20) ядерних і звичайних систем озброєння. Зважаючи на те, що російська військова позиція продовжує слабшати під впливом героїчного українського спротиву і міжнародних санкцій, а Москва стає дедалі ізолюванішою від міжнародного співтовариства, неважко уявити, що Путін розпочне дедалі частіше і дедалі агресивніше звертатись до своїх ядерних сигналів задля вичавлювання політичних поступок від Заходу і України [8].

У Стратегії зазначається: «Основним призначенням ядерного потенціалу НАТО є збереження миру, запобігання примусу і стримування агресії. Доки існує ядерна зброя, НАТО залишатиметься ядерним альянсом. НАТО прагне безпечнішого світу для усіх; ми прагнемо створити таке середовище безпеки, в якому в усьому світі зникла б потреба у ядерній зброї» [9, с. 1].

Слід зауважити, що ядерна зброя відзначається своєю унікальністю. Сценарії, коли НАТО може звернутися до ядерної зброї, є дуже мало ймовірними. Використання ядерної зброї проти НАТО будь-яким способом радикально змінило б суть конфлікту. Альянс має необхідні ресурси і достатню впевненість, щоб супротивник не дійшов до реалізації своїх планів та заплатив надто високу ціну. Система ядерного стримування НАТО опирається на американську ядерну зброя, розташовану в Європі, та внески країн-членів Альянсу. Ці національні внески у місію ядерного стримування НАТО, що включають літаки, здатні перевозити як звичайні, так і ядерні боєприпаси, і надалі залишаються ключовими у таких зусиллях [9].

НАТО активно вживатиме всі необхідні заходи для забезпечення надійності, ефективності, безпечності місії ядерного стримування. Альянс готовий забезпечити вищий рівень інтеграції та злагодженості спроможностей у всіх сферах і в усіх видах конфліктів, у той же час підтверджуючи унікальну роль ядерного

стримування. НАТО продовжить забезпечувати надійне стримування, удосконалювати стратегічні комунікації, підвищувати ефективність військових навчань та зменшувати стратегічні ризики [10, с. 8]. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї є важливим засобом запобігання поширенню ядерної зброї [11, с. 48-49].

Висновки. НАТО відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки не лише своїх держав-членів, а й всього світу. Ядерне стримування відіграє важливу роль у цій стратегії, забезпечуючи стабільність і запобігаючи глобальній війні. Завдяки ядерному стримуванню, яке є фундаментом взаємних гарантій безпеки і колективної оборони НАТО з моменту її заснування у 1949 році, Альянс забезпечує стабільність та запобігає епотенційним загрозам. Історія свідчить про ефективність стратегії стримування, дозволяючи уникнути повномасштабної війни, а також вплинути на міжнародні домовленості щодо нерозповсюдження ядерної зброї. Проте, сучасна ситуація в міжнародному безпековому середовищі ставить перед НАТО нові виклики. З ростом ядерних сил Китаю і збільшенням її потенціалу, а також з урахуванням агресивних дій Росії, яка може спробувати скористатися перевагою у звичайних збройних силах, ядерне стримування стає важливим елементом забезпечення безпеки НАТО. Забезпечення ефективного стримування вимагає не лише підтримки і оновлення ядерних потенціалів, але й ретельного аналізу та розробки стратегій у відповідь на нові загрози, зокрема можливості застосування Росією ядерної зброї.

Список використаних джерел та літератури:

1. NATO – Topic: Відповідь НАТО на вторгнення Росії в Україну [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_192648.htm?selectedLocale=uk.

2. Мельник Т. Загрози Євroatлантичній безпеці та роль ядерного стримування. *Криза сучасної системи безпеки: у пошуках нового міжнародного порядку* : матеріали наук. конф. (Львів, 4-5 квітня 2019 р.). Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2019. С. 100-101.

3. Політичні проблеми міжнародної безпеки у сфері протидії розповсюдженню ядерної зброї (кінець XX – початок XXI століть) : монографія / за редакцією

Кудряченка А.І., Потехіна О.В. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 235 с.

4. NATO – Topic: NATO’s nuclear deterrence policy and forces [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50068.htm?selectedLocale=en.

5. Бекешкіна І. Членство в НАТО надає його членам потужні ядерні гарантії. *Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва*. 27.05.2006. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/yasnik-10-chlenstvo-v-nato-nadae-yogo-chlenam-potuzhni-yaderni-garantii>

6. Проблеми ядерної безпеки сучасного світу і Україна: збірник наукових праць / За заг. ред. проф. Кудряченка А.І. К.: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2016. 140 с.

7. Уівер Г. Збереження ядерного стримування – негайний імператив для НАТО [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2023/09/29/zbereyoennya-yadernogo-strimuvannya-negajnij-mpervativ-dlya-nato/index.html>

8. П’єр де Дрюзі, Андреа Джиллі. NATOReview – Ядерний шантаж Росії в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2022/11/29/yadernij-shantayo-ros-v-ukran/index.html>

9. NATO – Topic: NATO’s nuclear deterrence policy and forces [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50068.htm?selectedLocale=en

10. Стратегічна концепція НАТО – 2022 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept-ukr.pdf

11. Кулик Т., Прошин Д. Стратегічна концепція НАТО 2022: пріоритети, спроможність та реальність в умовах стратегічної конференції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спеціальний випуск № 2 (121). С. 45–51.

Заболотна Софія Сергіївна

*Студентка Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини, історичного факультету м. Умань.*

ООН ТА НАТО: СПІВРОБІТНИЦТВО З ПІДТРИМАННЯ МІЖНАРОДНОГО МИРУ ТА БЕЗПЕКИ

Ключова ідея гарантування безпеки та миру у світі після Другої світової війни була зумовлена діяльністю міжнародних організацій. У статті висвітлено історію створення ООН та НАТО, їх регулювання міжнародних конфліктів та спільні кроки у співробітництві задля забезпечення світового порядку. Висвітлено процес реагування міжнародних організацій на російську агресію проти України. Увага приділяється вразливості ООН та необхідності реформування організацій для більш ефективного реагування в контексті сучасних міжнародних конфліктів, на прикладі теперішнього становища України. Висвітлення цих аспектів відкриває необхідність розвитку нових підходів до міжнародної безпеки та захисту від сучасних загроз.

Ключові слова: НАТО, ООН, миротворчі операції, Рада Безпеки, міжнародна безпека, гібридна війна, міжнародні організації.

The key idea of guaranteeing security and peace in the world after the World War II was determined by the activities of international organisations. The article highlights the history of NATO and the UN, their regulation of international conflicts and joint steps in cooperation to ensure world order. It also shows the response of international organisations to Russian aggression against Ukraine and the current hybrid war in Ukraine. Attention is paid to the vulnerability of the UN and the need to reform organisations for a more effective response in the context of modern international conflicts, using the example of Ukraine's current situation. Coverage of these aspects reveals the need to develop new approaches to international security and defence against modern threats.

Key words: NATO, UN, peacekeeping operations, Security Council, international security, hybrid warfare, international organisations.

Актуальність теми: Тема статті актуальна, оскільки сучасний світ стикається зі значними викликами глобальної безпеки та порядку. Розгляд дій та реакцій ключових організацій зі збереження міжнародної безпеки допомагає прогнозувати подальший розвиток ситуації і шляхи вирішення конфліктів. Російсько-українська війна відкриває нові виміри загроз, що потребують нових підходів до міжнародної безпеки.

Аналіз попередніх досліджень: З урахуванням швидкої зміни ситуацій в сучасному світі, зокрема в питанні міжнародної безпеки, а також враховуючи розвиток російсько-української війни та інших військових конфліктів, важливо постійно відслідковувати та аналізувати широкий спектр джерел. Тема підтримки міжнародного миру та безпеки такими організаціями як ООН та НАТО завжди викликала інтерес у дослідників, серед яких слід відзначити праці Гайдай Д., Зарембо К., Літри Л., Лимар О., Литвиненка Я., Мединського І. [1].

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати роль діяльності та співпраці міжнародних організацій, зокрема ООН та НАТО, у забезпеченні міжнародної безпеки та порядку в світі. Стаття також ставить за мету висвітлити їх історичні досягнення, практичне співробітництво та діяльність в умовах сучасних геополітичних процесах, на прикладі війни в Україні.

Виклад основного матеріалу. Однією з головних ідей людства є дотримання безпеки та порядку у світі. Щоб забезпечити стабільний світовий розвиток та співіснування, були різні спроби створення організацій для регулювання міжнародних конфліктів та досягнення згоди на міжнародній арені. Ідея міжнародної безпеки та забезпечення миру характеризує притаманне кожному народові, кожній державі прагнення бути застрахованим на випадок агресії та базується на наявності у держави гарантій ненападу з боку іншої країни, а в разі нападу, отримання негайної та ефективного допомоги з боку інших держав. Після Першої світової війни з'явилася Ліга Націй, але вона не відповідала очікуванням. Після Другої світової війни у 1945 році було створено Організацію Об'єднаних Націй (ООН) для ефективного протистояння викликам та загрозам, що стоять перед світовою спільнотою та 1949 року НАТО –

міжнародний військовий альянс, заснування якого було реакцією на загрозу радянського впливу та відображало стратегічну оборонну спроможність Заходу. Миротворчі місії ООН розпочалися в 1945 році, вони здійснювали спостереження на місцях щодо дотримання режиму припинення вогню, виведення військ, створюючи усі умови для дипломатичних зусиль, які спрямовані на усунення основних причин конфлікту.

Відповідно до Статуту ООН мандат Ради Безпеки ООН може бути ключовим для врегулювання кризи, а кінцевою метою колективної безпеки є зміцнення міжнародного миру і безпеки [2].

Співпраця з підтримання міжнародного миру і безпеки між ООН та НАТО розпочалася початку 90-х років ХХ ст., адже, у період холодної війни взаємодія між НАТО і ООН була обмеженою, політичні і бюрократичні реалії ставили серйозні перешкоди на шляху співробітництва. Усе змінилося в 1992 році під час конфлікту на західних Балканах. Саме тоді їхня роль у вирішенні кризи призвела до збільшення практичного співробітництва на місці подій. Досвід, набутий в ході цього конфлікту, відкрив шлях для тісного співробітництва в Афганістані десять років потому. НАТО розширювало масштаби свого стратегічного планування і поглиблювало свою участь, залучаючи підтримку ширших зусиль зі стабілізації і відбудови у тісній координації з ООН [3]. Участь України в миротворчих операціях ООН розпочалась 1992 р. відповідно до Постанови ВРУ від 3 липня 1992 р. Збройні Сили України брали участь в миротворчій діяльності у Боснії та Герцеговині в м. Сараєво. Згодом ООН передало повноваження НАТО щодо миротворчих операцій і у 1995 р. Україна розпочала свою участь у миротворчих операціях НАТО.

Важливим кроком у подоланні перешкод стала Спільна декларація про співробітництво Секретаріатів ООН і НАТО, яку підписали обидва Генеральні секретарі у вересні 2008 року. В міру того як НАТО розширяла функціональні і географічні рамки своєї діяльності, розширялись і можливості для взаємовигідного співробітництва з ООН, і паралельно з цим зростала потреба у структурованих відносинах. НАТО робить цінний внесок у роботу Контртерро-

ристичного комітету ООН, а Верховний комісар ООН у справах біженців брав участь у плануванні навчань НАТО з врегулювання кризових ситуацій, а членів персоналу ООН було запрошено пройти курси в навчальних закладах НАТО.

З дня створення Альянсу минуло 75 років. Протягом більшої частини цього часу НАТО було зосереджене на забезпеченні оборони і безпеки держав-членів. На сьогодні це завдання залишається основним, але центр уваги змістився [4]. Варто згадати, як після незаконної анексії Росією Криму та дестабілізації на Сході України в 2014 році, НАТО виступила єдиною міжнародною організацією, що твердо підтримала суверенітет та територіальну цілісність України в межах її міжнародно визнаних кордонів. Після окупації Криму Росією, союзники по НАТО призупинили всю практичну цивільну та військову співпрацю з Росією в 2014 році, залишивши відкритими політичні та військові канали зв'язку [5]. Найперші кроки Ради Безпеки ООН щодо попередження війни в Україні повинні були стосуватися саме анексії Криму, проте організація не виявила жодної ефективності. Відтоді у світовій політиці і світовій економіці відбулося стільки змін, що реформа ООН ставалала неминучою. В ході цієї реформи передбачається внести зміни до складу Ради Безпеки, що грає найважливішу роль в світовій політиці. Поки реформа ООН затримується, що знижує рівень легітимності цієї універсальної міжнародної організації і підсилює нестабільність у світовій політиці.

У 2022 р. Європейська безпека та міжнародний порядок, що ґрунтується на правилах, були підірвані жорстокою агресією Росії проти України. Вторгнення в Україну демонструє крихку природу ООН у боротьбі та припиненні того, що справді можна назвати порушенням міжнародного миру. Оскільки Росія є країною з правом вето на будь-яку резолюцію, представлену в Раді Безпеки ООН, очікування, що ООН зможе впоратися з ситуацією належним чином, може працювати лише на папері, а не в реальності. У таких умовах НАТО повинне засуджувати й послідовно протидіяти спробам незаконного примусового тиску на суверенні держави стосовно їх участі у будь-яких політичних, економічних, військових та інших об'єднаннях. НАТО повинне бути здатним,

готовим та спроможним захищати принципи демократичного і правового світового порядку [6]. Та збройний напад на Україну не означає збройний напад на інших членів НАТО, Україна не є членом Альянсу. Символічний крок Україна зробила 30 вересня 2022 р. подавши заявку щодо вступу в НАТО, однак процедурно це не має юридичного значення, бо механізм приєднання до організації визначає, що Альянс ініціює вступ.

Хоча Організація Об'єднаних Націй послідовно нарощує свій потенціал, необхідний для підтримання операцій і планування нових місій, нові потреби підвищують попит на миротворчі можливості ООН і обумовлюють потребу виділення істотних додаткових ресурсів, а також вироблення нових підходів до управління Організацією своїми операціями на користь миру.

Реальність «гібридної» війни, продемонстрована Росією, відкрила новий розмір у сучасних конфліктах. Ці війни розпочинаються з підступних диверсійних операцій, які залучають спеціальні підрозділи, чиє національне походження неможливо визначити на початкових етапах конфлікту [7]. Поступово вони перетворюються на посередницькі війни, де використовуються нерегулярні, напівкримінальні елементи для виконання військових завдань. У кінцевому підсумку конфлікт може перетворитися в масштабну збройну боротьбу з використанням усього арсеналу конвенційних засобів, поєднаних з гібридними методами. Це вимагає проведення ряду практичних заходів, спрямованих на зменшення переваг такого підходу до агресії.

Висновки. Отже, на сучасному етапі розвитку світова арена стикається з надзвичайною невизначеністю та зростаючими ризиками, що вимагають нових підходів до вирішення міжнародних проблем. Цей процес супроводжується еволюцією системи міжнародних відносин, яка призводить до зміни існуючих структур на користь нових форм співпраці та координації. Зокрема, міжнародні організації, включаючи Раду Безпеки ООН, відчувають дефіцит ефективних механізмів для забезпечення міжнародного миру та безпеки. Для країн, таких як Україна, повноцінне членство в НАТО стає ключовим стратегічним кроком для гарантування їхньої незалежності та територіальної цілісності. Незважаючи на

це, в умовах війни членство в НАТО, як ефективний захисний механізм, ще не може бути реалізоване на практичному рівні. Тому важливо зберігати готовність до можливості приєднання до Альянсу в будь-який момент. Поки що, збільшення обороноздатності через посилення постачання військової техніки залишається найефективнішою стратегією для забезпечення безпеки країни в умовах поточної геополітичної ситуації.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гайдай Д., Зарембо К., Літра Л., Лимар О., Литвиненко Я., Мединський І. Досвід врегулювання конфліктів у світі. Уроки для України. Київ: Інститут світової політики, 2016. 36 с.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй. Київ: Департамент громадської інформації ООН, 2008. 67 с.
3. Операції НАТО / *Нац. центр з питань євроатлантичної інтеграції України, Наук.-дослід. центр правової інформатики АПНУ*. Київ : Знання. 2007.
4. Передумови, історія виникнення та розвиток програми НАТО «Партнерство заради миру». [Електронний ресурс]. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/16526/>
5. Заява Північноатлантичної ради з приводу так званого «референдуму» в Криму. *Організація Північноатлантичного договору*. 2014. [Електронний ресурс]. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_108030.htm?selectedLocale=uk
6. Україна повертається до НАТО. Як саміт у Мадриді змінив ставлення до Альянсу. *Європейська правда*. 01.07.2022. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2022/07/1/7142411/>
7. Гібридна війна Росії: виклик і загроза для Європи. 2016. [Електронний ресурс]. URL: https://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf

СЕКЦІЯ 2

БОРОТЬБА УКРАЇНИ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ЯК ЧИННИК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Бровко Альона Григорівна

*доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
кандидат історичних наук*

УКРАЇНА – НАТО: СПІВРОБІТНИЦТВО В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

У статті висвітленні основні напрямки співробітництва України та НАТО в умовах російсько-українського збройного конфлікту. Розкрито допомогу з боку країн-членів Альянсу Україні у протистоянні російській агресії. Вказано на основні проекти в межах яких відбувається співпраця між двома сторонами. Зокрема, простежено активну участь України в спільних місіях НАТО, збільшення оборонного потенціалу України через співпрацю з НАТО.

Ключові слова: *співробітництво, НАТО, збройний конфлікт, план дій щодо членства.*

The article highlights the main areas of cooperation between Ukraine and NATO in the context of the Russian-Ukrainian armed conflict. Assistance from the member countries of the Alliance to Ukraine in resisting Russian aggression has been revealed. The main projects within which cooperation between the two parties takes place are indicated. In particular, the active participation of Ukraine in joint NATO missions, the increase of Ukraine's defense potential through cooperation with NATO, was traced.

Key words: *cooperation, NATO, armed conflict, membership plan*

Утворення НАТО відбулося у результаті укладення 04 квітня 1949 р. у Вашингтоні Північноатлантичного договору, який підписали уряди 12 країн Північної Америки та Західної Європи. На сьогодні НАТО — це альянс 32

країн з Північної Америки та Європи. Головна мета НАТО полягає у забезпеченні свободи і безпеки країн-членів за допомогою політичних і військових засобів. НАТО дотримується спільних для Альянсу цінностей демократії, індивідуальної свободи, верховенства права та мирного розв'язання суперечок і підтримує ці цінності в усьому євроатлантичному регіоні. Вона слугує форумом, на якому країни з Північної Америки та Європи можуть консультиватися зі спільних питань безпеки та здійснювати спільні дії з їх розв'язання.

Альянс стоїть на захисті своїх країн-членів від загрози агресії, будь-який напад на членів НАТО у Європі чи Північній Америці розглядається як «напад на всіх», і кожна з держав-членів зобов'язалася надавати допомогу союзникам. Вступ до НАТО надає державі-членові однозначні гарантії безпеки з боку найпотужнішого військово-політичного альянсу. Саме тому до НАТО багато країн прагнуть долучитись до Альянсу. Україна не є виключенням, вона також прагне вступити до НАТО прискореним шляхом за прецедентом Фінляндії та Швеції, однак, на жаль, наша держава не може отримати такий захист, як згадані вище європейські країни, у короткостроковій перспективі. Це зумовлено низкою чинників: по-перше – військовою активністю, по-друге – політичною неготовністю, по-третє – світовими загрозами. Зі свого боку, Україна активно прагне до тіснішої співпраці з Альянсом, корегуючи власні політичну та економічну сфери за для підвищення ймовірності вступу до НАТО і ЄС [3 с.147]. На сьогодні Україну Альянс розглядає як кандидата на членство в НАТО.

Відносини НАТО з Україною пройшли довгий і непростий шлях у рамках програм «Партнерство заради миру», рад північноатлантичного співробітництва та євроатлантичного партнерства, Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО, що стало важливою складовою новітньогообудівництва загальноєвропейської безпеки та стабільності. На сьогодні, співробітництво України з НАТО є більш різноплановим та активним. Особливого значення взаємодія з Північноатлантичним альянсом набуває в умовах сучасних викликів, що пов'язані з збройною агресієюросії проти України та супроводжується наданням посиленої підтримки з боку НАТО безпековимспроможностям України.

Під час саміту Альянсу в Уельсі, який відбувся у вересні 2014 року, було оголошено, що впродовж наступних 10 років союзники мають витратити не менше ніж 2 % ВВП на оборону. Враховуючи російську збройну агресію, під час саміту НАТО ухвалило «План дій щодо готовності», який передбачав найбільше посилення колективної безпеки від завершення холодної війни на початку 1990-х років [4, с. 3].

У період 2014–2020 років було створено трастові фонди, в рамках яких НАТО фінансувало реформування сектору безпеки та оборони України. У 2016 році було створено нову урядову посаду – віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України. У 2017 році відбулося урочисте відкриття Представництва НАТО в Україні за участю Генсека НАТО Єнса Столтенберга. Представництво налічує дві частини: Офіс зв'язку НАТО та Центр інформації та документації НАТО. Прагнення України стати членом НАТО було закріплено на конституційному рівні у 2019 році.

Набуття Україною статусу партнера з розширеними можливостями (EOP) у червні 2020 року вивело інтеграцію до НАТО на якісно новий рівень. Це означало більші можливості у співпраці у сферах розвідки, стратегічних комунікацій, військової освіти.

Тоді НАТО розпочало написання нової Стратегічної концепції Альянсу, де мали бути враховані зміни у світі: посилення міжнародного впливу Росії та Китаю, мілітаризація Росією Чорного моря, ведення Росією гібридної війни проти України, збільшення значення енергетичної безпеки [1].

З моменту повномасштабного вторгнення Росії в Україну, НАТО та держави-члени Альянсу забезпечують небувалий рівень підтримки України. Так, 27 квітня 2022 р. на німецькій військовій базі «Рамштайн» були прийняті історичні рішення про перехід Збройних сил України на стандарти НАТО.

У червні 2022 р., на Мадридському саміті НАТО країни-члени Альянсу домовилися розширити комплексний пакет допомоги (КПД) і ще більше посилити підтримку України. Із лютого 2022 р. в рамках Цільового фонду комплексного пакету допомоги для України реалізується низка проєктів, які надають допомогу в різних секторах: бойові пайки; постачання пального (у тому числі

авіаційного); військове взуття; медичні товари (у тому числі аптечки й фармацевтичні препарати); військове тренувальне обладнання; засоби виявлення та захисту від хімічних, біологічних радіологічних і ядерних речовин; обладнання для знешкодження вибухонебезпечних предметів; пристрої для боротьби з безпілотниками [3. с.148-149].

Водночас країни-члени НАТО значно збільшили двосторонню підтримку, не лише надаючи озброєння та техніку, а й проводячи навчання персоналу, щоб Україна могла реалізувати своє право на самооборону відповідно до Статуту ООН [5].

Варто зазначити, що підтримка України з боку НАТО та заходи партнерства з державою були притаманні ще до російсько-українського збройного конфлікту. Зокрема, невпинно розвивалось практичне співробітництво між двома сторонами, охоплюючи широке коло заходів, починаючи від розбудови спроможностей України й розвитку оперативної сумісності зі збройними силами Альянсу до просування реформ українських оборонних і пов'язаних з безпекою структур і розвитку невійськового співробітництва, наприклад, у галузі спільних наукових досліджень і громадської дипломатії.

У рамках Комплексної програми допомоги Україні, також реалізовувалися такі програми й ініціативи співробітництва між Україною і НАТО:

- Платформа Україна – НАТО із протидії гібридній війні;
- Група дорадчої підтримки у галузі стійкості;
- Процес планування та огляду сил ПЗМ;
- Процес НАТО сприяння доброчесності (ПД) і щорічна індивідуальна програма із виховання доброчесності;
- Програма НАТО із вдосконалення військової освіти (ПВВО);
- Програма обміну даними про повітряну обстановку;
- Робочий план Військового комітету з Україною;
- Програма оцінювання і зворотного зв'язку у рамках Концепції оперативних можливостей;
- Програма «Наука заради миру і безпеки» (НМБ);

➤ а також чимало інших ініціатив за сприяння дорадчої місії Представництва НАТО у Києві [2].

До того ж заходи співробітництва відбувалися у форматі кількох робочих груп під егідою Комісії Україна – НАТО, зокрема, таких:

➤ Спільна Робоча група Україна – НАТО з питань оборонної реформи (СРГОР),

➤ Спільна Робоча група Україна – НАТО з питань оборонно-технічного співробітництва.

Україна також взяла участь у операціях і місіях під проводом НАТО, що сприяло вдосконаленню оперативної сумісності між арміями України та НАТО.

НАТО здійснює підтримку України та робить все можливе для припинення війни та встановлення миру та стабільності в нашій країні. Проте, укладання договорів про стратегічне партнерство, не гарантує безпеку. Тому, для України дуже важливо членство в НАТО. Оскільки, захищаючись самотужки від агресивного наступу РФ, країна зазнає щоденних людських жертв та руйнувань як на лінії фронту так і в тилу, який постійно піддається обстрілам. Утім, замість того, щоб пропонувати шлях до членства, члени НАТО продовжують наполягати на «значному розширенні західної військової допомоги» [3 с.149].

Не зважаючи на те, що підтримка спрощеного шляху України до членства в НАТО зростає в Альянсі, деякі країни Південної Європи висловлюють занепокоєння, що зняття бар'єру для отримання Плану дій щодо членства України може ще більше спровокувати російську агресію. Тому, відсутність у НАТО консенсусу щодо членства України в Альянсі робить поки неможливе включення нашої держави до євроатлантичної структури.

Основними бар'єрами на шляху до вступу України в НАТО виступають:

- 1) війна, оскільки це фактично втягне Альянс у нинішнє протистояння;
- 2) політична готовність. Незважаючи на реформування в сфері безпеки та оборони та орієнтації уряду країни на Захід, існує низка проблем у даній сфері, що пов'язані, перш за все у потребі подальшого реформування, посилення демократичного врядування та зміцнення верховенства права. Оскільки, членство в НАТО вимагає не лише виконання військових критеріїв, але й дотримання

демократичних принципів і цінностей; 3) що Захід розуміє, що вступ України до НАТО може зіграти на руку російській пропаганді. Тому щоб не провокувати путінський режим, у 2008 р. НАТО відхилило запити як України так і Грузії щодо членства в Альянсі. 4) ще однією перешкодою до членства України в НАТО є те, що країни Заходу бояться загострення конфлікту з боку росії.

Президентом України 30 вересня 2022 року було оголошено про подачу Україною заявки на пришвидшений вступ до Північноатлантичного альянсу. Вступ до НАТО – це найкращий спосіб реалізації наших національних інтересів. Залишилося лише увійти до НАТО де-юре.

Незважаючи на розвиток співпраці України та НАТО в умовах сучасних викликів, це не рятує нашу державу від збройної агресії з боку росії. Оскільки стратегічне партнерство не передбачає юридично жорсткої системи зобов'язань безпекового характеру. Єдиною гарантією для України може бути її участь як повноправного партнера в системі колективної безпеки Альянсу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Армія Inform розпочинає проєкт про історію співпраці Україна – НАТО. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/04/28/armiyainform-rozpochynaye-proyekt-pro-istoriyu-spivpraczi-ukrayina-nato/> (дата звернення 15.04.2024 р.)
2. NANO – Topic: Відносини з Україною URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm (дата звернення 15.04.2024 р.)
3. Кручиніна О. Україна–НАТО: проблеми та перспективи співпраці в умовах російсько-української війни URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/321/296> (дата звернення 15.04.2024 р.)
4. Місюра А., Паливода В. Концептуальні підходи НАТО та ЄС до забезпечення стабільності держави і суспільства у сфері національної безпеки. Національний інститут стратегічних досліджень. 2018. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-04/NATO-ES-stiykist-59383.pdf> (дата звернення 15.04.2024 р.)
5. Співробітництво у військовій сфері. 27 грудня 2019 року. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/spivrobitnictvo-u-vijskovij-sferi> (дата звернення 15.04.2024 р.)

Дзьобань Олександр Петрович
*професор кафедри філософії Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, доктор філософських наук, професор*

ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УКРАЇНИ І ЗАГРОЗИ ЇЇ ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ

На сучасному етапі знання й інформація стали найважливішими ресурсами влади, які дозволяють досягти бажаних цілей, мінімально витрачаючи ресурси влади, перетворити супротивників у союзники. Крім того, особливо актуалізується проблема інформаційної безпеки, яка посідає одне з ключових місць у системі забезпечення життєво важливих інтересів усіх без винятку країн.

У 2013–2014 рр. міжнародна спільнота зіткнулася з принципово новими спровокованими Росією загрозами й небезпеками у глобальній, регіональній та національній безпеці, які з 24 лютого 2022 року переросли у широкомасштабну збройну агресію проти України. У цьому контексті складні системні питання безпеки, зокрема інформаційної, залишаються не лише важливим чинником виживання і незалежності, а виступають глобальними інтеграторами сучасного світу. Інформаційна безпека є однією з найважливіших складових безпеки, забезпечення якої суттєво полегшить складний шлях України у НАТО.

Сьогодні уже цілком зрозуміло, що жодна держава світу в умовах інформаційної глобалізації не здатна самотійно впоратися з загрозами інформаційній безпеці. Звідси і цілком логічне прагнення України до інтеграції з НАТО як практично єдиною дієвою на сьогодні міжнародною безпековою структурою. Узагальнюючи характер зовнішніх загроз інформаційній безпеці України, до їх основних джерел варто віднести:

- діяльність іноземних політичних, економічних, військових, розвідувальних та інформаційних структур, спрямована проти інтересів України в інформаційній сфері;
- загострення міжнародної конкуренції за володіння інформаційними технологіями й ресурсами;

- прагнення низки країн до домінування та обмеження інтересів України у світовому інформаційному просторі, витісненню її із зовнішнього і внутрішнього інформаційних ринків;

- діяльність космічних, повітряних, морських, наземних технічних та інших засобів (видів) розвідки держави-агресора;

- розробка низкою держав концепцій інформаційних війн, що передбачають створення засобів небезпечного впливу на інформаційні сфери інших країн, порушення нормального функціонування інформаційних ресурсів, одержання несанкціонованого доступу до них;

- витіснення вітчизняних інформаційних агентств, засобів масової інформації з внутрішнього інформаційного ринку та посилення залежності духовної, економічної і політичної сфер громадського життя України від закордонних інформаційних структур;

- маніпулювання інформацією (дезінформація, приховування чи перекручування інформації).

- поширення за кордоном дезінформації про Україну;

- порушення прав громадян і юридичних осіб України в інформаційній сфері за кордоном;

- спроби несанкціонованого доступу до інформації і впливу на інформаційні ресурси, інформаційну інфраструктуру органів державної влади, що реалізують державну зовнішню політику, українських представництв і організацій за кордоном, представництв України при міжнародних організаціях.

Специфіка періоду, що нині переживає Україна, характеризується остаточним визначенням з євроатлантичним вектором політичної орієнтації в міждержавному й геополітичному просторі. Позаяк, після широкомасштабного російського вторгнення якісно погіршилися вітчизняні економічні можливості, виникла безліч пов'язаних з агресією чинників, які загрожують національним інтересам і здатних при подальшому несприятливому розвитку подій трансформуватися в реальні загрози їх безпеці.

Досвід інформаційного протистояння України з Росією починаючи з 2013 року і активна його фаза починаючи з 24 лютого 2024 року дає змогу виокремити такі головні групи загроз національній і зокрема інформаційній безпеці України:

- загрози, пов'язані з руйнуванням або деградацією базисної інформаційної підсистеми суспільства, що забезпечує збереження і розвиток його інформаційно-культурного ядра. Реальним носієм і зберігачем цього ядра є система освіти і виховання нових поколінь суспільства. Реальною загрозою для неї є, з одного боку, недостатня увага самого суспільства до захисту і розвитку свого інформаційно-культурного базису, а з іншого – зайвий і не завжди позитивний інформаційний вплив на цю систему з боку інших держав, зацікавлених у її трансформації у прийнятному для них напрямку;

- загрози, пов'язані з руйнуванням або деградацією динамічної продуктивної інформаційної підсистеми суспільства. Реальними виробниками у цій сфері є всі наукові, технічні, аналітичні, ідеологічні центри, що створюють або імпортують відповідну інформаційну продукцію та інформаційні технології.

- В умовах динамічного формування і розвитку інформаційного суспільства та глобального інформаційного простору практично неможливо визначити виключний перелік загроз інформаційній безпеці. Водночас, аналіз сучасних тенденцій розвитку інформаційної сфери на глобальному, регіональному і національному рівнях дає змогу виділити ключові реальні та потенційні виклики і загрози інформаційній безпеці України:

- наявність проблем формування і реалізації державної інформаційної політики, адекватної викликам і загрозам інформаційній безпеці України;

- недостатність ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності керівництва держави та органів державної влади;

- спроби втручання у внутрішні справи України з боку іноземних держав, організацій, груп та осіб, задіяння засобів масової інформації іноземних держав та глобальних інформаційних мереж для підриву державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності;

- використання інформаційного простору іноземними державами з метою інформаційної і воєнної агресії через використання національного сегменту кіберпростору;
- поширення негативних інформаційних та інформаційно-технологічних впливів на свідомість людини, здатних змінювати її психічні стани, психологічні та фізіологічні характеристики, здійснювати керований вплив на свободу вибору;
- створення іноземними державами кібервійськ, кіберпідрозділів у традиційних родах військ, розроблення нових видів інформаційної зброї та зброї кібернетичного характеру;
- критична залежність національної інформаційної інфраструктури від іноземних виробників високотехнологічної продукції; неналежний рівень інформатизації діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування та інших напрямів інформаційної діяльності;
- реалізація програмно-математичних засобів, що порушують функціонування інформаційних систем, радіоелектронне блокування засобів зв'язку та управління, включення у програмно-технічні засоби прихованих шкідливих функцій;
- використання неліцензованого і несертифікованого програмного забезпечення, засобів і комплексів обробки інформації, відсутність пріоритетного розвитку національного програмного забезпечення;
- недостатній рівень розвитку національної інформаційної інфраструктури, низька конкурентоздатність вітчизняних високотехнологічних виробництв інформаційних технологій, інформаційної продукції та послуг;
- недостатня надійність інформаційно-телекомунікаційних систем збирання, обробки та передачі інформації в умовах надзвичайних ситуацій, відсутність ефективних загальнодержавних та місцевих систем сповіщення, завчасного прогнозування і реагування на надзвичайні ситуації;
- прояви неправомірного доступу до персональних даних та інформаційних ресурсів органів державної влади і місцевого самоврядування; порушення встановленого порядку збирання, обробки, зберігання і передачі даних, а також розголошення інформації з обмеженням;

- незаконне перехоплення інформації в телекомунікаційних мережах, поширення правопорушень, терористичних, сепаратистських та інших злочинних проявів в інформаційній сфері; невідповідність юридичної відповідальності сучасним викликам і загрозам інформаційній безпеці;

- відсутність ефективного демократичного контролю за діяльністю суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки, захищеності національної інформаційної інфраструктури та інформаційного простору України.

Підкреслимо, що в умовах війни ці загрози актуалізуються й загострюються через неможливість ефективно їм протистояти.

Поширення й використання інформаційних технологій, ресурсів, продукції і послуг торкається інтересів усієї міжнародної спільноти і лише широке міжнародне співробітництво під егідою НАТО та міжнародно-правове регулювання здатне забезпечити їхнє безпечне застосування в інтересах України. Міжнародне співробітництво України в галузі інформаційної безпеки в умовах війни має будуватися на основі поєднання національних інтересів в інформаційній сфері, чітких уявлень про реальні та потенційні виклики і загрози, методи й засоби їх запобігання, виявлення і припинення, а також належного правового забезпечення.

Калиновський Юрій Юрійович
*професор кафедри філософії Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, доктор філософських наук, професор*

ПОЛІТИКО-ВЛАДНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Війна є випробуванням на міцність для всіх владних структур та інституцій, що забезпечують функціонування держави. Режим їх діяльності набуває прискореної динаміки, а функціональне навантаження зростає. У таких кризових умовах влада в цілому та окремі її інституції зокрема мають швидше долати притаманні їм недоліки заради захисту держави й забезпечення власної спроможності відповідати на потужні виклики у різних сферах суспільного буття. Відповідно лише реформована, більш ефективна влада є системоутворюючим чинником зміцнення національної безпеки країни у всіх її вимірах. У контексті проблематики нашого дослідження, ми розглядаємо війну не тільки як трагічну подію у житті українського народу, але й як каталізатор політико-владних змін, яких потребує Українська держава.

З точки зору І. Милосердної, в межах динамічної моделі за темпами демократичних перетворень Україну можна віднести до країн, які характеризуються затяжним темпом реформування політичної системи [1, с. 74]. На думку теоретиків-транзитологів, Україна мала пройти етапи демократичних змін набагато швидше та якісніше, створюючи ефективні державні інституції, які є підґрунтям для системи національної безпеки країни.

Так, З. Бжезінський у свій час визначав три фази політико-владних змін для України. Перша фаза – етап демократизації громадського життя й докорінного перетворення політичного устрою країни. Основною політичною метою цієї фази є руйнування радянської системи влади та утвердження основних засад демократії, включаючи відмову від однопартійності, розвиток політичного плюралізму, приватизацію. Друга фаза – це період, основними завданнями якого є закріплення політичних змін і економічних реформ. До кінця цього етапу мала бути досягнута згода в суспільстві щодо цілей і методів реформування, налагоджено взаємодію

гілок влади, а також взаємодію влади і громадськості. На третій фазі мала відбутися політична консолідація суспільства і розпочатись економічне зростання. Прикметною ознакою цього періоду, як вважають дослідники, є стабілізація партійної системи, зменшення кількості партій. Громадська думка стає реальним політичним фактором, зміцнюється громадянське суспільство, розширюється соціальна база політичних сил, які відстоюють демократичні цінності [2, с. 106].

На жаль, проблема консолідації політичних сил щодо стратегії розбудови Української держави у мирний час не була вирішена. Саме війна стала тим об'єднавчим чинником, який спонукав проукраїнські політичні партії поставити на перше місце інтереси держави, а не політичні амбіції.

У продовження вищезначеної логіки, слухними для української дійсності є роздуми відомого політолога Ф. Фукуяма щодо сутності дієвих політико-владних трансформацій. На його думку, сучасна держава має заохотити до державної служби професійних людей, відданих ідеї служіння громадянам, яких вони бачать саме як громадян, а не як людей, з якими вони ведуть справи індивідуально, як обмін послугами. Перехід до такого виду держави є надзвичайно складним. Не так складно створити партії, провести вибори, але набагато складніше організувати сучасний державний апарат, який буде професійним, ефективним і некорумпованим. Для того, щоб побачити, як працює ефективна держава, на думку Фукуяма, досить поглянути на те, як різні країни впорались з пандемією коронавірусу. Він вказує на те, що багато країн Південно-Східної Азії подолали пандемію краще, ніж європейці чи американці, оскільки у таких країнах, як Південна Корея, Тайвань, Японія, ще зберіглась повага до «безсторонньої технократичної бюрократії», компетентних професіоналів, які працюють в міністерствах охорони здоров'я. Ф. Фукуяма також підкреслює, що у пострадянські часи державна служба деградувала ще сильніше. І тут громадянське суспільство також несе частину своєї провини, бо воно навчилося добре критикувати погане керівництво державою, але не створило умов для появи кращої системи управління. Коли чергового автократа виганяють з влади, на його місце не приходять краще підготовлена та професійніша людина. Ф. Фукуяма наводить приклад з діяльності свого центру при Стенфордському університеті, куди приїжджають стипендіати з України, переважно з громадського сектору, вчаться на лідерських програмах. Але

потім не хочуть йти в політику, тому що вважають її «брудною справою». З таким підходом, каже Фукуяма, в політиці ніколи не з'являться достойні люди [3].

Отже, за якість реформування політико-владної сфери несе відповідальність і політикум, і громадянське суспільство.

У книзі під назвою «Сильна держава: Управління і світовий порядок в XXI столітті» Ф. Фукуяма аналізує проблему ефективної держави як наслідок послідовних політико-владних реформ. Зокрема, він підкреслює, що підґрунтям сильних держав є чітке підпорядкування законам, що врешті сприятиме політичній стабільності. Відповідно, поняття сильної держави в контексті теорії Ф. Фукуяма передбачає, з одного боку, обмеження сфери впливу держави, скорочення її функцій, а з іншого – наявність сильних та ефективних державних інститутів, що чітко дотримуються законів. У його концепції «сила» держави розглядається на двох рівнях:

1) внутрішньому, здатному забезпечити громадянам соціальну безпеку, політичну стабільність, економічне процвітання;

2) зовнішньому, що забезпечує конкурентоспроможність країни, ефективність її протидії численним викликам глобалізації [4, с. 48].

Відповідно, взаємодія внутрішньої міцності та зовнішньої ефективності держави має забезпечити її захист в умовах військової агресії, сприяти активізації всіх ресурсів щодо посилення національної безпеки.

На наше переконання, значною вадою вітчизняного суспільства та владних структур зокрема є «вільне трактування законів» або їх недотримання з мотивів так званої «політичної доцільності», що негативно впливає на функціональну спроможність держави та її здатність вчасно й дієво реагувати на актуальні виклики у сфері національної безпеки, здійснювати профілактичні заходи щодо їх нівелювання.

Саме тому, одним з важливих напрямів подолання дисфункцій політичної влади є недопущення необґрунтованого використання принципу «політичної доцільності», тобто всупереч існуючим правовим нормам. Як зазначає Ю. Шемшученко, міркування політичної доцільності не є підставою для прийняття закону з порушенням відповідної процедури, не у відповідності з чинною Конституцією України [5, с. 34].

Політична практика засвідчила, що у певних кризових ситуаціях реалізація вищезначеного принципу може мати стабілізуючий ефект. Разом з тим, застосування принципу «політичної доцільності» не повинно розбалансовувати політико-правові відносини у державі, порушувати базові політико-правові цінності та норми. Державотворчий процес як такий передбачає створення чітких правових правил та процедур, які становлять фундамент політичних, економічних, духовних відносин у країні [6, с. 27].

Розмірковуючи про причини дисфункції влади та державного управління в Україні, Г. Зеленько зауважує, якщо політичні рішення ухвалюються виходячи з політичної доцільності, країна отримує ситуацію «політичних змін без політичного розвитку», тобто застрягає на етапі інституціоналізації демократії. В Україні це проявляється у формуванні нових і нових структур – органів контролю, антикорупційних органів, перманентному реформуванні чи то судової системи, чи то системи державного управління, чи то політичної реформи загалом. Однак відсутність системного підходу не дає державі зробити істотний прорив у реформуванні. Нововведення зазвичай «вихолощуються» наявними політичними практиками. Виникає ситуація, що країна ніби ходить по колу, зміни відбуваються, а розвитку немає [7, с. 56-57].

Політико-владні інституції мають сприяти швидкій адаптації країни до нових умов, зокрема до умов воєнного стану. Як доводить М. Олійник, для втілення у життя демократичних норм та принципів формування політичних рішень, необхідна наявність таких компонентів: поступове оновлення еліт та шляхів їх рекрутування під впливом зміни поколінь; остаточне інституційне оформлення правлячої еліти та громадянського суспільства; оптимізація взаємодії влади та суспільства в поєднанні з підвищенням якості та ефективності органів місцевого самоврядування, підвищення авторитету судових органів; звуження можливостей політичних лідерів ухвалювати одноосібні політичні рішення; встановлення критеріїв відбору, призначення і відставки вищих посадовців; подальший розвиток політичного плюралізму, багатопартійності, недопущення монополії елітних груп на політичну інформацію тощо [8, с. 91].

Таким чином, в умовах війни динаміка політико-владних трансформацій має набути нової якості та темпоральних характеристик. Доля країни, показники її

національної безпеки напряду залежать від здатності політичного класу подолати корупцію, правовий нігілізм на всіх рівнях управління, створити ефективні механізми прийняття й реалізації управлінських рішень тощо.

Список використаних джерел та літератури:

1. Милосердна І. М. Моделі демократичних перетворень в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.: регіональний вимір. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 61. С. 67-76.
2. Бжезінський З. Фази перетворень. Політологія посткомунізму: Політичний аналіз посткомуністичних суспільств [В. Полохало (кер. авт. колективу)]. Київ: Політична думка, 1995. С. 106-114.
3. Щур М. Френсіс Фукуяма про українську демократію і помилкові очікування. Радіо Свобода. 4 лютого 2021р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/fukuuyama-ukrayina-reformu-democratiya/31085269.html> (дата звернення: 8.04.2024).
4. Перепелиця Н. О. Побудова сильної держави в концепції Френсіса Фукуями. *Політичне життя*. 2019. № 3. С. 44-49.
5. Шемшученко Ю.С.Що є право? Антологія української юридичної думки. В 10 т. / [Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін.]. Київ: Видавничий дім «Юридична книга», 2005. С. 30-46.
6. Калиновський Ю. Ю., Мануйлов Є. М. Вплив «політичної доцільності» на буття правових норм та цінностей у сучасному вітчизняному державотворенні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія / редкол. : А. П. Гетьман та ін. Харків: Право, 2018. Том 1. № 36. С. 20-33.
7. Зеленюк Г. Кризи політичного розвитку в Україні: причини та зміст. *Політичні дослідження*. 2021. № 2. С. 33-61.
8. Олійник М. О. Моделі демократичних перетворень та особливості демократизації політичного процесу в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 87-94.

Касьянова Ангеліна Дмитрівна
*студентка IV курсу Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, кафедра політології та соціології,
факультет суспільно-гуманітарних наук*

ТИПОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

У статті проводиться аналіз типології політичних партій в Україні з урахуванням їхніх ідеологічних та організаційних особливостей. Висвітлюються ключові аспекти розподілу партій за ідеологічним спрямуванням, програмними принципами, стратегіями та тактиками діяльності.

Ключові слова: *політичні партії, типологія, Україна, ідеологія, програми, стратегії.*

The article analyzes the typology of political parties in Ukraine, taking in to account the ideological and organizational characteristics. Key aspects of party distribution based on ideological orientation, program principles, strategies, and tactics are highlighted.

Keywords: *political parties, typology, Ukraine, ideology, programs, strategies.*

Актуальність теми полягає в необхідності розуміння політичного ландшафту України та його складових для подальшого розвитку демократичного суспільства та ефективного функціонування політичної системи.

Мета статті - систематизувати та проаналізувати різноманітність політичних партій в Україні з метою розкриття їхніх основних характеристик, спрямувань та впливу на політичний процес.

Виклад основного матеріалу. У сучасному українському суспільстві політичні партії є важливими учасниками політичного процесу. Вони впливають на формування влади, розробку законів та стратегій розвитку країни. Проте, політичний ландшафт України різноманітний і динамічно змінюється, що створює необхідність у систематичному аналізі та класифікації політичних партій за різними критеріями.

При розгляді типології політичних партій в Україні можна виділити кілька основних категорій. Перша категорія - ідеологічна спрямованість. Деякі

партії в Україні мають чітко виражені ідеологічні установки, такі як ліві, праві або центристські партії. Наприклад, «Слуга народу» виступає як партія, яка підтримує ліберально-демократичні цінності, тоді як «Опозиційна платформа - За життя» відстоює консервативні погляди.

Друга категорія - регіональні партії. Україна - країна з різноманітними культурними та етнічними регіонами, тому деякі політичні партії зосереджені на вирішенні проблем конкретних регіонів. Наприклад, «Батьківщина» активно працює у західних регіонах України, тоді як «Опозиційний блок» має підтримку на сході країни.

Третя категорія - партії, що базуються на певних інтересах або певних соціальних групах. Наприклад, партія «Голос» акцентує на інтересах бізнесу та підприємців, тоді як «Соціалістична партія України» зосереджена на підтримці робітників та соціально вразливих груп населення.

Висновки. Враховуючи різноманітність політичних партій в Україні, необхідно зазначити, що їх класифікація може бути складною та змінюватися в залежності від політичних обставин та соціальних тенденцій. Проте, ретельний аналіз типології партій дозволяє краще розуміти їхню роль у політичному процесі та сприяє розвитку демократії в Україні.

Список використаних джерел та літератури:

1. Загурська-Антонюк, В. Ф., Сутність політичних партій як інструменту державного управління. К: 2023. 89-93 С.
2. Кармазіна М.С. Політичні партії в Україні. 2014-2017 рр. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. ІФ Кураса НАН України, К: 2018. 18-22 С.
3. Кармазіна, М. Г. Регіональні політичні партії в Україні (1991–початок 2018 рр.). Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. ІФ Кураса НАН України. К: 2018. 3-54 С.
4. Клімова Г. П. Політична ідеологія: соціально-філософська концептуалізація. Х: 2022. 166-181 С.

СЕКЦІЯ 3

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Бобикайло Ольга Федорівна

студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки

ГЕОПОЛІТИЧНІ ДИНАМІКИ В ЄВРОПІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНУ БЕЗПЕКУ

У цій статті розглядаються різні аспекти геополітичної динаміки в Європі, такі як політичні конфлікти, загроза тероризму, економічна нестабільність та міграційна криза. Подолання цих викликів вимагає спільних зусиль і координації між європейськими країнами та міжнародними організаціями.

Ключові слова: *геополітична динаміка, Європа, міжнародна безпека, політичні конфлікти, терористичні загрози, економічна нестабільність, міграційна криза, співробітництво, координація.*

This article examines various aspects of geopolitical dynamics in Europe, such as political conflicts, terrorism threats, economic instability, and migration crisis. Overcoming these challenges requires joint efforts and coordination among European countries and international organizations.

Keywords: *geopolitical dynamics, Europe, international security, political conflicts, terrorism threats, economic instability, migration crisis, cooperation, coordination.*

Європа історично розглядається як один з ключових регіонів світової політики, що зазнає значних геополітичних та гео економічних змін. Однак сучасна геополітична динаміка, така як конфлікти, економічна нестабільність та міграційні кризи, створює серйозні виклики безпеці не лише для регіону, але й для всього світу [2].

Геополітичну динаміку в Європі можна визначити як взаємодію географічних, політичних, економічних і соціокультурних факторів, які формують

політичну карту регіону і впливають на міжнародну безпеку. Сучасні проблеми, такі як конфлікт на сході України, напруженість у відносинах з росією, терористичні загрози та міграційна криза створюють нові виклики безпеці в регіоні та за його межами.

Метою цієї статті є аналіз впливу геополітичної динаміки на міжнародну безпеку Європи та визначення можливих шляхів подолання цих викликів.

Європа завжди була ключовим гравцем у геополітичній конкуренції завдяки своєму важливому географічному розташуванню, багатій історії та складній політичній структурі. Сучасна геополітична динаміка в Європі та її вплив на міжнародну безпеку є предметом інтенсивного аналізу і дискусій. У цій статті розглядаються історичні та сучасні аспекти геополітичної динаміки в Європі, зосереджуючи увагу на їхньому впливі на міжнародну безпеку, включаючи політичні конфлікти, економічні виклики, міграційні процеси та інші фактори, що впливають на стабільність і безпеку в регіоні.

Європа завжди відігравала важливу роль у геополітичних подіях, які формували міжнародні відносини. Середньовіччя було періодом феодальних війн і боротьби за владу та вплив. Пізніше драматичні політичні зміни, спричинені революціями та світовими війнами, змінили політичну карту Європи [2].

Після Другої світової війни Європа була розділена на Східний і Західний блоки, які відігравали вирішальну роль у міжнародній політиці. Це призвело до створення великих військових союзів, таких як НАТО і Варшавський договір, які визначили стратегічні відносини в регіоні.

Сучасні виклики:

1. політичні конфлікти: Нинішні конфлікти, такі як війна на сході України та напруженість у відносинах між Росією та європейськими державами, становлять серйозну загрозу міжнародній безпеці. Нехтування територіальною цілісністю та міжнародним правопорядком порушує мирний статус і може призвести до ескалації конфлікту;

2. терористична загроза Терористичні організації, такі як Ісламська держава, становлять серйозну загрозу європейській безпеці. Терористичні атаки

в Парижі, Брюсселі та інших містах демонструють необхідність посилення боротьби з екстремізмом;

3. міграційна криза: Наплив біженців з Близького Сходу та Африки створює гуманітарні та політичні виклики для європейських країн. Міграційна криза породжує соціальну напруженість і створює умови для поширення екстремізму та радикалізації [3].

Економічна нерівність в Європі є однією з головних проблем, що впливають на стабільність і безпеку в регіоні. Різниця в рівні економічного розвитку між країнами створює напруженість і сприяє виникненню соціальних і політичних конфліктів. Наприклад, рівень економічного розвитку в країнах-членах Європейського Союзу (ЄС), таких як Німеччина і Франція, набагато вищий, ніж у країнах Східної Європи, таких як Україна і Молдова. Це призводить до нерівних умов розвитку і поглиблює нерівність серед населення найменш розвинених країн.

Крім того, фінансова криза становить серйозний виклик економічній стабільності в регіоні: Криза 2008 року в Єврозоні обвалила фінансові системи деяких європейських країн, знизилася темпи економічного зростання, призвела до зростання безробіття та соціальних протестів. Ця ситуація ще раз підкреслила необхідність спільної економічної політики та координації дій між країнами ЄС для подолання фінансової кризи та забезпечення економічної стабільності.

Геополітичні конфлікти та введення економічних санкцій також можуть вплинути на економічну стабільність в регіоні. Наприклад, конфлікт між Україною та Росією призвів до запровадження економічних санкцій проти Росії з боку ЄС та інших країн. Як наслідок, торгівля та економічне зростання в регіоні значно знизилися, що може мати довгострокові наслідки для економіки [1, с.86].

Таким чином, нерівномірність розвитку, фінансові кризи, геополітичні конфлікти та економічні санкції є серйозними викликами для економічної стабільності та безпеки Європи, які потребують спільних зусиль та координації між країнами регіону для їх подолання.

Міграційні процеси та їхній вплив на стабільність і безпеку європейського регіону також є важливими питаннями, які слід брати до уваги. Масова міграція з Африки, Близького Сходу та Азії створює значні виклики для європейських країн, які потребують розгляду та вирішення.

Міграція може відбуватися з різних причин, таких як війна, політичні конфлікти, економічна нестабільність, переслідування і навіть зміна клімату. Великі міграційні потоки часто створюють значний економічний, соціальний і політичний тиск на приймаючу країну. Тому необхідно докладати зусиль для забезпечення мігрантів належною інфраструктурою, житлом, послугами освіти та охорони здоров'я, а також розробляти програми інтеграції [3].

Іншим важливим питанням є забезпечення безпеки в міграційному процесі. Це включає в себе прикордонний контроль, боротьбу з нелегальною міграцією, виявлення і запобігання терористичним загрозам щодо мігрантів і забезпечення безпеки.

Однак міграційні потоки можуть мати і позитивний вплив. Вони можуть забезпечувати робочою силою економічне зростання і розвиток, сприяти культурному обміну і взаєморозумінню між різними групами населення.

На тлі міграційної кризи в Європі країни стикаються з серйозними викликами, і їхні відповіді можуть мати значний вплив на регіональну стабільність і безпеку. Тому важливо розробити комплексний підхід до управління міграційними процесами і працювати разом на міжнародному рівні над вирішенням цих питань [5].

Мій висновок полягає в тому, що геополітична динаміка в Європі має значний вплив на міжнародну безпеку і стабільність як всередині регіону, так і за його межами. Європа, яка завжди відігравала центральну роль у геополітичній конкуренції, пережила низку історичних та сучасних викликів, які суттєво вплинули на її політичний ландшафт.

Сучасні виклики, такі як політичні конфлікти, терористичні загрози, економічна нестабільність і міграційна криза, створюють нові і складні проблеми безпеки. Наприклад, конфлікт на сході України і напруженість у відносинах між

Європою і росією підкреслюють необхідність посилення міжнародного співробітництва і дипломатичних зусиль для підтримки миру і стабільності [4, с.107].

Регіональні економічні диспропорції, фінансові кризи і геополітичні конфлікти можуть посилювати соціальну і політичну напруженість з далекосяжними наслідками для безпеки і стабільності. Важливо також брати до уваги гуманітарні аспекти міграційного процесу та забезпечувати безпеку і захист прав мігрантів.

Таким чином, країни, міжнародні організації та громадська думка повинні працювати разом, щоб ефективно вирішувати геополітичні виклики та управляти ними. Належна увага до безпеки і стабільності Європи є ключовим фактором для мирного і процвітаючого регіону.

Список використаних джерел та літератури:

1. Додонов Р.О. (2017). «Правила еволюції збройних конфліктів у ХХІ столітті» // Вісник Донецького національного університету. Випуск у травні 2017 року, сторінки 85–94
2. НАТО. Офіційні тексти [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm?selectedLocale=uk (Дата доступу: [27.03.2024]).
3. Пищуліна, О. (2023). Міграція із України у контексті європейської інтеграції [Електронний ресурс]. Центр «Разумкова». Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf> Дата доступу: [27.03.2024]).
4. Магда Є.В. «Гібридна агресія Росії: важливі уроки для Європи». Київ, видавництво «Києво-Могилянська академія», 2017 рік. Обсяг 268 сторінок.
5. Про національну безпеку України від 21 червня 2018 року, № 2469-VIII, зазначені у Відомостях Верховної Ради України, 2018 р., № 31, ст. 241.

Дудка Раїса Анатоліївна

*доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,
кандидат історичних наук, доцент*

ВІЙСЬКОВІ КОНФЛІКТИ В КАВКАЗЬКОМУ РЕГІОНІ В КІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

В кінці ХХ ст. значно збільшилась кількість етнополітичних конфліктів у світі, та особливо на теренах колишнього СРСР. Після розвалу якого, утворились нові держави, що гарантували народам права етнічного самовизначення. Часто ці держави проводили етнонаціоналістичну політику, що ускладнювала внутрішні проблеми та викликала міжетнічні протиріччя. П'ять таких міжетнічних конфліктів відбулися у Кавказькому регіоні: вірмено-азербайджанський конфлікт, грузино-осетинський, грузино-абхазський, осетино-інгушський та російсько-чеченський.

Як зазначають дослідники, перша причина, що викликала ці конфлікти – помилки державного керівництва. Друга причина – це міжнародний чинник. Кавказький регіон являє собою важливий геостратегічний простір, де сходяться східна та західна цивілізації. Він завжди був центром зіткнення інтересів багатьох держав. В 90-х роках, коли політика Росії щодо держав Кавказу була пасивною, уряди США, держав Євросоюзу успішно нарощували свій вплив в регіоні. В геополітичному плані Закавказзя розглядалося ними як потенційна опорна база на пострадянському просторі. В економічному плані цей регіон багатий на вуглеводні ресурси на Каспії, а межування з нафтовими ресурсами Ірану, Іраку та інших держав дає можливість транспортувати їх в обхід Росії. У військово-стратегічному плані Південний Кавказ важливий для Заходу в контексті протистояння з Іраном. Отож, в цю боротьбу включені США, Росія, Євросоюз, Туреччина, Іран та інші держави. Росія так чи інакше буде втягнута в цей конфлікт, чому що частина Кавказу входить до її складу. Аналіз літератури з теми показує її різноголосість та недостатню вивченість.

14 серпня 1992 року між Грузією і Абхазією почалися військові дії, які переросли в справжню війну із застосуванням авіації, артилерії та інших видів зброї. Було введення до Абхазії грузинських військ під приводом звільнення захопленого віце-прем'єра Грузії Александра Кавсадзе, що утримувався на території Абхазії, охорони комунікацій, в т.ч. залізниці, і інших важливих об'єктів. Цей крок викликав запеклий опір абхазів, а також інших етнічних общин Абхазії. Метою грузинського уряду було встановлення контролю над частиною своєї території і збереження її цілісності. Метою абхазького уряду було розширення прав автономії і отримання незалежності. Матеріальну підтримку абхазькій стороні надавала Росія. Наслідки цього конфлікту, що тривав до 1993р., забрав життя 4 тис. грузин (ще 1 тис. зникли безвісти) і 4 тис. абхазів. Втрати економіки Абхазької автономії склали 10,7 млрд доларів. Близько 250 тисяч грузин (майже половина населення) були вимушені покинути Абхазію.

З 1992 р. Південна Осетія існувала як фактично самостійна невизнана держава, більшу частину території якої, контролював грузинський уряд. Безпеку у регіоні мали підтримувати Змішані сили із підтримки миру ОБСЄ, створені відповідно до Дагомиської угоди 1992 р. між Росією та Грузією. Після переорієнтації Грузії на Захід, у 2001р. в державі почалася реалізація американської програми військової підтримки для створення військових сил республіки. Новий збройний конфлікт розпочав М. Саакашвілі уніч на 8 серпня 2008р., після обстрілів грузинських сіл. Уряд Грузії заявив про намір «відновити конституційний лад» на території невизнаної республіки. В результаті боїв грузини зайняли більшу частину Цхінвалі з численими втратами цивільного населення. Того ж дня Росія офіційно втрутилась у конфлікт та ввела миротворчі війська. Президент Грузії М. Саакашвілі підписав план перемир'я, запропонований Євросоюзом, ініціативу взяла на себе головуюча в ЄС Франція.

За даними ООН з початку бойових дій в регіоні більш ніж 118 тис. людей стали біженцями. З них з Південної Осетії 30 тис. біженців були доставлені до Північної Осетії, 15 тис. евакуювалися до Грузії і більш ніж 70 тис. залишили

Горі та навколишні села. В результаті Республіка Південна Осетія стала де-факто незалежною державою. Її визнала Росія у 2008р., Нікарагуа, Венесуела, Науру у 2009р., Тувалу у 2011р.

Відповідно до позицій кожної зацікавленої держави, можна назвати різні оцінки цих конфліктів. В доповіді міжнародної комісії з виявлення обставин війни на Південному Кавказі в серпні 2008р. зроблено висновок, що почала бойові дії Грузія. Також комісія вирішила, що початкова військова відповідь Росії на напад Грузії на російських миротворців у Південній Осетії була виправданою з точки зору захисту, проте наступні дії російських військ були надмірними. Тоді ж, у 2008 р. Грузія прийняла рішення про вихід із СНД.

Перша чеченська війна (1994-1996рр.) була боротьбою за незалежність, яку вела Чеченська Республіка Ічкерія проти Росії. Війна розпочалася з битви за Грозний у листопаді 1994 року, під час якої Росія прагнула повалити новий чеченський уряд. Чеченці чинили запеклий опір. За деякими оцінками, смертність становила від 25 до 29 тисяч осіб у період із грудня 1994 року по березень 1995р. Невміння російського військового командування передбачити масштаби ворожого опору в міському середовищі призвели до великих втрат. Так ця війна закінчилась поразкою російських військ.

Друга чеченська війна (1999-2009) була збройним конфліктом між РФ та Чеченською Республікою в Чечні та прикордонних регіонах Північного Кавказу. Вона розпочалася у серпні 1999р., коли ісламістські бойовики з Чечні проникли до Дагестану в Росії. У відповідь російські військові та проросійські чеченські парамілітарні формування вступили у відкритий бій з чеченськими сепаратистами та захопили чеченську столицю Грозний у лютому 2000 року. У травні Росія встановила пряме правління у Чечні, хоча спротив чеченських бойовиків в усьому Північному Кавказіще тривав. Війна мала значні наслідки для обох сторін. За деякими оцінками, протягом перших двох років війни загинуло 9000-11000 осіб, а між серпнем 2002 та серпнем 2003 року – 4749 осіб. Російський уряд стверджував, що між 1999 та 2009 роками загинуло 16 299 осіб, тоді як оцінки цивільних жертв коливаються від 30 000 до 80 000 загиблих, включно з

25 000 вбитих та 5 000 зниклих безвісти за даними Amnesty International. Війна також мала значні економічні збитки для Росії, приблизно 5,5 мільярдів доларів, та сприяла поглибленню національній війні.

Азербайджано-вірменський конфлікт вибухав з періодичною частотою.

Причини та події конфлікту по-різному трактуються його сторонами: азербайджанці доносять думку, що причиною є вірменська агресія, а вірмени звинувачують азербайджанців. На думку вірмен Карабах є споконвічно вірменською землею. З позиції азербайджанського народу Нагірний Карабах в ранньому Середньовіччі відомий як Батьківщина азербайджанців. Після подій революції 1917 року, за територіально-адміністративною реформою, Нагірний Карабах на умовах автономії став частиною Азербайджанської РСР. Наприкінці 80-х Нагірний Карабах, більшість населення якого на той час склали вірмени, виступив з потребою возз'єднання з Вірменською РСР.

У 1991р. за результатами референдуму було утворено Нагірно-Карабаську республіку. Розпочався більш ніж 30-річний конфлікт. У 1992р. було створено міжнародну Мінську групу, для врегулювання військової напруги, до якої увійшли РФ, США, Франція, Білорусія та сторони конфлікту.

Після припинення вогню у 1994 році відбувались «спалахи» конфлікту, наприклад, Чотириденна війна у 2016 році. Проте найбільш активними є події 2020 року. Тут варто зазначити, що сучасний Азербайджан має кращий військовий потенціал, ніж Вірменія: за даними Global Firepower Азербайджан посідає 64 місце, Вірменія – 111. Згідно з дослідженням «TheMilitaryBalance 2020» оборонний бюджет Азербайджану становить 1800 млн доларів, що більш ніж в двічі перебільшує аналогічний показник Вірменії (650 млн доларів).

На території Вірменії знаходиться російська воєнна база. В Карабах були введені російські миротворці, яких сьогодні виводять з регіону, що викликає протест та обурення з боку Вірменії.

Отже, сьогодні кавказький регіон залишається одним із небезпечних в світі. На ньому концентрують свої інтереси як великі держави (Росія та США), так і малі (Іран, Туреччина) та інші. Ця територія була і буде зоною інтересів

РФ, тому що це пов'язано з забезпеченням національної безпеки. Інші держави зацікавлені природними ресурсами або військовим впливом у регіоні. Вагомим деструктивним фактором у регіоні є проблема невизнаних держав Південного Кавказу. Наслідки цих війн були тяжкими як для залучених сторін, так і для всього регіону. Окрім величезних людських втрат, вони призвели до масових переміщень населення, руйнування інфраструктури, колапсу економік, порушень прав людини.

Список використаних джерел та літератури:

1. Доповідь комісії ОБСЄ https://www.bbc.com/russian/international/2009/09/090930_eu_georgia_report
2. Збройні конфлікти за участю Росії з 1991р. https://cpd.gov.ua/main/czpd_analizuye-6/
3. Мачуський В. Витоки та еволюція грузино-осетинського конфлікту. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/machuskyi_vytoky.pdf
4. Нова війна на Кавказі? <https://www.radiosvoboda.org/a/virmenia-azerbaidzhan-nahirnyi-karabakh-viyana/32599490.html>

Лисюк Артем Русланович
студент Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ПОЛІТИЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НА РІВНІ ЄС

У статті розглядаються глобальні виклики, з якими стикається Європейський Союз, а також механізми політичного регулювання на рівні ЄС для їх вирішення. Здійснюється аналіз попередніх досліджень з даної тематики, а також огляд актуальних стратегій та інструментів, які використовуються ЄС для забезпечення стійкості та ефективності в умовах глобалізації.

***Ключові слова:** Європейський Союз, глобальні виклики, політичне регулювання, стратегії, інструменти, глобалізація.*

Lisyuk A. Global Challenges and Political Regulation at the EU Level.

The article examines the global challenges facing the European Union, as well as the mechanisms of political regulation at the EU level for their resolution. It provides an analysis of previous research on this topic, as well as an overview of current strategies and tools used by the EU to ensure stability and effectiveness in the face of globalization.

***Keywords:** European Union, global challenges, political regulation, strategies, tools, globalization.*

Актуальність теми полягає в тому, що Європейський Союз знаходиться в середині численних глобальних викликів, таких як зміна клімату, міграційні та безпекові проблеми, торгові конфлікти, інноваційні та технологічні зміни тощо. Дослідження цих викликів та розробка ефективних політичних стратегій та інструментів для їх вирішення має велике значення для майбутнього ЄС та його членів.

Мета статті - проаналізувати ці виклики та розглянути, як ЄС реагує на них шляхом політичного регулювання на рівні спільної політики та стратегій.

Виклад основного матеріалу. У світі, де межі затухають і виклики перетинають національні кордони, Європейський Союз стоїть як знак співпраці та стійкості. Однак, оскільки сили глобалізації продовжують формувати наші суспільства, ЄС опиняється на передовій у вирішенні численних глобальних викликів, водночас навігуючи складнощами політичного регулювання.

В основі цього завдання лежить фундаментальне визнання: проблеми, що стикається сьогодні Європа, виходять далеко за межі її безпосередньої околиці. Чи то це зміна клімату, міграція, економічні розбіжності, чи технологічні зрушення, ці питання вимагають колективних заходів та інноваційних рішень на глобальному рівні.

У коридорах Брюсселя та залах Європарламенту політики борються зі складним завданням гармонізації різноманітних інтересів та пріоритетів серед держав-членів. Саме здатність досягти тонкого балансу між єдністю та різноманітністю лежить у самому серці ЄС, забезпечуючи тим самим те, що голоси всіх націй будуть почуті та поважені.

Проте, серед цієї складності, ЄС виявив себе майстерним у створенні міцних механізмів політичного регулювання. Від установа спільних політик та директив до виконання суворих регуляцій, Союз впливає на формування траєкторії глобальних подій.

Візьмемо, наприклад, проблему зміни клімату. Розпізнавши існуючу загрозу, що створюють підйомні температури та екологічний руйнування, ЄС виступив лідером у боротьбі зі зміною клімату, ініціюючи такі проекти, як Паризька угода та впровадження амбітних цілей зі зменшення викидів вуглецю.

Так само, у сфері міграції, ЄС прагне підтримувати співпрацю та солідарність між державами-членами, встановлюючи рамки для справедливого розподілу біженців та осіб, що шукають притулок, та вирішуючи причини масових переміщень через допомогу в розвитку та дипломатичні зусилля.

Проте, виклики лишаються, і перед нами стоїть непевний шлях. Зростання популістських рухів, геополітичні напруження та наслідки глобальних пандемій ставлять серйозні перешкоди перед візією єдиної та процвітаючої європейської інтеграції.

Висновки. Тим не менш, як показала історія, Європейський Союз має надзвичайну здатність адаптуватися та розвиватися в умовах випробувань. Через діалог, співпрацю та непохитну відданість спільним цінностям, ЄС залишається вірним своєму завданню вирішувати глобальні виклики та будувати краще майбутнє для всіх.

Заключно, перехрестя глобальних викликів та політичного регулювання в Європейському Союзі представляє як складне завдання, так і неповторну можливість. Під час подолання складнощів 21 століття не забуваймо, що наша колективна сила полягає у нашій єдності, нашій стійкості та нашій непохитній відданості яскравому завтра.

Список використаних джерел та літератури:

1. NixS., HoylandB. The Political System of the European Union. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, UK : Palgrave Macmillan, 2011. 416 p. , p. 13–14.
2. Kreppel A. Bicameralism and the balance of power in EU legislative politics. The Journal of Legislative Studies. 2018. No 24(1). Pp. 11–33.
3. Legislative procedures [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0016_en.htm (дата звернення 9.11.2023, с.83).
4. Lelieveldt H., Princen S. The politics of the European Union. Cambridge : Cambridge University Press, 2015.

Прокоф'єв Максим Олександрович

*студент I курсу другого (магістерського) рівня, спеціальності 291
Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

АМЕРИКАНО-ЯПОНСЬКЕ ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ЧИННИК БЕЗПЕКИ В АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

У цій статті досліджується економічні відносини і їх зв'язок з заходами безпеки між Сполученими Штатами і Японією, з акцентом на їх вплив на стабільність в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. У статті аналізується, як торгівля, інвестиції та стратегічні економічні альянси між цими двома державами зміцнили регіональну безпеку, запобігаючи загрозам з боку регіональних суперників та економічним кризам. В аналізі розглядається роль двосторонньої економічної політики у формуванні оборонних позицій та вирішенні регіональних викликів, таких як територіальні претензії Китаю та військові провокації Північної Кореї.

***Ключові слова:** Економічні відносини, регіональна безпека, США, Японія, Стратегічні альянси*

US-Japanese Economic Relations as a Factor of Security in the Asia-Pacific Region

This article explores the economic and security relationship between the United States and Japan, with a focus on its impact on stability in the Asia-Pacific region. The paper analyzes how trade, investment, and strategic economic alliances between the two countries have strengthened regional security by preventing threats from regional rivals and economic crises. The analysis considers the role of bilateral economic policy in shaping defense postures and addressing regional challenges, such as China's territorial claims and North Korea's military provocations.

***Keywords:** Economic relations, regional security, USA, Japan, Strategic alliances.*

Постановка проблеми у загальному вигляді: Азійсько-Тихоокеанський регіон вже давно є центром глобальних економічних і безпекових інтересів, а Сполучені Штати і Японія відіграють ключову роль у формуванні регіональної динаміки. Складний зв'язок між економічними відносинами і заходами безпеки між цими двома країнами має ключове значення, але його часто недооцінюють.

Аналіз проблеми: Американсько-японські економічні відносини впливають на регіональну безпеку в Азійсько-Тихоокеанському регіоні різними способами. По-перше, економічна міць лежить в основі військового потенціалу, а сильні економіки, як у США і Японії, здатні підтримувати передові стратегії оборони і безпеки. Крім того, економічна політика між цими двома країнами може виступати дипломатичним інструментом або важелем впливу в регіональних суперечках.

Метою цієї статті є дослідження того, як американсько-японські економічні відносини слугують фактором безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Вона має на меті дослідити, якою мірою ці економічні зв'язки сприяють регіональній стабільності та стримують потенційні конфлікти. У статті розглядаються стратегічні економічні сектори, які мають безпосередній вплив на безпеку, а також оцінюються сильні і вразливі сторони, створені цією взаємозалежністю.

Виклад основного матеріалу: Азійсько-Тихоокеанський регіон, з його динамічною економікою та стратегічним геополітичним значенням, вже давно став театром складної динаміки сил. Центральне місце в стабільності регіону посідає економічна та безпекова політика двох ключових гравців: Сполучених Штатів та Японії. Історично відносини між цими двома країнами еволюціонували від домовленостей про безпеку після Другої світової війни до складних економічних взаємозв'язків, які сьогодні мають вплив на регіональний і глобальний безпековий ландшафт. Економічні відносини між США і Японією - це не лише артерії для поширення багатства і товарів, але й стратегічні важелі в ширшій політиці безпеки. Ці зв'язки стають все більш важливими в контексті сучасних викликів, таких як наполегливі територіальні претензії Китаю та ядерні амбіції Північної Кореї. Тому міцність і характер американсько-японських економічних відносин є невід'ємною частиною розуміння їхньої колективної відповіді на

регіональні загрози та їхньої загальної стратегії підтримки миру і стабільності. Вивчаючи складні відносини між економічною могутністю і безпекою, стає зрозуміло, що процвітання однієї з них часто є гарантом стабільності іншої.

Економічні відносини між Сполученими Штатами та Японією характеризуються складною еволюцією, позначеною як співпрацею, так і конфліктами. Після Другої світової війни Сполучені Штати відіграли ключову роль у відновленні Японії, що заклало основу для глибокого економічного партнерства. У цей період Японія відродилася з попелу війни і стала світовим економічним лідером за значної підтримки з боку США, які мали на меті створити бастион проти комунізму в Азії через економічне процвітання. У 1960-х і 1970-х роках ці відносини зміцнилися, і Японія стала основним ринком для американського експорту та ключовим джерелом інноваційних технологій. Однак 1980-ті роки принесли торговельну війну, оскільки бурхливе зростання економіки Японії та позитивне сальдо торгового балансу призвели до розбіжностей і перемовин, які врешті-решт вилилися в різноманітні угоди, спрямовані на збалансування торгівлі та збільшення американського експорту до Японії. [6]

Сьогодні економічні зв'язки між цими двома країнами визначаються міцними торговельними відносинами, значними інвестиційними потоками та стратегічними економічними угодами, які підкреслюють їхню взаємозалежність. Сполучені Штати та Японія є найбільшими прямими іноземними інвесторами один одного. [4] У таких ключових секторах, як автомобілебудування, технології та фармацевтика, спостерігаються значні перехресні інвестиції та спільні дослідження і розробки, що не лише зміцнює економічні зв'язки, але й посилює промислову конкурентоспроможність кожної з країн на світовій арені. Крім того, нещодавні угоди, включаючи Угоду про торгівлю між США і Японією та Угоду про цифрову торгівлю між США і Японією, підписані в жовтні 2019 року, ще більше сприяли економічному обміну шляхом зниження тарифів і встановлення стандартів для цифрової торгівлі, що відображає сучасні аспекти їх економічної взаємозалежності. [9]

Транснаціональні корпорації з обох країн значно зміцнюють американсько-японські економічні відносини. Такі компанії, як Toyota, Sony і Mitsubishi з Японії та Apple, General Motors і Pfizer зі Сполучених Штатів, відіграють важливу роль у створенні щільних мереж ділових операцій між цими країнами. [5] Ці корпорації стимулюють не лише торгівлю та інвестиції, але й передачу технологій, інновації та зайнятість. Їхні стратегічні рішення, що формуються під впливом двосторонньої економічної політики та динаміки світового ринку, часто слугують індикаторами ширших економічних тенденцій між двома країнами. Крім того, ці компанії відіграють важливу роль в адвокації політики, впливаючи на економічну та торговельну політику через різноманітні бізнес-ради та політичні діалоги.

Економічна взаємозалежність між США і Японією сприяє взаємній довірі, яка посилює їхню колективну безпеку. Наприклад, роль Японії як найбільшого власника цінних паперів Казначейства США свідчить про систему фінансової довіри, яка підтримує економічну стабільність Сполучених Штатів, водночас надаючи Японії безпечний притулок для її золотовалютних резервів. [8] Ця фінансова взаємозалежність діє як стримуючий фактор проти економічних або військових конфліктів, оскільки обидві країни можуть зазнати втрат від будь-якої дестабілізації.

Більше того, економічні відносини впливають на безпеку через стратегічні сектори, такі як оборонні технології та критична інфраструктура. Американсько-японська співпраця в розробці передових військових технологій і систем, включаючи протиракетну оборону і заходи кібербезпеки, не лише зміцнює їхні індивідуальні військові можливості, але й посилює їхню колективну реакцію на загрози. [1]

Крім того, скоординований підхід США і Японії до економічних санкцій відіграє важливу роль в їхній стратегії безпеки. Завдяки узгодженню своїх економічних санкцій, особливо проти Північної Кореї, вони використовують свої економічні переваги для досягнення політичних і військових цілей. Це узгодження також проявляється в їхньому спільному протистоянні економічній і територіальній експансії Китаю в регіоні, демонструючи, що економічні інструменти є невід'ємною частиною підтримки стратегічної рівноваги і забезпечення миру. [3]

Стратегічне використання економічних інструментів у питаннях безпеки ще більше зростає в періоди врегулювання кризових ситуацій. Наприклад, у відповідь на землетрус і цунамі 2011 року в Японії швидка мобілізація американської допомоги і підтримки допомогла стабілізувати японську економіку.

З огляду на майбутнє американсько-японських економічних відносин, очевидно, що стратегічний взаємозв'язок між економічним співробітництвом і регіональною безпекою і надалі матиме першочергове значення. У світлі нової геополітичної динаміки, особливо у зв'язку з посиленням Китаю та постійною напруженістю на Корейському півострові, зміцнення та розширення цих економічних зв'язків матиме вирішальне значення для підтримання стабільності в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. [2] Існує значна можливість розширити існуючі економічні рамки, включивши до них більш комплексні угоди, що охоплюють цифрову торгівлю і безпеку даних.

Посилення стійкості ланцюгів постачання є ще однією важливою сферою для співпраці. Пандемія COVID-19 продемонструвала вразливість глобальних ланцюгів постачання, особливо в таких критично важливих секторах, як напівпровідники та фармацевтика. США та Японія могли б очолити зусилля з диверсифікації джерел постачання та зменшення залежності від потенційно нестабільних регіонів. [9]

В політичному плані США та Японія повинні зосередитися на створенні двосторонньої економічної політики, яка може ефективно відповідати стратегічним амбіціям Китаю в регіоні. Цей подвійний підхід вимагатиме ретельної дипломатичної координації і чіткого розуміння економічних важелів, якими США і Японія володіють спільно.

Нарешті, для обох країн вкрай важливо продовжувати розвивати міцні політичні та економічні зв'язки з іншими країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону. Ця ширша взаємодія також забезпечить додаткові рівні безпеки та економічні можливості, сприяючи більш стабільному та процвітаючому Азійсько-Тихоокеанському регіону. [7]

Висновки: Отже, економічні відносини між Сполученими Штатами і Японією виявились запорукою стабільності в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, нерозривно пов'язуючи процвітання і безпеку обох націй. Ці зв'язки виходять далеко за межі простої торгівлі та інвестицій, вони фундаментально переплітаються зі стратегічними інтересами і динамікою регіональної безпеки. Сильна економічна взаємозалежність між США і Японією слугує не лише взаємною вигодою з точки зору зростання і розвитку, але і є важливим елементом їхньої стратегії колективної безпеки. Забігаючи наперед, слід зазначити, що подальший розвиток цих відносин є вкрай важливим. Використовуючи свої економічні переваги і тісно співпрацюючи над новими технологіями і стратегічними економічними рамками, США і Японія можуть ще більше зміцнити свої позиції лідерів у підтримці регіональної стабільності. Виклики, що постають перед регіональними супротивниками і глобальними економічними зрушеннями, вимагають активного і скоординованого підходу, в якому економічні інструменти стратегічно використовуються для посилення безпеки. Економічний альянс США і Японії - це більше, ніж просто двостороннє партнерство - це модель того, як економічна співпраця може бути ефективно використана для досягнення ширших стратегічних і безпекових переваг.

Список використаних джерел та літератури:

1. Городня Н. Американсько-японські відносини у сфері безпеки (2009–2013 рр.): криза і модернізація альянсу. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Horodnia_Nataliia/Amerykansko-iaponski_vidnosyny_u_sferi_bezpeky_2009_2013_rr_kryza_i_modernizatsiia_aliansu.pdf?PHPSESSID=3hgvvf5l4rlufo4ak99ps93g11
2. Милосердна І. М., Краснопольська Т. М. Азіатсько-тихоокеанський регіон та проекти його розвитку: кінець XX – початок XXI століття. Актуальні проблеми політики. 2020. Вип. 65. С. 130–138.
3. Пронь С.В. Азіатсько-тихоокеанський регіон, США, сучасні виклики Китаю у просторі міжнародних історичних дискусій. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2012. Випуск 107(Частина I). С. 80-84.

4. Роль Японії у сучасному світі. Збірник наукових праць. Національна Академія Наук України державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України». 2022. Київ. 239 С.
5. Cooper W.H. U.S.-Japan Economic Relations: Significance, Prospects, and Policy Options. Congressional Research Service. 2014. 19 С. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/118506/222078.pdf>
6. Cooper W.H. U.S.-Japan Economic Relations: Significance, Prospects, and Policy Options. URL: https://www.researchgate.net/publication/235148206_US-Japan_Economic_Relations_Significance_Prospects_and_Policy_Options
7. Hornung J.W. Japan and the Asia-Pacific. Chapter Eleven. С. 138-150.
8. Solis M. Economic Security: Boon or Bane for the US-Japan Alliance? 13 С. URL: <https://spfusa.org/wp-content/uploads/2023/01/NAC-Dr.-Mireya-Solis.pdf>
9. Solis M., Katada S. N. Examining US-Japan Cooperation in the Economic Security Era. 2022. URL: <https://www.nippon.com/en/in-depth/d00864/>

СЕКЦІЯ 4

НЕФОРМАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Данильян Олег Геннадійович

*завідувач кафедри філософії Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого, доктор філософських наук, професор*

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ АСПЕКТІВ У СУЧАСНІЙ БЕЗПЕКОВІЙ ПОЛІТИЦІ

Розвиток інформаційної сфери не визнає національно-державних меж і веде до утворення глобальних інформаційних ресурсів, контрольованих міждержавними організаціями і корпораціями, що нав'язують свої стандарти поведінки і мислення. Тому вислів «хто володіє інформацією – той володіє світом», сповна підтверджується економічною, політичною й військовою практикою.

Варто звернути увагу на те, що в сучасній ситуації, коли йде відкрита широкомасштабна війна за геополітичний вплив на території найбільшої європейської країни, змінюється політика практично всіх європейських країн, а також роль і місце військово-політичних механізмів забезпечення безпеки й оборони. У результаті практичної недієздатності і неспроможності сучасних безпекових інституцій забезпечити хоча б мінімальний рівень національної безпеки суверенних держав, особливо неядерних, на перший план висувається проблема будівництва нової системи європейської і національної безпеки, яка має включати всі наявні інститути безпеки та оборони за чіткого поділу їх функцій.

З геополітичної точки зору нова інформаційна ера змінює традиційні уявлення про символи могутності й способи досягнення світового панування. Споконвіку йшлося про наземний простір, потім – про повітряний і морський, а нині мова йде про актуалізацію ролі інформаційного простору та про нове поле геополітичного протиборства – інформаційну сферу.

Нині ще точаться суперечки про єдину глобальну інформаційну інфраструктуру, про універсальні способи доставки інформації, але позначилася цілком певна тенденція: панівної ролі набуває Інтернет, незаперечним лідером освоєння якого є США. Однак уже сьогодні спостерігається відкрита боротьба за перерозподіл шляхів глобальних інформаційних потоків. Тобто, вже є усі підстави вести мову про те, що світ вступив у нову сутичку за контроль над інформаційним простором і «транспортуванням інформації».

Безумовно, в сучасних геополітичних умовах зростає значення інформаційного фактора. Чітко простежується тенденція підвищення ролі інформаційного ресурсу держав у загальній системі воєнного потенціалу. До найважливіших його елементів належать інформаційні системи і засоби стратегічного попередження, управління військами і зброєю, навігації, розвідки, радіоелектронної боротьби.

Практичний досвід розв'язаної Російською Федерацією 24 лютого 2022 року широкомасштабної війни проти України яскраво свідчить, що досягнення інформаційної переваги (домінування) забезпечує можливість випереджати суперника у прийнятті військово-політичних рішень і є основою й багато в чому запорукою успіху у конкретних воєнних діях. Науково-технічна революція створила глобальний інформаційний простір, у якому володіння інформаційними ресурсами стає головним фактором військової конкуренції, тому інформаційна галузь належить до стратегічних інтересів будь-якої країни й потребує особливої уваги.

Досвід війни засвідчив, що головна інформаційна загроза національній безпеці – це загроза впливу противника на інформаційну інфраструктуру країни, інформаційні ресурси, на суспільство, свідомість, підсвідомість особистості, з метою нав'язати державі бажану (для агресора) систему цінностей, поглядів, інтересів і рішень у життєво важливих сферах суспільної й державної діяльності, керувати їхньою поведінкою і розвитком у бажаному для агресора напрямку.

Технологічний відрив США, Японії та низки європейських країн, розгортання ними робіт зі створення на базі сучасних інформаційних технологій інформаційної зброї та військової техніки нового покоління ведуть до якісно

нового етапу ведення війни. Пріоритетний розвиток систем і засобів попередження про ракетно-ядерний напад, ППО і ПРО, зброї на нових фізичних принципах у сукупності призводить до критичного зниження ролі ядерного стримування.

Війна Росії проти України засвідчила, що вплив на військово-інформаційний ресурс стає одним із джерел небезпеки для національних інтересів у всіх Сферах життєдіяльності суспільства.

Останніми роками найбільш складною формою впливу вважається рефлексивне керування процесом прийняття військово-політичних рішень за допомогою цільового формування інформації чи дезінформації, що спонукає здійснювати бажані дії. Наприклад, цьому питанню приділяється велика увага в рамках прийнятої у США стратегічної концепції суперництва. Широке впровадження автоматизованих інформаційних систем відкриває нові можливості для несанкціонованого проникнення до закритої інформації і навіть її цільової зміни. За час війни було проведено декілька вдалих хакерських атак на інформаційні системи обох воюючих сторін, що свідчить про досить високий потенціал такого виду інформаційного впливу у досягненні тактичних і навіть стратегічних цілей війни.

Таким чином, трансформації різновидів інформаційної зброї і способів її застосування зумовлюють характер відносин співробітництва і протиборства в XXI столітті. Інформаційний простір глобального, регіонального і національного рівнів стає однією з головних сфера протиборства, агеополітичні умови визначають військово-інформаційну політику держав у цих сферах.

Відтак, можна виокремити такі основні геополітичні зміни в інформаційній сфері:

1) інформаційний простір західних держав стрімко перетворюється в єдиний глобальний інформаційний простір, де домінуючу роль у контролі над інформаційними потоками відіграють США і країни ЄС;

2) формується глобальна інформаційна інфраструктура на основі мережі Інтернет, що може розглядатися як посилення просторової взаємозалежності держав;

3) поряд з фізичним простором істотно розширився військово-інформаційний простір, контрольований країнами НАТО;

4) у сучасному інформаційному просторі підсилюються процеси, пов'язані з розвитком відносин партнерства та глобального інформаційного протистояння, розгорнутого РФ;

5) однією з основних сфер геополітичного протиборства стає інформаційний простір глобального, регіонального і національного рівнів. При цьому, його пріоритет на вказаних рівнях залежить від конкретних цілей держави і може постійно змінюватися.

За довгостроковими прогнозами, перспективи світового розвитку визначатиме глобальне перегрупування сил у результаті інформаційного прогресу в США, ЄС, Японії, Китаї та Індії. До недавнього часу до цієї когорти провідних держав прагнула й Росія, проте, більше ніж двохрічна війна в Україні суттєво послабила її потенціал. Передбачається розвиток трьох потужних геостратегічних та інформаційних «центрів світу»: *американського* (США), *європейського* (Європейський Союз) й *азійського* (Китай, Індія, Японія). Україна в такій міжнародній конструкції посідає особливе місце завдяки геополітичному розташуванню.

За цих умов у різних країнах світу, зокрема в Росії, активно розробляються і застосовуються на практиці інформаційно-психологічні засоби ведення глобального інформаційного протиборства. Насамперед, вони стосуються сфери використання інформації проти людського інтелекту.

Згідно з американською термінологією виділяються чотири основні категорії таких засобів:

- операції проти волі нації;
- операції проти командування супротивника;
- операції проти ворожих військ;
- операції на рівні національних культур.

Таким чином, можна зробити висновок, що внаслідок глобалізації, з розвитком глобального інформаційного простору інформаційне протиборство

все більше утверджується як один з основних видів боротьби за сфери впливу, ресурси, владу та інші інтереси. Ця боротьба має своєю головною метою досягнення інформаційної переваги для контролю і керування суспільною свідомістю населення країн, переважно через засоби масової інформації й комунікації та глобальні інформаційні мережі.

Проведення вдалої інформаційної політики може суттєво вплинути на розв'язання внутрішньополітичних, зовнішньополітичних та військових конфліктів. Інформаційна безпека є однією із суттєвих складових частин національної безпеки країни, її забезпечення завдяки послідовній реалізації грамотно сформульованої національної інформаційної стратегії в значній мірі сприяло б забезпеченню досягнення успіху при вирішенні завдань у політичній, соціальній, економічній та інших сферах державної діяльності.

Державна інформаційна політика повинна відбивати нагальні питання, що склалися у міжнародній сфері та сфері інформаційної безпеки тощо. Необхідним є забезпечення законодавчого захисту прав та інтересів всіх суб'єктів інформаційних відносин. Найскладнішими тут є такі завдання, що передбачають гармонійне забезпечення інформаційної безпеки держави, особи і суспільства з одночасним виокремленням нагальних пріоритетів, до яких слід віднести створення/відновлення основних точок захисту системи національної безпеки в інформаційній сфері, практичну реалізацію наведеної вище схеми створення ефективної системи інформаційної безпеки держави, перегляд списку нових інформаційних загроз, усунення наявних із визначенням ступеня можливих наслідків та рівнів їх інтенсивності.

Андрущенко Олеся Петрівна
аспірантка кафедри філософії
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ПРАВА ЛЮДИНИ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КОРЕЛЯЦІЇ

Забезпечення безпеки особистості, суспільства і держави, сьогодні, в умовах широкомасштабної російської збройної агресії, є найважливішою метою збереження й повоєнного реформування України. При цьому показником політичної стабільності суспільства й держави все частіше виступає рівень реальної захищеності соціально-економічних, цивільних і політичних прав і свобод особистості.

Визнання і закріплення на конституційному рівні основних прав, свобод людини і громадянина, постійне розширення їх обсягу та чіткості формулювання їх змісту, гарантій їх реалізації також, поряд з проблемою забезпечення безпеки, є однією з найактуальніших і пріоритетних проблем сучасної цивілізації. Саме тому права людини є тим нормативним і інституційним контекстом, у якому здійснюється концептуалізація і практичне забезпечення національної безпеки.

Права і свободи людини виступають сьогодні одним з найважливіших орієнтирів розвитку концепції національної безпеки. У ході наукових дискусій з питань безпеки прийнято сучасне широке і комплексне розуміння національної безпеки, що складається з трьох елементів – безпеки особистості, суспільства і держави.

Найважливішими факторами, що визначають рівень розвитку суспільства у цілому, а також національну безпеку окремої держави, навіть в умовах війни, є такі характеристики, як «свобода людини», «розвиток людини» і, як наслідок, «забезпечення прав людини». Це означає, що і гарантією дотримання прав людини є забезпечення безпеки і свобод людини в сучасному розумінні цих слів.

Сьогодні визнання і дійсне дотримання прав людини – найважливіший критерій національної безпеки, демократичності й гуманістичності будь-якої країни світу. При цьому захист прав людини в міжнародному масштабі (легітимний,

схвалений світовою спільнотою і такий, що здійснюється в межах міжнародного права) не вважається втручанням у внутрішні справи країни.

В умовах глобалізації у забезпеченні безпеки людини й обмеженні її прав відбувається низка змін. Це різке збільшення залежності рівня життя людей від інтересів транснаціональних компаній; зниження значущості фактора територіальної обумовленості, яке означає, що зміни в житті людини все частіше й сильніше залежать від процесів, що відбуваються далеко від місця її знаходження; зниження ролі національних кордонів, які втрачають своє значення не тільки для торгівлі, капіталів та інформації, а й для ідей, моральних норм, національної культури і цінностей; зростання темпів зміни ринків і технологій, що сприяє прискоренню ритму життя і підвищенню рівня нестабільності в суспільстві.

Таким чином, права людини у концентрованому вигляді виражають основні життєво важливі інтереси особистості в сучасному вигляді. Одним з основних прав і свобод людини є право на недоторканість її особистого (приватної) життя. У цій сфері між окремою людиною й суспільством (державою) існують певні протиріччя. З одного боку, з позицій забезпечення національної безпеки, суспільство й держава бажають володіти певним (причому, максимально можливим) обсягом інформації про людину. З іншого боку, людина як індивід і істота мисляча, має право на певну частину особистої інформації, яка доступна тільки їй. Іншими словами, держава з метою забезпечення своєї безпеки бажає знати про кожного свого громадянина якомога більше, людина ж намагається дати державі лише найнеобхідніший (визначений у нормативно-правових актах) мінімум інформації про себе, причому, тільки за її згодою. Що ж стосується порушень прав людини на недоторканість її приватного життя, то їх можна представити таким чином:

- насильницьке порушення усамітненості індивіда або втручання в його особисті справи (підслуховування й перехоплення телефонних переговорів, інтернет-повідомлень, перлюстрація кореспонденції тощо);
- оприлюднення відомостей особистого характеру про людину, які, з точки зору цієї особи, несприятливо впливають на її суспільний імідж або завдають їй

болю і душевних страждань (навіть у тих випадках, коли поширювані відомості відповідають дійсності);

- виставлення людини в неправдивому світлі в очах оточуючих без її згоди;
- використання імені або зображення людини в інтересах тієї особи, яка його використовує.

Проблема забезпечення безпеки і проблема дотримання прав і свобод людини досить часто виявляються в певному протиріччі одна з одною. Витоки цього протиріччя лежать у суперечності між нахилами, правами й інтересами окремих індивідів і їх об'єднань, з одного боку, та інтересами великих людських спільнот, частиною яких вони є, з іншого. У більш широкому плані – це протиріччя між інтересами меншості й більшості. І оскільки забезпечення безпеки, як правило, пов'язано передусім з інтересами більшості членів суспільства, обмеження прав і свобод меншини, інтереси та діяльність якої (або багатьох представників якої) часом представляють реальну або потенційну небезпеку для суспільства, є виправданим.

Загрози безпеці так чи інакше виникають внаслідок кримінальної або іншої загрозливої для національних інтересів діяльності, яка здійснюється різними організаціями, соціальними групами, корпоративними об'єднаннями та іншими колективами, організованими для задоволення певних інтересів, спрямованих (повністю або частково) проти інтересів особистості, суспільства і держави. Тому люди, що входять у такі об'єднання, виявляються під підозрою, хоча вина їх далеко не завжди очевидна, а в багатьох випадках вони не беруть участь і не несуть ніякої відповідальності за антидержавну і антигромадську діяльність спільнот, до яких належать. Особливо це яскраво проявляється під час війни. У зв'язку з цим у всіх демократичних країнах вирішення завдань профілактики й нівелювання загроз національній безпеці в різних сферах, так само як і безпеці взагалі, здійснюється з урахуванням того, наскільки вжиті заходи адекватні існуючим загрозам і поєднуються з конституційними вимогами забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Постійна постановка і обговорення цього питання у багатьох країнах, у тому числі і в Україні, особливо активно ініціюється правозахисними організаціями. Це

обумовлене тим, що безпека (а мова при цьому йде частіше за все не про безпеку окремо взятої людини, а про безпеку суспільства) не може бути в багатьох випадках забезпечена без певного обмеження прав і свобод окремих індивідів і навіть соціально-етнічних груп (у тому числі і їх права на вільне пересування і вибір місця проживання).

Тут слід зауважити, що узагальнені принципи обмеження прав людини встановлені міжнародними нормами. Зокрема, Ст. 29 Загальної декларації прав людини проголошує, що при здійсненні своїх прав і свобод кожною людиною до неї застосовуються тільки такі обмеження, які встановлені законом винятково з метою забезпечення гідного визнання та поваги до прав і свобод інших і задоволення справедливих вимог моралі суспільного порядку та загального благополуччя в демократичному суспільстві.

Відповідно до Ст. 10 Європейської конвенції з прав людини, яка встановлює обмеження щодо права на вираження своєї думки, такі обмеження мають бути: 1) встановлені законом; 2) бути необхідними в демократичному суспільстві; здійснюватися в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших людей, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету та безсторонності суду.

Подібні обмеження встановлені щодо окремих прав і свобод. При цьому, наприклад, під «необхідністю в демократичному суспільстві» Європейський суд з прав людини (рішення ЄСПЛ від 24.03.1988 р., параграф 67) тлумачить, що будь-яке втручання (обмеження) в реалізацію права повинно відповідати «нагальній суспільній потребі».

Слід зазначити, що наведені міжнародно-правові вимоги з незначними відмінностями втілені у ч. 3 Ст. 34 Конституції України, яка встановлює право кожного на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань та право на інформацію. Названі конституційні положення через відсутність узагальнюючої норми формально можна екстраполювати на визначення законної мети обмеження інших конституційних прав і свобод.

Таким чином, права людини і національна безпека тісно взаємопов'язані і доповнюють одне одного.

Права і свободи особистості виступають сьогодні як один із найважливіших об'єктів політики національної безпеки. Фіксуючи реальну захищеність і гарантуючи права і свободи особистості в конкретній спільноті, права людини можуть виступати як гуманістичний орієнтир розвитку не тільки держави в цілому, але й системи національної безпеки, яка склалася в країні.

Реальна взаємозумовленість феноменів національної безпеки і прав людини часто носить суперечливий характер. Часто витoki вказаного протиріччя лежать у поділі між інтересами, цінностями й цілями окремих індивідів і їх об'єднань, з одного боку, і інтересами великих людських спільнот, частиною яких вони є, з іншого.

Буліч Артем Ігорович

*аспірант кафедри філософії Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ

На сучасному етапі розвитку цивілізації проблема безпеки для усіх без винятку держав стає однією з найпріоритетніших. Наш світ після другої світової війни не раз балансував на межі катастрофи, у тому числі ядерної, від якої його вдавалося врятувати. Але виявилось, що міжнародні інституції, які покликані забезпечувати міжнародну безпеку, сьогодні свої безпосередні функції не виконують. Наша планета розколюється як горіх і стає все більш уразливою, руйнуючи сталі уявлення про недоторканість державних кордонів, демократію, свободу, забезпечення прав людини і громадянина, її безпеки тощо.

Проблеми безпеки і прав людини корелюють як у теоретичному плані, так і в плані проявів у суспільно-політичному житті. Так, наприклад, відомий західний дослідник В. Бурк-Вайт сформулював три цілком обґрунтовані гіпотези зв'язку ступеня порушень прав людини з проявами міждержавної агресії, а саме: 1) держави, які систематично порушують права і свободи своїх громадян, швидше за все, братимуть участь у міжнародній агресії; 2) держави, в яких права і свободи людини і громадянина захищені посередньо або добре, навряд чи будуть брати участь у міжнародній агресії; 3) держави, в яких поважають права і свободи людини і громадянина, можуть брати участь у міжнародній інтервенції виключно на підставі норм міжнародного права та з метою захисту прав і свобод громадян від порушень з боку власної держави. Широкомасштабне вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року наочно підтвердило точку зору В. Бурк-Вайта.

Забезпечення безпеки, тобто створення сукупності таких соціально-економічних, політичних, правових та інших умов життєдіяльності, в яких особистість відчувала б себе повністю соціально захищеною, є однією з найваж-

ливіших умов існування і розвитку особистості. Стан безпеки особистості – це найважливіший критерій цивілізованості сучасного суспільства. Йдеться про прийнятний для особистості соціум, де створені нормально діючі механізми соціального захисту її інтересів, прав і свобод.

Однак реальність насильства й загострення різного роду небезпек і загроз руйнує надії людей на благополучне, безпечне та гідне життя. Здійснюване останнім часом насильство в усіх його проявах стосовно України свідчить про те, що проблема забезпечення безпеки особистості є однією з ключових філософських проблем і повинна лягти в основу вітчизняної політики повоєнного сталого розвитку.

У сучасних умовах зростає значення безпеки як глобальної цінності людства, зберігається значущість такого її компонента, як гуманітарна безпека, головним об'єктом якої є людина, її інтелектуальний, духовний, морально-етичний потенціал. Людина – це частинка і разом з тим основа будь-якого суспільства і держави. Будь-яка держава має бути зацікавленою у розвитку кожного свого громадянина, в дотриманні безпеки, забезпеченні благ та реалізації інтересів особистості. Незадоволення особистих інтересів громадян неминуче призводить суспільство до нестійкого стану, що, у свою чергу, обумовлює такі соціальні явища, як зростання злочинності, страйки, прояви неповаги до держави. Тому, проблема створення сталого суспільства пов'язана з безпекою особистості, з реальними можливостями здійснення її прав і свобод.

Процес формування та закріплення людиною своїх прав бере свій початок від виникнення людини як індивіда та формування його цілісно-орієнтаційних настанов, що саме по собі зумовлює виникнення правовідносин між суб'єктами, тобто учасниками таких відносин. Історія людини – це постійна боротьба за свої права на тлі боротьби за безпеку, починаючи від природних, якими людина наділена від народження, та закінчуючи правом на вільний доступ до мережі Інтернет та поширюваного в його просторах контенту. Саме боротьба людини за свої права часто призводила до епохальних змін в суспільно-політичному житті різних країн, наслідком чого ставало переосмислення місця і ролі людини

у відносинах з державою. Саме в умовах глобалізації, нових досягнень, яких прагне людина, нескінченних пошуках до нових відкриттів класифікація прав людини буде лише розширюватися, що призведе до необхідності створення нових механізмів їх реалізації та нормативно-правового закріплення.

Категорію «права людини» багато в чому визначають такі поняття, як «свобода особистості», «людський розвиток», «безпека особистості». Широко поширеним поняттям, особливо в останні роки, стало поняття свободи особистості. Хоча цей термін активно використовується в публічних виступах політичними діячами різних орієнтації, усталеного в науці визначення цього поняття поки що немає.

Стосовно окремо взятої людини, забезпечення її особистої й колективної безпеки в соціумі (зрозуміло, разом з самим цим соціумом, невід'ємною складовою якого вона є) вже саме по собі повинно розглядатися як одне з найважливіших прав людини. І хоча це в явному вигляді не записано в міжнародних актах про права людини, аналіз цих актів, зокрема таких основоположних, як Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права і Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, – свідчить про те, що це саме так. У цих актах в числі прав і свобод людини називаються, зокрема, і такі, як право на життя, свободу та особисту недоторканність; право на вільний розвиток її особистісних прав в економічній, соціальній і культурній галузях; право на справедливі й сприятливі умови праці; право на достатній життєвий рівень для неї самої і її сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, неухильне поліпшення умов життя; право на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я тощо.

Зіставлення цих та багатьох інших прав, зафіксованих в вказаних та інших міжнародних актах про права людини, з напрямками забезпечення національної безпеки в різних сферах діяльності, показує, що основною метою і напрямками забезпечення безпеки якраз і є створення мінімально необхідних (тобто, у першу чергу безпечних) умов для реалізації зазначених прав.

Існування зазначеного протиріччя між необхідністю забезпечення безпеки як переважно колективного права і індивідуальними правами і свободами людини, протиріччя між необхідністю забезпечення прав більшості і меншості, окремих індивідів і іншою частиною соціуму по суті визнається і в зазначених міжнародних актах. Для можливості хоча б часткового вирішення цієї суперечності у Загальну декларацію прав людини включено положення про те, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших і дотримання справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві (Ст. 29). З метою розвитку цього положення Міжнародний пакт про громадянські і політичні права встановив як підстави для застосування зазначених обмежень охорону державної безпеки, громадського порядку, здоров'я, моральності населення або прав і свобод інших (Ст. 12). Значна частина цих правил відображається з різними варіаціями в конституціях більшості демократичних держав, у тому числі і в Конституцію України.

Політики і політологи, які трактують демократію як підпорядкування меншості більшості, вважають, що забезпечення безпеки пов'язане, у першу чергу, з інтересами більшості членів суспільства. Тому, як зазначалося вище, обмеження прав і свобод меншості, інтереси, цінності і цілі якої можуть представляти реальну або потенційну небезпеку для суспільства – виправдано. Прихильники новітніх концепцій демократії, які вважають її визначальним критерієм захисту прав меншин і конкретних людей, вважають, що подібні міркування покликані виправдовувати недемократичну політику урядів, які допускають кричущі порушення прав і свобод людини під приводом забезпечення національної безпеки.

У демократичних країнах національна безпека означає, перш за все, засіб забезпечення громадянського миру і особистих прав громадян. І те, і інше є необхідним для довгострокової стабільності і благополуччя країни. Вільні й демократичні держави, які дотримуються прав своїх громадян, допомагають закласти основу і для міжнародного миру. Навпаки, держави, які грубо й

систематично порушують права людини, найчастіше починають створювати загрози для сусідніх країн і міжнародної спільноти.

В Україні, як і в більшості держав світу, категорія «національна безпека» охоплює значне коло питань у різних сферах суспільного життя. Це дозволяє надто широко тлумачити її зміст і, як наслідок, довільно оперувати ним при обмеженні прав і свобод людини і громадянина та при покаранні осіб, які своїми висловлюваннями чи діями їй загрожують. Крім того, сфера забезпечення національної безпеки є надзвичайно складною для реформування та контролю, оскільки з об'єктивних причин відомостями про реальне становище у державі та суспільстві володіє досить обмежена кількість людей.

Прихильники новітніх концепцій демократії, які вважають її визначальним критерієм захисту прав меншин і конкретних людей, вважають, що міркування про припустимість обмеження прав людини для забезпечення національної безпеки покликані виправдовувати недемократичну політику урядів, які допускають порушення прав і свобод людини під приводом забезпечення національної безпеки. У зв'язку з цим, міжнародні правозахисні організації пропонують законопроекти, суттю яких є теза про те, що безпека і права людини – не альтернатива. Одне від іншого невіддільне. Повага до прав людини і є шлях до безпеки, а не перешкода на цьому шляху.

При цьому проблема взаємозалежності національної безпеки і прав людини не є проблемою вибору за принципом «або/або». Це – проблема компромісу між забезпеченням національної безпеки і дотриманням прав людини, між реалізацією прав людини і захистом національної безпеки.

Костенецький Павло Володимирович
*магістрант I курсу факультету філології,
історії та політико-юридичних наук
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

НАТО ТА ГЛОБАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ

Статтю присвячено дослідженню комунікаційних стратегій НАТО, зокрема ролі публічної та цифрової дипломатії в сучасному міжнародному контексті. В роботі розглядаються основні інструменти та методи, які НАТО використовує для підтримки міжнародних партнерств, підвищення своєї репутації та формування позитивного іміджу на глобальній арені.

***Ключові слова:** НАТО, комунікаційні стратегії, публічна дипломатія, цифрова дипломатія*

The article is devoted to the study of NATO's communication strategies, in particular the role of public and digital diplomacy in the current international context. The article examines the main tools and methods that NATO uses to maintain international partnerships, enhance its reputation and build a positive image on the global stage.

***Keywords:** NATO, communication strategies, public diplomacy, digital diplomacy*

Актуальність теми. У складному ландшафті міжнародних відносин ефективна комунікація відіграє ключову роль у формуванні громадської думки і досягненні стратегічних цілей, вона слугує важливим елементом зовнішньої політики та міжнародних відносин організацій та країн. Організація Північно-атлантичного договору (НАТО), як одна з найвідоміших і найвпливовіших міжнародних організацій, визнає важливість надійних та ефективних комунікаційних стратегій для виконання своєї багатогранної місії та активно використовує публічну та цифрову дипломатію для підтримки своїх міжнародних зв'язків, поширення власного впливу, підвищення репутації та формування позитивного іміджу Альянсу. Проте, зі зростанням ролі соціальних мереж, цифрових платформ та швидкістю зміни інформаційного простору виникає

потреба в адаптації комунікаційних стратегій до нових реалій. Тому актуальним є дослідження того, як НАТО адаптує свої комунікаційні стратегії до сучасних умов і чи зберігають вони свою ефективність в глобальному масштабі.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Вивчення актуальних комунікаційних стратегій та публічної дипломатії знаходиться у полі зору багатьох науковців, які досліджують феномен ефективної дипломатичної комунікації у сучасних міжнародних відносинах. Аналіз останніх досліджень та публікацій відображає динамічний характер цієї теми. Фундаментальною у цьому напрямі є робота одного з ідеологів публічної дипломатії та автора концепції «м'якої сили» Джозефа Найя «Soft Power: The Means To Success In World Politics» [9]. Зі свого боку В. Шульц [11] підкреслює невід'ємний зв'язок політики та комунікації, а Р.Котлер, К. L.Keller [7] та N. Sheludiakova [4] надають ґрунтовні та вичерпні визначення комунікаційних стратегій. У свою чергу, К. В. Балабанов та М. В.Трофименко [1] досліджують публічну дипломатію ключових міжнародних інститутів, включаючи НАТО, розглядаючи її роль та вплив на міжнародні відносини. А робота Т.М.Краснопольської та І.М. Милосердної [2] акцентує увагу на цифровій дипломатії як основі нової публічної дипломатії, розглядаючи її роль у сучасному інформаційному просторі.

Метою статті є визначення та дослідження основних комунікаційних стратегій НАТО в сучасному інформаційному просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Заснована у 1949 році, Організація Північноатлантичного договору (НАТО) слугує наріжним каменем колективної оборони та співробітництва у сфері безпеки між країнами-членами. Головною метою НАТО, до якої входять 30 країн-членів з Північної Америки та Європи, є захист свободи і безпеки своїх членів політичними і військовими засобами. Протягом десятиліть НАТО еволюціонував, щоб відповідати на нові виклики у сфері безпеки, починаючи з епохи холодної війни і закінчуючи сучасними загрозами, такими як тероризм, кібервійна і гібридна війна [6, с.15].

Комунікація – це стрижень, який пов'язує цілі НАТО з її країнами-членами, партнерами і світовою громадськістю.

Як зазначає німецький дослідник політичної комунікації В. Шульц – «Політика неможлива без комунікації». Він вважає, що зв'язок між ними настільки глибокий, що можна розглядати комунікацію як визначальний аспект політики [11].

У той час як численні дослідження вивчають військові можливості НАТО, політичні відносини і стратегічні партнерства, зростає потреба в більш глибокому розумінні комунікаційних стратегій Альянсу.

Комунікаційні стратегії відіграють ключову роль у сучасному взаємопов'язаному світі, де інформація є ключовим ресурсом. Для таких міжнародних організацій, як НАТО, ефективна комунікація слугує життєво важливим інструментом для виконання їхніх місій, залучення зацікавлених сторін і формування позитивного іміджу.

Комунікаційна стратегія є «планом дій, що визначає, як організація взаємодіє зі своєю аудиторією для досягнення своїх цілей»[7].

Комунікаційна стратегія – це «систематичний підхід до взаємодії з аудиторією, що включає в себе визначення цілей, повідомлень, аудиторії та комунікаційних каналів»[4].

Відповідно до наведених визначень, можна сформулювати узагальнену дефініцію комунікаційних стратегій як планів або комплексів дій, спрямованих на передачу інформації між організацією та її аудиторією для досягнення конкретних цілей.

Ці стратегії охоплюють цілий ряд видів діяльності, від традиційної роботи зі ЗМІ до цифрових комунікацій та впровадження ініціатив у сфері публічної дипломатії.

У 1965 році Едмунд Гулліон, декан Школи права і дипломатії імені Флетчера Університету Тафтса, визначив «публічну дипломатію» як «сферу, що об'єднує громадські відносини та зовнішню політику. Вона включає аспекти, які виходять за рамки традиційної дипломатії: вплив країни на громадську думку інших країн, співпрацю між неурядовими організаціями, роль офіційних повідомлень у формуванні політики, обмін інформацією між дипломатами та журналістами та міжкультурний діалог». На думку Гулліона, основна мета публічної дипломатії полягає «у глобальному обміні ідеями та інформацією»[5].

Американський дипломат ХансТач описав публічну дипломатію як «комунікаційний процес уряду з іноземною аудиторією з метою формування у неї уявлень про ідеали, систему влади, культуру, а також національні стратегії та поточну політику конкретної країни» [12].

Американський політолог, професор Гарвардського університету та ідеолог і автор концепції «м'якої сили» держави – Джозеф Най, виділяв публічну дипломатію як один із важливих та ефективних інструментів «м'якої сили». Він визначав три аспекти публічної дипломатії: представлення зовнішньополітичних ініціатив окремої країни, фокусування на ключових політичних питаннях та темах країни та створення прямих зв'язків з іноземною аудиторією [9].

Об'єктами публічної дипломатії зазвичай є цінності, внутрішня та зовнішня політика країни, а також її культура, що можуть бути цікавими та привабливими для громадської аудиторії цільової країни. [8].

Основною метою НАТО у проведенні публічної дипломатії є «збільшення рівня обізнаності щодо НАТО, розуміння мети організації та просування політики і діяльності, що сприяє підвищенню рівня довіри до Альянсу». [1, с. 847]

Зусилля НАТО в галузі публічної дипломатії охоплюють широкий спектр інформаційно-пропагандистських програм та ініціатив, спрямованих на взаємодію з громадянським суспільством, науковими колами, молоддю і широкою громадськістю. Ключові ініціативи включають:

- **Культурні обміни і освітні програми:** Організація культурних обмінів, освітніх програм і молодіжних ініціатив з метою сприяння діалогу, співпраці і взаєморозумінню між країнами-членами, партнерами і громадськістю.

- **Інформування та залучення громадськості:** Взаємодія з організаціями громадянського суспільства, аналітичними центрами, науковими колами та засобами масової інформації з метою сприяння діалогу, обміну ідеями та співпраці над спільними викликами і можливостями.

- **Партнерства та співпраця:** Розбудова партнерств і співробітництва з неурядовими організаціями, суб'єктами приватного сектору і міжнародними організаціями задля посилення послань НАТО, охоплення нових аудиторій і досягнення спільних цілей.

- **Громадські заходи і кампанії:** Організація публічних заходів, кампаній та ініціатив, таких як Дні НАТО або кампанії громадської дипломатії, з метою підвищення обізнаності, просування цінностей НАТО і конструктивної взаємодії з громадськістю.

- **Робота з молоддю:** НАТО організовує молодіжні саміти (*NATO Youth Summit*), семінари і освітні програми (*NATO Internship Programme, NATO Young Leaders, NATO Fellowship and Scholarship Programme* та ін.) для взаємодії з молоддю, сприяння діалогу і натхнення майбутніх лідерів у сфері безпеки і оборони.

- **Робота з академічними колами:** НАТО співпрацює з університетами, науково-дослідними інститутами і аналітичними центрами з метою сприяння дослідженням, обміну ідеями і академічним дискусіям на теми, пов'язані з безпекою (*NATO Defense College, NATO Science for Peace and Security (SPS) Programme, NATO Academic Forum* та ін.)

- **Зв'язки із засобами масової інформації:** НАТО підтримує тісні відносини зі ЗМІ, надаючи журналістам доступ до інформації, експертів і подій, сприяючи проведенню прес-конференцій, інтерв'ю і брифінгів, а також сприяючи точному і збалансованому висвітленню діяльності та ініціатив НАТО [3].

На думку Стефані Бабст, керівниці Управління публічної дипломатії Альянсу, НАТО має на меті сформувати особливий «імідж сильного, відданого та компетентного трансатлантичного співтовариства, яке охороняє мир та спокій своїх членів і, де це можливо, прагне зробити свій внесок у забезпечення стабільності та безпеки Євroatлантичного регіону»[10, с. 44].

Досягнення таких цілей потребує застосування конкретних комунікаційних стратегій.

Протягом багатьох років комунікаційні стратегії НАТО еволюціонували у відповідь на технологічний прогрес, зміни в моделях споживання медіа та зміни у світовій політиці. Спочатку комунікаційні стратегії були зосереджені переважно на традиційних медіа-каналах, таких як прес-релізи, офіційні заяви та взаємодії зі ЗМІ. Однак з появою цифрових технологій та соціальних медіа-платформ комунікаційний ландшафт зазнав значної трансформації, що ознаменувало появу

одного з різновидів публічної дипломатії – цифрової дипломатії, яку також називають дипломатією 2.0, е-дипломатією або кібердипломатією[2, с. 14].

Зважаючи на зростаюче значення цифрових технологій і онлайн-платформ, НАТО застосовує стратегії цифрової дипломатії для охоплення ширшої аудиторії, особливо молодого покоління, яке є більш активним в мережі Інтернет. Ключові стратегії цифрової комунікації включають:

- Використання платформ соціальних мереж, таких як Twitter, Facebook, Instagram і LinkedIn, для поширення новин і історій, мультимедійного контенту, пов'язаного з місією, діяльністю та ініціативами НАТО

- Ведення офіційного веб-сайту та YouTube каналу з актуальною інформацією, ресурсами та мультимедійним контентом, який слугує основним джерелом інформації для громадськості.

- Використання цифрових платформ і інструментів, таких як вебінари та конференції для надання інтерактивного і цікавого контенту на різні теми, пов'язані з місією і діяльністю НАТО.

Теоретики та практики публічної дипломатії визнали потенціал соціальних мереж, мікроблогів та відеохостингів як інструментів зовнішньополітичної діяльності. Ці платформи відкрили нові можливості для впливу на громадську думку за кордоном, формування позитивного іміджу держави та дискредитації політичних конкурентів на міжнародній арені.

Висновки. Комунікаційні стратегії НАТО є комплексними і використовують публічну та цифрову дипломатію як основні комунікаційні інструменти для досягнення своїх цілей. Використовуючи ці стратегії та інструменти, НАТО прагне інформувати, залучати, формувати сприйняття і розбудовувати довіру зі своєю аудиторією, сприяючи діалогу, співпраці і взаєморозумінню в складному і мінливому міжнародному середовищі. З урахуванням постійного розвитку комунікаційних технологій та платформ, НАТО зобов'язане адаптувати та вдосконалювати свої комунікаційні стратегії, щоб забезпечувати їх актуальність, доступність та впливовість у XXI столітті.

Список використаних джерел та літератури

1. Балабанов К. В., Трофименко М. В. Публічна дипломатія міжнародних інститутів (ЄС, АСЕАН, НАТО). *Україна Дипломатична*. 2015. № 16. С. 836–855.
2. Краснопольська Т. М., Милосердна І. М. Цифрова дипломатія як основа нової публічної дипломатії. *Актуальні проблеми політики*. 2022. № 69. С. 13–20. URL: <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1296> (дата звернення: 15.04.2024).
3. Communications and public diplomacy. *NATO*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69275.htm (date of access: 19.04.2024).
4. Communicating the Foreign Policy Strategy: on Instruments and Means of Ministry of Foreign Affairs of Ukraine / N. Sheludiakova et al. *SHS Web of Conferences*. 2021. Vol. 100. 7p. URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110002005> (date of access: 18.04.2024).
5. Cull, N. Public diplomacy before globalization: the evolution of a phrase. URL: <https://uspublicdiplomacy.org/blog/public-diplomacy-gullion-evolution-phrase>.
6. Handbook, N. A. T. O. (2006). Public Diplomacy Division. *NATO, Brussels*. P. 15. URL: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-en-2006.pdf>
7. Kotler, P., Keller, K. L. (2016). *Marketing Management* (15th ed.). Pearson Education. URL: <https://www.pearson.com/en-us/subject-catalog/p/marketing-management/P200000007478/9780133856460>
8. Nye J. S. (1990). Bound to lead: the changing nature of American power. N. Y. : Basic Books. URL: <https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/1990-06-01/bound-lead-changing-nature-american-power95>
9. Nye, J. (2004). Soft Power: The Means To Success In World Politics. URL: https://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/joe_nye_wielding_soft_power.pdf
10. Pagovski Z.Z. (2015) Public Diplomacy of Multilateral Organizations: The Cases of NATO, EU, and ASEAN, Los Angeles: Figueroa Press, 45 p.
11. Schulz Winfried (2010) Politische Kommunikation: Theoretische Ansätze und Ergebnisse empirischer Forschung / Winfried Schulz. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 393 p.
12. Tuch, H. (1990). Communicating with the World: U. S. Public Diplomacy Overseas. 224 p.

Плаунов Мирослав Олександрович
*студент I курсу другого (магістерського) рівня, спеціальності 291
Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

ДИПЛОМАТІЯ БОРГОВОЇ ПАСТКИ - ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ КИТАЮ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ

The article explores the idea of «debt trap diplomacy» as a key tactic in China's financial relationships with developing countries. It discusses how China provides financial assistance and infrastructure loans to these nations, which can sometimes lead to significant debt challenges and increased economic reliance on China. This can also potentially lead to a loss of control over important assets for these countries. The article further examines how these financial practices can impact global security by altering regional dynamics and influencing international alliances. It also evaluates the overall impact of China's financial strategies on its global reputation.

Keywords: *«debt trap diplomacy», China, Global South, economic dependence, international security.*

Debt Trap Diplomacy - China's Financial Strategy and its Implications for the Global South

У статті розглядається концепція «дипломатії боргової пастки» як стратегічний елемент фінансових відносин Китаю з країнами Глобального Півдня. Вона простежує витoki та еволюцію цього підходу, підкреслюючи, як Китай пропонує фінансову підтримку та інфраструктурні кредити менш економічно розвиненим країнам. Ця підтримка часто призводить до значного боргового тягаря для цих країн, що посилює їхню економічну залежність і потенційну втрату суверенітету над критично важливими активами. Дискусія поширюється і на наслідки для міжнародної безпеки, оскільки така фінансова тактика може змістити регіональні баланси і вплинути на глобальну розстановку сил. У статті також оцінюється ширший вплив фінансової стратегії Китаю на його міжнародний імідж і відносини, припускаючи, що, хоча такий підхід забезпечує короткострокові вигоди, він здатен ускладнити довгострокові дипломатичні відносини між країнами.

Ключові слова: *«Дипломатія боргової пастки», Китай, Глобальний Південь, економічна залежність.*

Актуальність дослідження: Вивчення китайської дипломатії боргової пастки має велике значення для розуміння складного взаємозв'язку між економічною допомогою та геополітичними важелями впливу на Глобальному Півдні. Оскільки країни, що розвиваються, прагнуть розбудувати інфраструктуру та прискорити економічне зростання, вони все частіше стикаються з ризиками, пов'язаними з великою заборгованістю перед домінуючою іноземною державою. Ця тема є особливо актуальною з огляду на зростаючу увагу до суперництва Заходу, на чолі з США з Китаєм на міжнародній арені і різниці в підходах до співробітництва та партнерства між ними стосовно країн Глобального Півдня.

Мета статті: Ця стаття має на меті розглянути та критично проаналізувати фінансову стратегію Китаю щодо надання кредитів економічно вразливим країнам, що часто призводить до суттєвого посилення геополітичного впливу Китаю. Оцінити стратегічні мотиви, що стоять за цими фінансовими операціями, та їхній довгостроковий вплив на економічну стабільність і політичну автономію країн-реципієнтів. Дослідження прагне поглибити розуміння того, як боргові фінансові стратегії можуть змінювати динаміку світової влади та впливати на міжнародні відносини.

Виклад основного матеріалу. Дипломатія боргової пастки - це термін, який набув популярності в дискусіях про глобальні фінанси та геополітичну стратегію, особливо у зв'язку зі зростанням впливу Китаю в країнах, що розвиваються. Він стосується ситуації, коли потужна країна-кредитор або установа надає значні кредити менш розвиненій країні, яка потім має труднощі або не може їх повернути. Це, в свою чергу, дозволяє кредитору отримати економічні або політичні поступки від країни-боржника. Ця концепція часто згадується в критиці зовнішньої політики Китаю. [10]

Історично стратегія використання боргу для впливу на країни не є новою і має коріння в тактиках, що використовувалися колоніальними державами. Однак, у контексті сучасних міжнародних відносин вона еволюціонувала з появою глобальних фінансових ринків і нових форм взаємозалежності. За останні кілька десятиліть Китай перетворився на головного глобального кредитора, спрямову-

ючи кошти переважно через такі ініціативи, як «Один пояс, один шлях». Ця розгалужена мережа інфраструктурних проектів має на меті покращити регіональне сполучення та стимулювати економічне зростання в Азії, Африці та за її межами, але вона також призвела до посилення уваги до рівня цих боргів та намірів, що стоять за цими інвестиціями. До 2023 року Китай позичив \$1,3 трлн на інфраструктурні проекти для країн Глобального Півдня. [8]

Підхід Китаю до відносин з країнами Глобального Півдня здебільшого зводиться до масштабних інвестицій в інфраструктуру, які часто супроводжуються великими кредитами, які надаються з низкою зобов'язань. Однак непрозорість цих кредитних угод і фінансовий тягар, який вони накладають на країни-реципієнти, ставить під сумнів надійність і справедливість таких партнерств.

Яскравим прикладом є розбудова порту Хамбантота в Шрі-Ланці. Проект, що фінансувався переважно за рахунок китайських кредитів, мав на меті посилити позиції Шрі-Ланки як ключового судноплавного вузла в Азії. Однак, через нездатність країни впоратися зі зростаючим боргом, Шрі-Ланка була змушена віддати порт в оренду Китаю на 99 років, надавши Пекіну стратегічний плацдарм в Індійському океані. Цей випадок спонукав багатьох дослідників замислитися над тим, чи не є економічні вигоди від таких інвестицій надто викривленими на користь кредитора, замість того, щоб забезпечувати взаємну вигоду. [4, с. 46]

В Африці спостерігається схожа картина. Наприклад, будівництво залізниці Аддіс-Абеба-Джибуті, завершене у 2016 році, фінансувалося переважно за рахунок кредиту на суму 3 мільярди доларів від китайського Ексімбанку. Цей проект вважається одним із найважливіших у розвитку інфраструктури Ефіопії, проте він не приніс достатнього доходу для того, щоб почати виплачувати борг. [3]

Згідно з дослідженням, проведеним в рамках Jubilee Debt Campaign у жовтні 2018 року, борг африканських країн перед Китаєм зріс з 10 мільярдів доларів у 2010 році до понад 30 мільярдів доларів у 2016 році. [5]

Ці приклади підкреслюють ширшу закономірність китайських іноземних інвестицій: створення фінансової залежності через проекти, які, хоча й вражають своїми масштабами, часто не приносять життєздатної економічної віддачі країнам, що їх реалізують.

Наслідки таких фінансових домовленостей є глибокими і впливають не лише на економічний ландшафт, але й на політичний суверенітет країн-реципієнтів. Заборгованість часто призводить до посилення залежності від китайського капіталу для подальшого розвитку або рефінансування, що може більше відповідати стратегічним інтересам Китаю, ніж потребам розвитку країн, яким він має намір допомогти. Китай захищає цю практику, підкреслюючи роль розвитку інфраструктури у стимулюванні економічного зростання. Однак наростаюча боргова криза в кількох країнах, що виникла після китайських інвестицій, малює іншу картину.

Наслідки для економік країн Глобального Півдня від боргів Китаю є різними: вони впливають як на макроекономічну стабільність цих країн, так і на їхній політичний суверенітет. На основі кількох досліджень вимальовується закономірність: початкове підвищення рівня інфраструктури та потенціалу для розвитку часто нівелюється невідомим рівнем боргу, що призводить до значних фіскальних труднощів.

Наприклад, у Замбії накопичення боргу стало гострою проблемою: у листопаді 2020 року країна оголосила дефолт за облігаціями на суму 42,5 мільйона доларів США, що стало першим дефолтом в Африці в епоху пандемії. Значна частина зовнішнього боргу Замбії у розмірі 12 мільярдів доларів США належить китайським кредиторам, які фінансували такі проекти, як будівництво доріг та електростанцій, які, хоча й були необхідними, але недостатньо стимулювали економіку, щоб компенсувати понесені борги. [6] Фіскальне навантаження, спричинене цим боргом, обмежило здатність Замбії інвестувати в подальший національний розвиток або соціальні програми, що демонструє замкнене коло позик і боргів, яке загрожує довгостроковому економічному суверенітету країн Глобального Півдня.

Під тягарем цих боргів ставиться під загрозу і політичний суверенітет. Наприклад, в Пакистані, де значні кошти з Китаю були спрямовані в Китайсько-пакистанський економічний коридор, зростає занепокоєння щодо геополітичного підтексту цих інвестицій. Коридор має на меті з'єднати Гвадар у Пакистані із

західним регіоном Китаю Сінцзян, що дозволить прокласти торговельні шляхи в обхід традиційних шляхів, наприклад Малакську протоку. [9] Хоча проект обіцяє економічне пожвавлення, він фактично передає значну владу в руки Китаю, потенційно дозволяючи йому суттєво впливати на економічну політику і політичні рішення Пакистану.

Ці сценарії є не поодинокими випадками, а частиною ширшої тенденції, коли економічна залежність використовується для отримання політичних вигод. Стратегічне розгортання Китаєм дипломатії боргової пастки має більш широкі наслідки для регіональної стабільності та міжнародної безпеки. Цей вплив особливо помітний у Південно-Східній Азії, де фінансовий вплив Китаю проникає глибоко в політичну та економічну структуру багатьох країн.

Ще одним прикладом може слугувати Гондурас. У березні 2023 року Китай підписав спільне комюніке з Міністерством закордонних справ Гондурасу, в якому заявив, що «Тайвань є невід'ємною частиною китайської території», розірвавши відносини з Тайванем після понад вісімдесяти років гондурасько-тайванських відносин. Через кілька місяців, у червні 2023 року, Гондурас став новою латиноамериканською країною, яка приєдналася до ініціативи «Один пояс, один шлях». У серпні 2023 року Гондурас, як частина Центральноамериканського парламенту, офіційно проголосував за виключення Тайваню з числа постійних спостерігачів і замінив його на Китай, вважаючи Тайвань «провінцією материкового Китаю, що позбавляє його права брати участь як незалежна країна». [7]

Стратегічні цілі Китаю, який здійснює активну кредитно-інвестиційну діяльність по всьому світу, є багатоаспектними і спрямовані як на отримання економічних прибутків, так і на посилення геополітичного впливу. Стратегічне підґрунтя цих цілей проявляється в тому, як Китай позиціонує себе в критично важливих регіонах світу, здобуваючи активи та альянси, які зміцнюють його міжнародну позицію та доступ до ключових ресурсів і ринків. [2]

В основі цих цілей лежить прагнення змінити міжнародний порядок таким чином, щоб сприяти становленню Китаю як глобальної наддержави. За допомогою таких проектів, як ініціатива «Один пояс, один шлях», Китай не лише експортує свій промисловий потенціал, але й намагається інтегруватися в політичні та

економічні процеси прийняття рішень у країнах-партнерах. Ця стратегія проникнення розглядається як спроба створити глобальне середовище, більш пристосоване до майбутніх амбіцій Китаю на світовій арені.

Глобальна реакція на маневри Китаю була неоднозначною, але все більш напруженою. Сполучені Штати, Європейський Союз і Японія, висловили занепокоєння тактикою Китаю, розглядаючи її як виклик традиційним міжнародним нормам у сфері фінансів і політичного суверенітету.[1, с. 196] Це занепокоєння стало причиною переоцінки політичних підходів до Китаю, починаючи від посиленої уваги до китайських інвестицій і закінчуючи стратегічними контр-ініціативами, такими як план G7 «Відбудова кращого світу» (B3W), покликаний запропонувати альтернативу китайським інвестиціям без важкого боргового тягаря.

Країни з економікою, що розвивається, які спочатку вітали китайські інвестиції через їхній потенціал для стимулювання економічного розвитку, стають все більш обережними у своєму ставленні до них. Досвід таких країн, як Шрі-Ланка і Замбія, слугує застереженням, спонукаючи до більш ретельної оцінки довгострокових наслідків від високого рівня китайського боргу. Реакція країн глобального Півдня поступово зміщується в бік пошуку більш стійких і справедливих джерел інвестицій в рамках ширшої стратегії, спрямованої на уникнення пасток боргової залежності.

Висновки. Дослідження китайської дипломатії боргової пастки розкриває складну і тривожну картину, яка висвітлює стратегію, спрямовану не на взаємний розвиток, а на розширення впливу і контролю Китаю. Широко використовуючи фінансові важелі, Китай систематично позиціонує себе в стратегічних точках Глобального Півдня під виглядом економічного розвитку. Однак, як наслідок, країни-боржники часто залишаються з невідомим борговим тягарем, скомпрометованим суверенітетом і зміненним політичним та економічним ландшафтом, що відповідає інтересам Китаю.

Заборгованість часто призводить до залежності, яка викривлює національну політику і пріоритети в бік китайських уподобань, що підкреслює маніпулятивну природу таких фінансових зобов'язань.

По суті, характер і результати взаємодії Китаю з країнами Глобального Півдня свідчать про стратегічне маневрування, пріоритетом якого є посилення геополітичного впливу і контролю, а не альтруїстичне стимулювання розвитку, як це часто проголошується Китаєм. Це розуміння вимагає від країн, які розглядають можливість такого партнерства, більш обережного і зваженого підходу, наголошуючи на необхідності балансу між інвестиціями і незалежністю, щоб захистити свої довгострокові інтереси і зберегти справжній суверенітет над своїм майбутнім.

Список використаних джерел та літератури:

1. Китай в період реформ і відкритості. Збірник наукових праць. за ред. Городньої Н. Д. Київ. 2021. 287 С.
2. Комліченко А. А. Зовнішньополітична стратегія КНР. «Epistemological Studies in Philosophy, Social and Political Sciences». №4(1). С. 95-102
3. Перлез Д. Один пояс, один шлях. Як Китай планує «колонізувати» понад 60 країн. URL:<https://www.epravda.com.ua/publications/2017/05/23/625185/>
4. Валігура Н. Ю. Стратегія та доктрина зростання китайського впливу в світі. Серія «Міжнародні відносини». 2020. Випуск 5. С. 43-51.
5. Jubilee Debt Campaign. Africa's Growing Debt Crisis: Who is the Debt Owed to? 2018. 23 С. URL: https://jubileedebt.org.uk/wp/wp-content/uploads/2018/09/Briefing_09.18.pdf
6. Kleven A. Belt and Road: Colonialism with Chinese Characteristics. URL: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/belt-road-colonialism-chinese-characteristics>
7. Lai M. Honduras Ditches Taiwan for China. Foreign Policy Research Institute. URL: <https://www.fpri.org/article/2023/10/honduras-ditches-taiwan-for-china/>
8. Martin N. How China Became the World's Largest Debt Collector. URL: <https://www.dw.com/en/how-china-became-the-worlds-largest-debt-collector/a-67527784>
9. Mardell J. The BRI in Pakistan: China's Flagship Economic Corridor. URL: <https://merics.org/en/analysis/bri-pakistan-chinas-flagship-economic-corridor>
10. Talabis A. Debt Trap Diplomacy. URL: https://www.researchgate.net/publication/343934126_Debt_Trapping_Diplomacy

Наукове видання

**СИСТЕМА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ:
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ
(ДО 75-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ НАТО)**

*Збірник матеріалів
Всеукраїнської наукової онлайн-конференції
25–26 квітня 2024 року*

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка, макетування – В. М. Косяк

Матеріали надруковані в авторській редакції.
За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань
на джерела та інших відомостей відповідають автори публікацій.

Підписано до друку 05.06.24
Гарнітура Times New Roman
Замовлення №

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 7,32
Ум. друк. арк. 8,83

Папір офсетний
Тираж ел. вид.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3/4
(04631)7-19-72
E-mail: vidavn@ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.